

3/2017

 Finnwatch

Sosiaalisesti vastuullisempia luonnonkiven julkisia hankintoja

Selvitys on tuotettu osana Finnwatchin Ihmisarvoisen työn tutkimusohjelmaa. Ohjelmaa tukevat:

Selvitys on saanut tukea myös Geologian tutkimuskeskukselta.

Finnwatch on yritystoiminnan globaaleja vaikutuksia tutkiva kansalaisjärjestö. Finnwatchin taustalla vaikuttaa kymmenen kehitys-, ympäristö-, ay-, ja kuluttajajärjestöä: Solidaarisuus, Eettisen kaupan puolesta, Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus SASK, Attac, Kirkon Ulkomaanapu, Kepa, Kehys, Dalitien solidaarisuusverkosto, Maan ystävät ja Kuluttajaliitto.

Raportin kirjoittaja: Anu Kultalahti
Taitto: Petri Clusius/Amfibi ky
Julkaisuajankohta: Maaliskuu 2017
Kansikuva: Finnwatch/Kimmo Peltonen

Sisältö

JOHDANTO	4
1. LUONNONKIVEN TUOTANTO JA ALIHANKINTAKETJUT	6
2. LUONNONKIVEN TUOTANTOON LIITTYVÄT IHMISOIKEUSRISKIT	9
2.1 Intian kiviteollisuuden ongelmat liittyvät lapsityövoiman hyväksikäyttöön ja velkaorjuuteen.....	9
2.2 Kiinassa luonnonkiven tuotantoon liittyy merkittäviä työterveys ja -turvallisuusriskejä.....	14
3. LUONNONKIVEÄ MAAHANTUOVIERIEN YRITYSTEN SOSIAALISEN VASTUULLISUUDEN LINJAUKSET JA KÄYTÄNNÖT	18
3.1 Luonnonkiven jälleenmyyjät	24
4. LUONNONKIVEN SERTIFIINTIJÄRJESTELMÄT JA ALAN MUUT VASTUULLISUUSHANKKEET	25
5. SOSIAALISEN VASTUULLISUUDEN HUOMIOIMINEN JULKISISSA HANKINNOISSA	37
6. YHTEENVETO	50
SUOSITUKSET	52
LIITE 1: SERTIFIINTI- JA AUDITOINTIJÄRJESTELMIEN VERTAILUTAULUKKO	54

Johdanto

Luonnonkiveä kuten graniittia käytetään yleisesti rakentamisessa ja ympäristörakentamisessa. Luonnonkiven tuottajana Suomi on viidentoista johtavan maan joukossa maailmassa. Suurin osa alan suomalaisista toimijoista on pieniä perheyriyksiä, jotka sijaitsevat kasvukeskusten ulkopuolella Kaakkois- ja Itä-Suomessa. Suomeen myös tuodaan vuosittain kymmeniä tuhansia tonneja luonnonkiveä.¹

Kuntien katu- ja puistorakentamisessa käytetään paljon maahantuotua luonnonkiveä. Valtion ja kuntien hankintayksiköillä on suurostajina mahdollisuus edistää ihmisoikeuksien suojelua riskimaissa² edellyttämällä sosiaalisen vastuullisuuden huomioimista hankkimissaan tuotteissa ja palveluissa. Varmistamalla työelämän perusoikeuksien toteutuminen hankinnoissa, tuetaan samalla myös suomalaisen työn kilpailukykyä globaaleilla markkinoilla.

Sosiaalisten näkökohtien huomioiminen luonnonkiven julkisissa hankinnoissa on Suomessa kuitenkin vielä alkutekijöissään siitä huolimatta, että esimerkiksi Kiinasta maahantuotavan luonnonkiven tuotantoon liittyy useita ihmisoikeusriskejä.

Suomen uudet julkisia hankintamenettelyjä koskevat lait astuivat voimaan 1.1.2017³. Ne

jättävät monet hankintalain kokonaisuudistukseen kohdistuneista odotuksista lunastamatta. Uudistusten jälkeenkin hankintayksiköiden on edelleen mahdollista tehdä hankintapäätöksiä pelkästään halvimman hinnan perusteella. Lisäksi laista puuttuvat kokonaan esimerkiksi säännökset sosiaalisen vastuullisuuden varmistavasta, YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden mukaisesta huolellisuusveloitteesta ja valvonnasta alihankintaketjuissa⁴. Julkisten hankintojen sosiaalista vastuullisuutta on silti mahdollista uuden lain puitteissa edistää vapaaehtoisuuden ja julkisten hankkijoiden harkinnanvaran pohjalta. Käytännössä julkisten hankintojen sosiaalisen vastuullisuuden edistämiseksi tarvitaan lisää ohjausta ja koulutusta.⁵

Tämän raportin ensimmäisessä luvussa käydään läpi Suomeen maahantuotavan luonnonkiven alihankintaketjuja. Raportin toinen luku keskittyy alihankintaketjujen ihmisoikeusriskeihin Intiassa ja Kiinassa. Raportin kolmannessa luvussa tarkastellaan maahantuontiyritysten sosiaalisen vastuullisuuden linjauksia ja käytäntöjä, ja neljännessä luvussa on analysoitu luonnonkiven sertifiointijärjestelmiä ja muita vastuulliseen hankintaketjun hallintaan tähtääviä hankkeita. Viides luku käsittelee sosiaalisten näkökohtien huomioimista luonnonkiven julkisissa hankinnoissa tapausesimerkkien avulla. Raportin päättävässä kuudennessa luvussa esitetään yhteenveto selvityksen tuloksista ja suosituksia maahantuontiyrityksille, hankintayksiköille sekä poliittisille päättäjille.

Finnwatchin eettisten ohjeitten⁶ mukaisesti kaikki tässä raportissa käsitellyt yritykset, sertifiointijärjestelmät ja vastuullisuushankkeet

1 Työ- ja elinkeinoministeriö, 2015, Kiviaines- ja luonnonkiviteollisuuden kehitysnäkymät, saatavilla osoitteessa http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/2589/4_2015_JULKKAISU_Kiviaines_ ja_Luonnonkiviteollisuuden_kehitysnakymat.pdf

2 Riskimaita ovat maat, joissa on sanan- ja järjestäytymisvapauteen, poliittiseen vakauteen, hallintoon, lakeihin ja korruptioon liittyviä ongelmia. Esimerkiksi Business Social Compliance Initiative (BSCI, ks. s. 31–32) ylläpitää listaa riskimaista. BSCI:n lista perustuu Maailmanpankin Worldwide Governance -indikaattoreihin. Ks. lisätietoa BSCI, 2014, Countries' Risk Classification, saatavilla osoitteessa http://www.bsci-intl.org/sites/default/files/countries_risk_classification_final_version_20140109.pdf. Toinen riskimaaluokittelussa yleisesti käytetty referenssi on YK:n inhimillisen kehityksen indeksi, ks. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (viitattu 20.12.2016).

3 Työ- ja elinkeinoministeriö, 29.12.2016, Uudistettu hankintalaki luo joustoa ja antaa mahdollisuuksia, http://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uudistettu-hankintalaki-luo-joustoa-ja-antaa-mahdollisuuksia (viitattu 12.1.2017)

4 YK, 2011, Yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet, saatavilla osoitteessa <http://tem.fi/documents/1410877/2872337/Yrityksi%C3%A4++ja+ihmisoi+keuksia+koskevat+ohjaavat+periaatteet+30012014.pdf>

5 Ks. myös Finnwatch, Julkisten hankintojen vastuullisuus nyt kuntalaisista kiinni, <https://www.finnwatch.org/fi/blogi/425-julkisten-hankintojen-vastuullisuus-nyt-kuntalaisista-kiinni>

6 Finnwatch, Eettiset ohjeet, <https://www.finnwatch.org/fi/keitae-olemme/verkostot> (viitattu 30.1.2017)

sekä tapausesimerkkien kaupungit ovat saaneet itseään koskevat, olennaiset tiedot tarkistettavaksi ennen raportin julkaisua.

Tämä selvitys on tehty Geologian tutkimuskeskus GTK:n tuella osana Finnwatchin Ihmisarvoisen työn tutkimusohjelmaa. Työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2015 julkaisemassa Kiviaines- ja luonnonkiviteollisuuden kehitysnäkymät -selvityksessä todettiin, että julkisista hankinnoista saattaa löytyä uusia mahdollisuuksia Suomen luonnonkiviteollisuuden kehittämiseen, ja suositeltiin ohjeistuksen laatimista hankintayksiköiden henkilökunnalle. Tulevaa ohjeistusta varten GTK pyysi Finnwatchia selvittämään työoloja Suomeen maahantuotavan luonnonkiven tuotantoketjuissa riskimaissa ja sosiaalisten näkökohtien huomioimista luonnonkiven julkisissa hankinnoissa.

Finnwatch on julkaissut vuonna 2011 selvityksen katukiviä maahantuovien yritysten vastuullisuuslinjauksista ja hankintayksiköiden hankintakäytännöistä⁷. Lisäksi vuonna 2007 kansalaisjärjestöjen Finnwatch-verkosto⁸ julkaisi tutkimuksen, jossa pureuduttiin työoloihin maahantuontiyritysten alihankintaketjuihin kuuluvissa kiinalaisissa kivitehtaissa ja louhimoissa⁹. Finnwatch on myös vuonna 2013 julkaissut selvityksen sosiaalisten näkökohtien huomioimisesta kuntien julkisissa hankinnoissa¹⁰ ja antanut useita lausuntoja

eri tahoille hankintalain kokonaisuudistukseen liittyen vuosina 2015–2016¹¹.

7 Finnwatch, 2011, Eettistä kiveä, vastuullista valurautaa? Kuntien katukivi- ja valurautahankintojen ja -valmistuksen eettisyys, saatavilla osoitteessa <http://www.finnwatch.org/images/pdf/Katukaivokivikansi.pdf>

8 Kansalaisjärjestöjen Finnwatch-verkosto perustettiin vuonna 2002 keräämään tietoa suomalaisten yritysten toiminnan ihmisoikeus- ja ympäristövaikutuksista kehittyvissä maissa. Verkosto toimi Suomen Luonnonsuojeluliiton alaisuudessa. Finnwatch ry rekisteröitiin itsenäisenä yhdistyksenä vuoden 2009 lopussa.

9 Finnwatch-verkosto, 2007, Pölyä ja pakerrusta: Työolot Kiinasta Suomeen kiveä toimittavissa yrityksissä, saatavilla osoitteessa <http://www.finnwatch.org/images/polya-ja-pakerrusta.pdf>. Raportti tehtiin yhteistyössä Swedwatchin, SOMO:n ja IHLO:n kanssa. Ks. myös Swedwatch, 2008, Improving working conditions at Chinese natural stone companies, saatavilla osoitteessa http://www.swedwatch.org/sites/default/files/rap-swedwatch-stone.FINAL1_.pdf

10 Finnwatch, 2013, Alkuperä tuntematon: Sosiaalinen kestävyys kuntien julkisissa hankinnoissa, saatavilla osoitteessa <http://www.finnwatch.org/images/kunta-hankinnatweb.pdf>

11 Lausunnot ovat saatavilla Finnwatchin verkkosivuilla, <https://www.finnwatch.org/fi/mitae-teemme/vaikuttamistyoe> (viitattu 23.1.2017)

1. Luonnonkiven tuotanto ja alihankintaketjut

Kiviteollisuudessa luonnonkivellä tarkoitetaan luonnossa syntynyttä kivimateriaalia, jota louhitaan ja muotoillaan määrämittäisiin, ja jota käytetään pääasiallisesti rakentamiseen ja ympäristörakentamiseen, mutta myös esimerkiksi hautakiviin, takkoihin, pöytäsoihin ja veistoksiin. Louhittu kivi jatkojalostetaan esimerkiksi lohkomalla, sahaamalla ja kiillottamalla.¹²

Suomi on luonnonkivituotteiden nettoviejä. Suomen luonnonkiviteollisuus on keskittynyt erityisesti graniitin louhintaan ja graniittisten ja vuolukivituotteiden valmistukseen. Graniitin viejänä Suomi on kymmenen suurimman maan joukossa ja vuolukivituotteissa maailman markkinajohtaja.¹³ Silti Suomeen tuodaan vuosittain kymmeniätuhansia tonneja luonnonkiveä. Lähinnä Kiinassa tuotettua tuontikiveä käytetään esimerkiksi katujen ja puistokäytävien päällystämiseen julkisilla varoilla toteutettavissa hankkeissa. Tuontigraniitin valintaperusteena on julkisissa hankinnoissa käytetty lähes yksinomaan huokeaa hintaa, vaikka hankintoja olisi mahdollista tehdä myös laadun ja teknisten ominaisuuksien perusteella sekä sosiaaliset näkökohdat huomioiden.¹⁴

Vuonna 2015 Suomeen tuotiin katukiviä, reunakiviä ja käytävänpäällyskiviä¹⁵ yhteensä noin 47 000 tonnia. Tästä suurin osa, noin 34 000 tonnia, tuotiin Suomeen Kiinasta. Seuraavaksi eniten katu-, reuna- ja käytävänpäällyskiviä tuotiin Suomeen Portugalista (noin 12 000 tonnia), Ruotsista (noin 875 tonnia) ja Intiasta (noin 270 tonnia). Tämän lisäksi Suomeen tuotiin verrattain vähäisiä määriä

kyseisiä kiviä esimerkiksi Saksasta, Espanjasta ja Kreikasta.¹⁶

Edellä mainituista merkittävimmistä tuontimaista Kiina ja Intia ovat ihmisoikeuksien toteutumisen näkökulmasta riskimaita. Riskimaissa oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen ja ihmisoikeuksien suojeleminen on usein puutteellista.

Kiinasta ja Intiasta maahantuotavan luonnonkiven alihankintaketjuihin liittyykin monia haasteita vastuullisuusvalvonnan näkökulmasta. Yksi keskeisistä ongelmista liittyy alihankintaketjujen läpinäkyvyyteen. Esimerkiksi Fair Stone -sertifiointijärjestelmän (ks. s. 26–29) mukaan graniitin jäljitettävyyden louhimotasolle on viime vuosina huonontunut Kiinassa huomattavasti, ja kiven alkuperän selvittäminen on useissa tapauksissa käytännössä mahdotonta¹⁷.

Kiinassa suurin osa louhimoista on valtion omistuksessa, ja viranomaiset myöntävät yrityksille erillisiä louhintaoikeuksia. Viranomaismääräyksellä tapahtuva louhimoiden sulkeminen, esimerkiksi työsuojelullisten tai ympäristönäkökohtien perusteella, on tavallista. Tällöin kivitehtaat joko siirtyvät työstämään aikaisemmin louhittua ja varastoitua kiveä tai ne joutuvat etsimään uusia tavarantoimittajia, jolloin vaihtuvuus alihankintaketjuissa voi olla suurta. Alihankintaketjujen kontrollointia vaikeuttaa myös se, että luonnonkiveä, jolla on samanlaiset ominaisuudet, voidaan yleensä louhia useista eri lähteistä. Lisäksi louhimoissa operoi tyypillisesti useita eri louhimoyrityksiä samanaikaisesti. Siksi sellaisissa tapauksissa, joissa kivet voitaisiin jäljittää tiettyyn louhimoon esimerkiksi ns. G-koodin (ks. tekstilaatikko s. 7) perusteella,

12 Ks. esim. Työ- ja elinkeinoministeriö, 2015, Kiviaines- ja luonnonkiviteollisuuden kehitysnäkymät

13 Ibid.

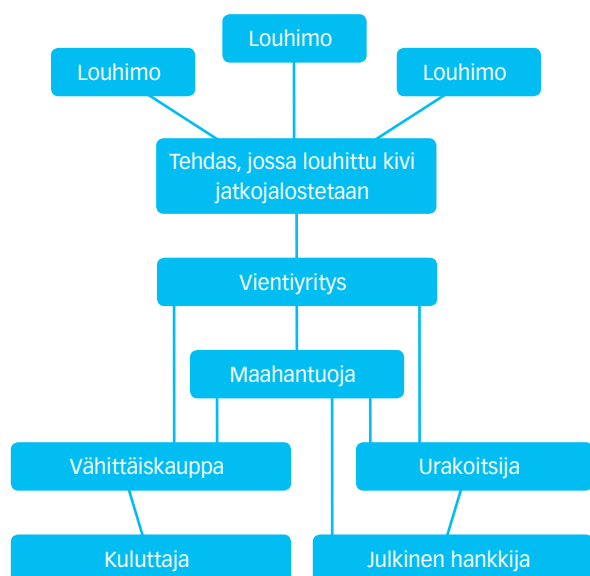
14 Ks. esim. Kivi-lehti, 3.6.2016, Valtaako kiinalainen kivi Kouvolan kävelykadun?, <http://www.kivilehti.fi/Rakennuskivi/Valtaako-kiinalainen-kivi-Kouvolan-kävelykadun> (viitattu 16.3.2017)

15 CN-koodi (EU:n yhdistetty tavaranimikkeistö, Combined Nomenclature) 6801: Katukivi, reunakivi ja käytävänpäällyskivi, luonnonkiveä (paitsi liuskekiveä). Suomeen tuodaan luonnonkiveä ja luonnonkivituotteita myös muuhun käyttötarkoitukseen kuten esimerkiksi hautakiviksi ja pöytätaasoiksi.

16 Tulli, Uljas-palvelu (ulkomaankauppatilastojen jakelujärjestelmä), ks. <http://uljas.tulli.fi/>. Tätä raporttia kirjoitettaessa vuoden 2016 tilastot eivät vielä olleet saatavilla.

17 Fair Stone, James Herrmann, puhelinhaastattelu 10.11.2016. Ks. myös Tukholman, Malmön, Göteborgin, Lundin, Linköpingin ja Orebron kaupungit panostavat sopimusehtojen toteutumisen seurantaan, s. 40–43

Kuva 1 – Tyypillinen maahantuotavan luonnonkiven alihankintaketju

niitä ei välttämättä voida yhdistää tiettyyn louhimotoimintaa harjoittavaan yritykseen.

Kiinalaisilla kivitehtailla ei yleensä ole vientiin tarvittavia lupia tai kansainvälisessä kaupassa tarvittavaa kielitaitoa. Tavallisesti luonnonkiven viennistä vastaa erillinen vientiyritys, mikä vaikeuttaa eurooppalaisten maahantuontiyritysten suoraa keskusteluyhteyttä niiden alihankintaketjuihin kuuluvien kivitehtaiden ja -louhimoiden kanssa¹⁸. Suomalaisen yritysten vientiä edistävän valtionyhtiö Finpron mukaan kiinalaiset vientiyritykset eivät usein edes halua antaa maahantuontiyrityksille tietoa niiden tavarantoimittajista, sillä ne pelkäävät menettävänsä liiketoimintansa vientituotteiden alihankintaketjuissa¹⁹.

Ainakin yhden suomalaisen maahantuontiyrityksen mukaan vientiyritykset eivät samoista syistä välttämättä halua antaa kivitehtaiden

Kiinalaisen kiven alkuperätiedot CE-merkinnöissä

CE (*Conformité Européenne*) -merkintä on valmistajan ilmoitus siitä, että tietty tuote täyttää sitä koskevat Euroopan unionin vaatimukset. CE-merkintä on käytössä tietyille tuoteryhmille, kuten esimerkiksi sähkölaitteet, lelut, terveydenhuollon välineet ja rakennustuotteet. Se on tarkoitettu helpottamaan tavaroiden vapaata liikkumista Euroopan sisämarkkinoilla.²⁰

CE-merkityn luonnonkiven tuotannossa ja laadunvalvonnassa on noudatettu eurooppalaisia harmonisoituja tuotestandardeja²¹ ja kivituote täyttää CE-merkinnässä ilmoitetut tekniset ominaisuudet (lujuus, liukastumisvastus jne.). Merkinnässä ilmoitetut ominaisuudet perustuvat raaka-aineesta saattujen koe-kappaleiden testituloksiin. Raaka-aineesta on oltava teknisten laatu-tietojen lisäksi tiedossa louhintapaikka, kivilaji ja kaupan nimi.²²

CE-merkinnöissä kiinalaisen graniitin alkuperä ilmoitetaan usein ns. G-koodilla. Kivilajiin viittaavan kirjaintunnisteen jälkeen koodissa on yleensä kolme tai neljä numeroa. Koodin ensimmäinen numero viittaa maakuntaan ja toinen numero piirikuntatason hallinnolliseen alueeseen. Viimeisistä numeroista käy ilmi kivityyppi. Useimmissa tapauksissa G-koodin kuvauksen mukaista kiveä voidaan louhia monesta eri louhimosta koodissa ilmoitetulta alueelta ja eri yritysten toimesta. G-koodi on käytössä lähinnä Shandongin ja Fujianin maakunnissa ja muilla perinteisillä louhinta-alueilla; uudemmilta louhinta-alueilta tulevasta kivistä CE-merkinnöissä ilmoitetaan yleensä vain kaupan nimi, kuten esimerkiksi Kayon Blue, Desert Green tai China Juparana.²³

20 Ks. lisätietoa Euroopan komissio, CE marking, http://ec.europa.eu/growth/single-market/ce-marking_fi (viitattu 7.2.2017)

21 Ks. lisätietoa Suomen Standardisoimisliitto, SFS-EN 1341:2001, Ulkotilojen luonnonkivipäällystelaatat. Vaatimukset ja testausmenetelmät; SFS-EN 1342:2001, Ulkotilojen noppa- ja nupukivet. Vaatimukset ja testausmenetelmät, ja; SFS-EN 1343:2001, Ulkotilojen luonnonkivireunatuotet. Vaatimukset ja testausmenetelmät.

22 Pirjo Kuula-Väisänen, Luonnonkivituotannon laadunvalvonta CE-merkintää varten, saatavilla osoitteessa http://www.suomalainenkivi.fi/wp-content/uploads/2014/08/Luonnonkivituotannon_laadunvalvonta_CE-040707.pdf

23 Fair Stone, Maria Zemmann-Manikowska, sähköposti 1.8.2016

18 Fair Stone, James Herrmann, puhelinhaastattelu 10.11.2016

19 Finpro, Zhou Yuan (Oliver), puhelinhaastattelu 30.11.2016

yhteystietoja myöskään maahantuontiyrityksille. Ostajat pääsevät tutustumaan tuotantolosuhteisiin valikoidusti eikä otanta aina kata kaikkia vientiyrityksen tavarantoimittajia.²⁴

Intiassa graniitti on yleensä jäljitettävissä louhimotasolle asti, mutta hiekkakivi ei²⁵. Kuitenkin Intiassakin graniitin jäljitettävyyttä vaikeuttavat monet tekijät, joista keskeisimpiä ovat alalle tyypillinen alihankkijoiden laajamittainen käyttö ja rotaatio sekä louhimoiden sulkeminen viranomaisten toimesta. Louhitua kiveä saatetaan myös toimittaa esimerkiksi Intiasta Kiinaan käsiteltäväksi²⁶, jolloin sen alkuperämaatieta voi muuttua. Suomestakin viedään luonnonkiveä Kiinaan jatkojalostettavaksi. Määrät ovat kuitenkin tippuneet viime vuosina huomattavasti²⁷. Kiinassa käsitelty, mutta suomalaista alkuperää oleva kivi myydään työstettynä edelleen esimerkiksi Euroopan ja Pohjois-Amerikan markkinoille.

24 Suomalainen maahantuontiyritys, joka ei halunnut nimeään julkisuuteen. Sähköposti 18. ja 23.2.2017

25 TFT-RSP, Katie Kendrick, puhelinhaastattelu 8.11.2016

26 Ks. esim. India Committee of the Netherlands & Stop Child Labour, 2015, Rock bottom: Modern slavery and child labour in South Indian granite quarries, saatavilla osoitteessa <http://www.indianet.nl/pdf/RockBottom.pdf>

27 Tulli, Uljas-palvelu. CN-koodi 2516: Graniitti, porfyri, basaltti, hiekkakivi ja muu muistomerkki- ja rakennuskivi, myös karkeasti lohkottu tai ainoastaan sahaamalla tai muulla tavalla leikattu suorakaiteen tai neliön muotoisiksi kappaleiksi tai laatoiksi

2. Luonnonkiven tuotantoon liittyvät ihmisoikeusriskit

2.1 INTIAN KIVITEOLLISUUDEN ONGELMAT LIITTYVÄT LAPSI-TYÖVOIMAN HYVÄKSIKÄYTTÖÖN JA VELKAORJUUTEEN

Kansalaisjärjestöt ovat 2000-luvun puolivälin jälkeen julkaisseet useita selvityksiä työoloista Intian luonnonkiviteollisuudessa²⁸. Selvityksissä on paneuduttu epäkohtiin hiekkakiven ja graniitin tuotannossa erityisesti louhimotasolla, ja niissä on raportoitu lapsityövoiman hyväksikäytöstä, velkaorjuudesta, alhaisista palkoista sekä ongelmista työturvallisuudessa ja järjestäytymisvapaudessa.

Yksi tuoreimmista työelämän oikeuksiin Intian luonnonkiviteollisuudessa keskittyvistä kansalaisjärjestöjen raporteista on India Committee of the Netherlands ja Stop Child Labour -järjestöjen yhteistyössä vuonna 2015 julkaissama *Rock bottom: Modern slavery and child labour in South Indian granite quarries*²⁹. Rock bottom -raportti perustuu vuonna 2014 tehtyyn kenttätutkimukseen, jonka aikana haastateltiin yhteensä 86 työntekijää 18 eri graniittilouhimosta Tamil Nadun ja Karnatakan osavaltioissa. Osa louhimoista myi tuotteitaan Intian kansallisille markkinoille osan suunnatessa tuotantoaan vientiin. Luonnonkiven tuotantoon liittyviä ihmisoikeusriskejä on tässä

28 Näistä selvityksistä osa perustuu kenttätutkimuksiin, ks. esim India Committee of the Netherlands, 2005, Budhpura 'Groud Zero' – Sandstone quarrying in India, saatavilla osoitteessa <http://www.indianet.nl/budhpura.pdf>; India Committee of the Netherlands, SOMO & Consultancy and Research for Environmental Management, 2006, From Quarry to Graveyard, saatavilla osoitteessa <http://www.indianet.nl/pdf/fromquarrytograveyard.pdf>; M.V. Foundation, mines, minerals & PEOPLE, HAQ Centre for Child Rights & Campaign Against Child Labour, 2007, Our Mining Children, A report of the fact finding team on the child labourers in the iron ore and granite mines in Bellary district of Karnataka, saatavilla osoitteessa http://econpapers.repec.org/paper/esswpaper/id_3a962.htm., ja; Dhaatri Resource Centre for Women and Children – Samata & HAQ Centre for Child Rights, 2010, India's Childhood in the "Pits" – A report on the impacts of mining on children in India, saatavilla osoitteessa <http://haqrcr.org/publication/indias-childhood-pits-report-impacts-mining-children-india/>. Ks myös Mine Labour Protection Campaign, <http://www.mlpc.in/>

29 India Committee of the Netherlands & Stop Child Labour, 2015, Rock bottom: Modern slavery and child labour in South Indian granite quarries, saatavilla osoitteessa <http://www.indianet.nl/pdf/RockBottom.pdf>

luvussa käsitelty pitkälti juuri tämän raportin pohjalta.

Intiassa graniitin tuotanto on keskittynyt maan eteläisiin osavaltioihin Andhra Pradeshiin, Karnatakaan ja Tamil Naduun. Suomalaisista maahantuontiyrityksistä, jotka antoivat Finnwatchille tätä raporttia varten tietoa alihankintaketjuihinsa kuuluvista intialaisista yrityksistä (ks. luku 3), suurin osa ostaa kiveä juuri Karnatakasta. Yksi yrityksistä hankkii graniittia Tamil Nadusta.

Intian kansallinen työlainsäädäntö koostuu yli 40 laista, ja lisäksi osavaltiot ovat säätäneet työntekijöiden oikeuksista paikallistasolla. Ethical Trading Initiativen (ETI, ks. s. 35–36) selvitys luonnonkiviteollisuutta koskevasta työlainsäädännöstä Intiassa kattaa pitkälti yli 20 kansallista lakia ja useita osavaltiotason säädöksiä³⁰. Lakien toimeenpanossa on kuitenkin suuria ongelmia, joita käsitellään tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

Järjestäytymisvapaus ja kollektiivinen neuvottelu-oikeus

Intia ei ole ratifioinut Kansainvälisen työjärjestön järjestäytymisvapautta ja kollektiivista neuvottelu-oikeutta koskevia perussopimuksia³¹. Maan kansalliset lait takaavat nämä oikeudet, mutta työnantajapuoli ei ole velvoitettu tunnustamaan ammattiliittoja tai osallistumaan kollektiivisiin työehtosopimusneuvotteluihin. Nykyiset ammattiliitot edustavat pääosin virallisen talouden työntekijöitä, ja järjestäytymisaste on hyvin alhainen

30 Ks. lisätietoa esim. ETI, 2014, A review of human rights and labour law in India for the natural stone sector, https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/www.ethicaltrade.org/files/shared_resources/legal_review_-_natural_stone_india.pdf?BBWGRRu47iBh0VVcbGdB1q961BuR.uFN (viitattu 16.12.2016)

31 Kansainvälinen työjärjestö, Ratifications for India, http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11200:0::NO:11200:P11200_COUNTRY_ID:102691 (viitattu 19.12.2016)

työntekijöiden enemmistön keskuudessa³². Niilläkin aloilla, joilla ammattiliittoa toimii, monet työnantajat ohittavat liitot neuvottelemalla ns. ”keltaisten liittojen”³³ tai yksittäisten työntekijöiden kanssa. Työntekijöiden lakko-oikeutta rajoitetaan niin kansallisella kuin osavaltiotasolla³⁴. Ammattiliittojen johtajien ja työntekijöiden edustajien häirintä on yleistä.³⁵

ETI:n mukaan työvoima Intian hiekkakivilouhimoilla koostuu pitkältä maan sisäisistä siirto-työntekijöistä ja/tai kausityöntekijöistä, minkä takia ammattiliitot louhimoissa ovat harvinaisia³⁶. Myös graniittilouhimoiden työntekijät Tamil Nadun osavaltiossa ovat suurelta osin siirtotyöntekijöitä³⁷, ja on todennäköistä, että heidänkin keskuudessaan ammatillisen järjestäytymisen aste on hyvin alhainen. Koska kivitehtaiden työntekijöiden vaihtuvuus ei ole niin suurta kuin louhimoissa, ovat olosuhteet tehtaissa ammatillisen järjestäytymisen kannalta louhimoita otollisemmat. Kuitenkaan esimerkiksi ETI:n tiedossa ei ole yhtään kivitehtaissa toimivaa ammattiliittoa³⁸.

Puu- ja rakennusalan ammattiliittojen kansainvälisen kattojärjestö BWI:n, luonnonkiven

sertifiointijärjestelmä XertifiXin (ks. s. 30–31), vastuullisuusohjelmien ETI:n ja TFT:n (ks. s. 34–35) sekä intialaisen RPKNMS-liiton yhteishanke pyrki paitsi parantamaan Intian kaivannaisteollisuuden epäkohtia myös edistämään ammatillista järjestäytymistä sektorilla. Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus SASK, Rakennusliitto ja Nenäpäivä ovat hankkeessa mukana.³⁹

Työsopimukset

Epäviralliset työsuhteet ovat normi Intiassa. Rock bottom -raporttia varten haastateltujen louhimoiden koko työvoimasta yli 90 prosenttia oli epävirallisessa työsuhteessa. Näin ollen he jäivät monien sosiaaliturvaetuksien ulkopuolelle. Ilman virallista työsuhdetta työntekijöillä ei esimerkiksi ole oikeutta työsuhteen päättyessä maksettavaan irtisanomiskorvaukseen eikä Intian työlainsäädännön mukaiseen vuosittaiseen bonukseen. Työpaikoilla, joissa on enemmän kuin 20 työntekijää, tulisi työntekijöillä lisäksi olla käytössään eläkerahastotili, johon sekä työntekijä että työnantaja maksavat tietyn osuuden työntekijän kausipalkasta. Louhimoiden pienestä koosta johtuen louhimoiden työntekijöillä ei kuitenkaan yleensä ole eläkerahastotilejä.⁴⁰

Intiassa ongelmana on usein myös kirjallisten työsuhteiden puuttuminen: Rock bottom -raporttia varten haastatelluista 86 louhimo-työntekijästä vain viidellä oli kirjallinen työsuhteus. Vaikka Intian laki ei velvoita antamaan työntekijöille kirjallista työsuhteusta, on selkokieliäinen ja työntekijöiden omalla äidinkiellällä kirjoitettu sopimus useiden vastuullisuusohjelmien mukainen suositeltava käytäntö kaikilla työpaikoilla. Kirjallinen sopimus on yksi keino varmistua siitä, että työntekijät ymmärtävät oikeutensa. Ilman työsuhteusta työntekijöiden voi myös olla vaikea tarvittaessa vaatia oikeuksiaan lakiteitse, etenkin jos työnantaja ei myönnä työsuhteen olemassaoloa.

32 Ks. esim. Papola, Trilok Singh, 2013, *Role of Labour Regulation and Reforms in India*, ILO Employment Working Paper No. 147, saatavilla osoitteessa: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---ifp_skills/do-cuments/publication/wcms_232497.pdf, ja; Sen Ratna, 2013, *Organizing the Unorganized Workers: The Indian Scene*, *The Indian Journal of Industrial Relations*, saatavilla osoitteessa: http://wiego.org/sites/wiego.org/files/publications/files/Jhabvala_Unorganized_Workers_IJIR.pdf

33 Keltaisella liitolla tarkoitetaan yleensä ammattiliittoa, joita käytännössä johtaa työnantaja. Toisin sanoen ne eivät ole itsenäisiä ammattiliittoa.

34 Kansainvälinen työjärjestö, 2011, *Challenges, Prospects and Opportunities of Ratifying ILO Conventions Nos. 87 and 98 in India*, saatavilla osoitteessa: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---sro-new_delhi/documents/publication/wcms_165765.pdf

35 Ks. esim. International Trade Union Confederation, *Survey of violations of trade union rights – India: In practice*, <http://survey.ituc-csi.org/India.html#tabs-3> (viitattu 12.7.2016)

36 ETI, 2014, *A review of human rights and labour law in India for the natural stone sector*

37 India Committee of the Netherlands & Stop Child Labour, 2015, *Rock bottom*

38 ETI, 2014, *A review of human rights and labour law in India for the natural stone sector*. ETI, 2014, *A review of human rights and labour law in India for the natural stone sector*. ETI:n selvitys keskittyy erityisesti hiekkakiven tuotantoon Rajasthanissa.

39 Ks. lisätietoa, SASK, *Lapsityön eliminointi Intian kaivannaisteollisuudessa*, <http://www.sask.fi/google-maps/39-google-maps/muut/654-lapsityon-eliminointi-intian-kaivannaisteollisuudessa> (viitattu 1.3.2017)

40 ETI, 2014, *A review of human rights and labour law in India for the natural stone sector*

Palkkaus ja työajat

Intiassa on ollut kansallinen laki minimipalkasta jo vuodesta 1948. Palkkatasot asetetaan aina osavaltiokohtaisesti, ja osavaltioiden välillä on eroja siinä, mitä aloja ja ammatteja kuuluu minimipalkkojen piiriin. Monimutkaisesta mallista johtuen Intiassa onkin käytössä yli 1 200 eri minimipalkkaa.⁴¹ Ammatiliitot ovat vaatineet minimipalkkojen kansallista yhdenmukaistamista.

Intian kaivoslainsäädäntö rajoittaa työtuntien louhimoissa korkeintaan yhdeksään tuntiin päivässä ja 48 tuntiin viikossa. Lisäksi työntekijät ovat oikeutettuja viikottaiseen lepopäivään. Myös tehdastyössä viikottainen työaika on rajoitettu 48 tuntiin, minkä lisäksi ylitöiden määrä on rajoitettu 50 tuntiin vuosineljänneksessä.

Intian lain mukaan työntekijöille tulisi maksaa kaksinkertaista palkkaa ylityötunneista. On kuitenkin yleistä, että louhimotyöntekijöille maksetaan urakkapalkkaa ilman lainmukaisia ylityökorvauksia. Myös Rock bottom -raportissa tutkituissa louhimoissa työntekijöille maksettiin alle minimipalkan jos heidän tekemänsä työtunnit otettiin huomioon. Työntekijöillä, joille maksetaan alle minimipalkan, ei yleensä ole pääsyä tehokkaiden valtiollisten valitusmekanismien tai korjaavien toimenpiteiden piiriin⁴².

Rock bottom -raporttia varten haastateltujen työntekijöiden mukaan ylityöt korvataan palkan sijaan työpaikalla tarjottavana teenä ja välipaloina. Miehillä ylityöt saatettiin korvata myös alkoholilla. Alkoholismi on louhimoiden työntekijöiden keskuudessa yleistä, ja osasyynä työntekijöiden velkaantumisen⁴³. Tutkimuksessa ei havaittu merkittäviä eroja palkkatasoissa Intian kotimaan markkinoille ja vientiin suuntautuneiden louhimoiden

välillä. Vientimarkkinoille suuntautuneissa louhimoissa palkanmaksu oli kuitenkin säännöllisempää.

Lapsityövoiman hyväksikäyttö

Intia ei ole ratifoinut Kansainvälisen työjärjestön työhön pääsemisen vähimmäisikää ja lapsityön pahimpia muotoja koskevia perussopimuksia⁴⁴, ja lapsityövoiman hyväksikäyttö on yleistä Intiassa, varsinkin maataloussektorilla ja teollisuustuotannossa. Vaikka Intian kansallinen kaivoslainsäädäntö kieltää sekä lasten työskentelyn että oleskelun kaivosalueilla⁴⁵, on lapsityövoiman hyväksikäyttö myös yksi keskeisistä luonnonkiven tuotantoon liittyvistä ihmisoikeusriskeistä Intiassa. Tehdastyölle säädetty kansallinen vähimmäisikä on 14 vuotta.

Kansalaisjärjestöt ovat raportoineet laajamittaisesta lapsityövoiman hyväksikäytöstä Intian graniittilouhimoissa 2000-luvun puolivälistä lähtien. Rock Bottom -raportin mukaan lapsityövoiman hyväksikäyttö luonnonkiven tuotannossa Intiassa on kuitenkin vähentynyt ainakin Tamil Nadun osavaltiossa. Myös tätä raporttia varten haastateltujen, Intiassa toimivien luonnonkiven vastuullisuussertifiointijärjestelmien ja -hankkeiden mukaan parannusta on tapahtunut. Kansalaisjärjestöjen mukaan lapsityövoiman hyväksikäytön vähentymiselle Tamil Nadun osavaltiossa on ainakin kolme syytä: laittomien louhimoiden vähentyminen, sivukiven käsittelyn kieltäminen louhimoissa sekä muutokset louhimoiden rekrytointikäytännöissä.

Tamil Nadun osavaltiotason viranomaiset ovat tiukentaneet graniitin tuotannon valvontaa sen jälkeen, kun oikeuslaitos määräsi tehtäväksi selvityksen laittomaan louhimotoimintaan liittyvistä korruptiosyytöksistä. Tiukentuneen valvonnan seurauksena vuonna 2012 monia laittomia louhimoita suljettiin.

41 Ks. esim. Belser, P. And Rani U.2010, Extending the coverage of minimum wages in India: Simulations from household data, saatavilla osoitteessa: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_protect/@protrav/@travail/documents/publication/wcms_145336.pdf

42 ETI, 2014, A review of human rights and labour law in India for the natural stone sector

43 Alkoholismin ja velkaorjuuden yhteyttä louhimotyöntekijöiden keskuudessa on käsitelty myös aiemmissa tutkimuksissa, ks. esim. India Committee of the Netherlands, 2005, Budphura 'Groud Zero'

44 Kansainvälinen työjärjestö, Ratifications for India

45 Mines Act, 1952. Intian kaivoslainsäädäntö kattaa myös kivilouhimot, paitsi siirtolohkareiden, rakennuskiven (liuskekivi) ja kalkkikiven louhinnan tiettyjen ehtojen täyttyessä. Kaivoslainsäädännön lapsityövoimaa koskevat kohdat pätevät kuitenkin kaikissa tapauksissa. Ks. lisätietoa esim. ETI, 2014, A review of human rights and labour law in India for the natural stone sector

Tarkastuskäynneillä viranomaiset tekivät havaintoja myös lapsista louhimoalueilla, puutteista työturvallisuudessa sekä siirtotyöntekijöiden asuinoloissa, ja kehottivat louhimoyrityksiä korjaamaan havaitut epäkohdat. Samaan aikaan viranomaiset myös ryhtyivät rajoittamaan sivukiven käsittelyä louhimoissa. Aikaisemmin lapsia oli työskennellyt louhimoissa paljon juuri sivukiven jatkojalostuksessa, mutta rajoitusten tultua voimaan sivukiven käsittelyyn vaaditaan erillinen lupa, ja sivukivestä saatavista voitoista on maksettava veroa. Tämän seurauksena monet louhimot ovat luopuneet sivukiven jatkojalostuksesta kokonaan.

Kolmas lapsityövoiman hyväksikäytön vähenemiseen vaikuttanut tekijä on kansalaisjärjestöjen mukaan ollut se, että louhimoiden omistajat ovat ryhtyneet suosimaan työhönotossa siirtotyöntekijöitä, joilla ei ole perhettä tai joiden perhe ei muuta heidän mukanaan. Aiemmin louhimoihin palkatut siirtotyöntekijät muuttivat työn perässä perheineen, lapset mukaan lukien. Intian lain mukaan työnantajan on tarjottava majoitus myös siirtotyöntekijöiden puolisoille ja alaikäisille lapsille, joten suosimalla perheettömiä tai yksin muuttavia siirtotyöntekijöitä työnantajat voivat säästää majoituskuluissa.

Vaikka lapsityövoiman hyväksikäyttö graniitin tuotannossa näyttäisikin vähentyneen ainakin Tamil Nadun osavaltiossa, esiintyy sitä kuitenkin Intiassa edelleenkin. Esimerkiksi Rock bottom -raportin mukaan Karnatakan osavaltiossa lapsityövoiman hyväksikäyttö on verrattain yleistä sivukiven käsittelyssä graniittilouhimoilla (melkein 10 prosenttia raportissa käsiteltyjen louhimoiden työntekijöistä Karnatakassa oli alaikäisiä). Unicef on puolestaan raportoinut laajamittaisesta lapsityövoiman hyväksikäytöstä Intian hiekkakivilouhimoilla⁴⁶. Myös Yhdysvaltojen ulkoministeriön mukaan lapsityövoiman hyväksikäyttö on Intiassa yleistä maataloussektorin lisäksi juuri

46 Unicef, 2015, *Children's Lives Cast in Stone*. Brittiläisen kivialan yrityksen Marshallsin mukaan Unicefin tutkimus osoittaa, että Intiassa arviolta 200 000 lasta työskentelee hiekkakiven tuotannossa. Marshalls rahoitti Unicefin tutkimuksen. Ks. Marshalls, *Child labour in the Indian Sandstone Industry*.

esimerkiksi kivilouhimoissa⁴⁷. ETI:n mukaan työntekijöiden iän varmistaminen on luonnonkiven tuotannossa haasteellista, koska esimerkiksi louhimoissa työntekijöistä kerättävät tiedot ja dokumentaatio ovat usein muutenkin puutteellisia tai olemattomia⁴⁸.

Velkaorjuus

Velkaorjuus on yksi pakkotyön muodoista. Intian perustuslaki kieltää pakkotyön, minkä lisäksi velkaorjuus kiellettiin erillisellä lailla vuonna 1976. Lainsäädännön heikko toimeenpano on kuitenkin johtanut vain keskinkertaisiin tuloksiin. Esimerkiksi Walk Free -järjestön mukaan pakkotyö on Intiassa maailman neljänneksi yleisintä⁴⁹, ja pakkotyön eri muodoista juuri velkaorjuus on Intiassa tavallisin. Suurin osa Intian velkaorjista työskentelee maataloussektorilla. Tämän lisäksi velkaorjuus on yleistä esimerkiksi kivilouhimoissa⁵⁰.

Louhimoiden työntekijät ajautuvat velkaorjuuteen tyypillisesti ottamalla työnantajaltaan lainaa esimerkiksi kotitalousmenojen, häiden tai kulttuurisidonnaisten juhlien ja rituaalien kulujen kattamiseksi sekä hätätilanteissa, kuten perheenjäsenen sairastuessa tai kuollessa. Vaikka velkasumma saattaa olla pieni, työnantaja veloittaa siitä usein niin korkeaa korkoa, tai laina erääntyy niin pian, että työntekijä ei pysty maksamaan sitä takaisin. Työntekijän on silloin jatkettava töiden tekoa louhimossa niin kauan, kuin hän on velkaa työnantajalle. Osassa Rock bottom -raportissa käsitellyistä louhimoista työntekijät eivät saaneet edes poistua louhimoalueelta ilman lupaa, ja heillä oli vain vähäisiä tai ei ollenkaan kontakteja louhimoalueen ulkopuolella.⁵¹

47 Yhdysvaltojen ulkoministeriö, *Country Reports on Human Rights Practices for 2015 – India*, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2015&dliid=252963> (viitattu 10.1.2017)

48 ETI, 2014, *A review of human rights and labour law in India for the natural stone sector*

49 Walk Free, *Global Slavery Index 2016*, <http://www.globalslaveryindex.org/country/india/> (viitattu 10.1.2017)

50 Yhdysvaltojen ulkoministeriö, *Country Reports on Human Rights Practices for 2015 – India*, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2015&dliid=252963> (viitattu 10.1.2017)

51 India Committee of the Netherlands & Stop Child Labour, 2015, *Rock bottom*

Myös siirtotyöntekijöille tarkoitetuissa asuntoloissa oli puutteelliset olot. Ala-arvoiset työtai asuinolot voivat olla yksi pakkotyön indikaattoreista. Rock bottom -raportissa käsitellyissä louhimoissa työntekijät asuivat joko perhekohtaisissa majoissa tai yhteismajoituksessa. Yhteismajoituksessa tilat olivat niin ahtaat, että suurin osa työntekijöistä nukkui mieluummin ulkona. Asuntolat eivät tarjonneet yksityisyyden suojaa tai suojaa sääolosuhteilta, eikä käymälöiden ylläpitoon tai puhtaan juomaveden saatavuuteen kiinnitetty huomiota.

Työterveys ja -turvallisuus

Silikoosi eli kivipölykeuhkosairaus on kivialan työntekijöiden pahin työperäinen seuraus. Silikoosin aiheuttaa kiteinen piidioksidi-pöly eli kvartsi-, tridymiitti- tai kristobaliittipöly. Silikoosi vaatii kehittyäkseen yleensä yli 10 vuoden altistumisen piidioksidipölylle, mutta voimakkaan altistuksen tuloksena tauti saattaa syntyä myös huomattavasti lyhyemmässä ajassa. Silikoosi on parantumaton sairaus, joka voi invalidisoida tai johtaa kuolemaan. Se aiheuttaa oireita vasta kun sairaus on edennyt varsin pitkälle ja jatkaa usein etenemistä, vaikka altistuminen loppuisikin.⁵²

Intian kansallinen ihmisoikeusinstituutio on identifoinut silikoosiin yhdeksi keskeiseksi maata koskeväksi ihmisoikeusongelmaksi⁵³. Intian lain mukaan työnantajan on annettava työntekijöille tarvittavat henkilökohtaiset suojavarusteet, kuten hengityssuojaimet. Kansalaisjärjestöjen Rock Bottom -raporttia varten haastatteleminen graniittilouhimoiden työntekijöistä 30 prosenttia ei kuitenkaan tiennyt, mitä suojavarusteita heidän työpaikallaan oli saatavilla. Yli 70 prosenttia haastatelluista työntekijöistä sanoi, että heidän työnantajansa antoi heidän käyttöönsä suojavarusteita vain silloin, kun työsuojeluviranomaiset vierailivat louhimoissa. Kahdeksassa tutkituista louhimoista ei ollut edes ensiapuvälineitä.

52 Työterveyslaitos, Silikoosi eli kivipölykeuhkosairaus, <https://www.ttl.fi/tyontekija/ammattitaudit/silikoosi-eli-kivipolykeuhkosairaus/> (viitattu 7.2.2017)

53 Ks. esim. National Human Rights Commission India, 2016, NHRC Interventions on Silicosis, saatavilla osoitteessa http://nhrc.nic.in/Documents/Publications/NHRC_Interventions_on_Silicosis_27122016.pdf

ETI:n mukaan vähäinen työhön liittyvien terveys- ja turvallisuusriskien tuntemus, erityisesti sopimustyöntekijöiden (contract labour) keskuudessa, lisäävät onnettomuuksia ja sairaustapausten määrää. ETI:n arvioiden mukaan pelkästään Rajasthanin osavaltiossa menehtyy vuosittain noin 600 kivilouhimoiden työntekijää työperäisiin sairauksiin tai työtapaturmien seurauksena.⁵⁴

Kastiin perustuva syrjintä

Vaikka kastiin perustuva syrjintä on Intiassa perustuslain nojalla kiellettyä, on se kuitenkin edelleen yleistä syvälle juurtuneista ennakkoluuloista, tehottomasta lainsäädännön täytäntönnäpistä sekä rankaisemattomuudesta johtuen. Erityisen heikossa asemassa ovat kastijärjestelmän ulkopuolelle jäävät dalitit (jotka virallisesti tunnetaan Intiassa termillä *Scheduled Castes*) sekä adivasit eli alkupe räiskansat (*Scheduled Tribes*). Käytännössä kastiin perustuva syrjintä voi tarkoittaa daliteille esimerkiksi alhaisempaa palkkaa ja huonompia työsuhte-etuja. Syrjintä myös rajoittaa heidän pääsyään tiettytyyppisiin töihin. Daliteille osoitetaan usein kaikkein likaisimmat, alempiarvoiset ja vaarallisimmat työtävät, mikä edelleen lisää heidän yhteiskunnallista leimautumistaan.⁵⁵

Kansainvälisen työjärjestön mukaan väestöryhmien pitkäaikaisen syrjinnän, kuten kastijärjestelmän, ja pakkotyön välillä on selkeä yhteys. Ylivoimaisesti suurin osa pakkotyön uhreista Intiassa onkin daliteja tai adivaseja.⁵⁶

Rock Bottom -raporttia varten tutkituissa 18 louhimossa suurin osa työntekijöistä (n. 80–90 prosenttia) kuului alakasteihin tai oli daliteja. ETI:n mukaan auditointirytykset eivät

54 ETI, 2014, *A review of human rights and labour law in India for the natural stone sector*

55 Ks. lisätietoa esim. Dalitien solidaarisuusverkosto, Kastisyrjintä, <http://dalit.fi/kastisyrjinta/> (viitattu 19.12.2016)

56 Ks. esim. Kansainvälinen työjärjestö, 2005, *A Global Alliance Against Forced Labour, Global Report under the Follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work 2005*, saatavilla osoitteessa: <http://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc93/pdf/rep-i-b.pdf> ja; International Dalit Solidarity Network, 2015, *Diversity in the workforce: why it is good for business*, saatavilla osoitteessa: <http://idsn.org/wp-content/uploads/2015/05/Diversity-in-the-workforce-why-it-is-good-for-business-%E2%80%93-Deshpande-ILO-study.pdf>

yleensä raportoi kastiin perustuvasta syrjinnästä työpaikoilla vastuullisuusauditointien yhteydessä. Tämä johtuu siitä, että systemaattinen syrjintä ei tule esiin tavallisissa työntekijähaastatteluissa, sillä syrjinnän kohteena olevien ryhmien edustajia ei normaalioloissa ole haastatteluissa paikalla⁵⁷.

2.2 KIINASSA LUONNONKIVEN TUOTANTOON LIITTYVÄ MERKITTÄVIÄ TYÖTERVEYS JA -TURVALLISUUSRISKEJÄ

Vuonna 2007 Finnwatch-verkoston julkaisemassa *Pölyä ja pakerrusta* -raportissa dokumentoitiin lukuisia työelämän oikeuksien loukkauksia ja muita ongelmia Kiinasta Suomeen maahantuotavan luonnonkiven alihankintaketjuissa⁵⁸. Raportin kenttätutkimuksen toteuttivat Swedwatch, Centre for Research on Multinational Corporations SOMO ja silloinen kansainvälisen ammattiyhdistysliikkeen Hongkongin yhteystoimisto IHLO yhteistyössä paikallisten tutkijoiden kanssa. Finnwatchin tiedossa ei ole, että mikään kansalaisjärjestö olisi selvittänyt työoloja luonnonkiven alihankintaketjuissa Kiinassa sen jälkeen.

Ajankohtaisen tiedon saamiseksi Finnwatch valmisti tätä raporttia varten kenttätutkimusta Shandongin maakunnassa, mutta joutui luopumaan suunnitelmasta Kiinan viranomaisten suljettua louhimoita loppukesästä 2016. Raportin tässä osiossa luonnonkiven tuotantoon Kiinassa liittyviä ihmisoikeusriskejä on siis arvioitu yleisellä tasolla keskeisten työelämän oikeuksien näkökulmasta.

Työntekijöiden oikeuksista on Kiinassa säädetty pääasiassa työlaissa, ammattiyhdistyslaissa, työsopimuslaissa, työkiistojen sovittelu ja välimiesmenettelylaissa sekä työllisyyden edistämislaisissa⁵⁹. Lainsäädännön ja sen toimeenpanon puutteita on käsitelty tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

57 ETI, 2014, *A review of human rights and labour law in India, for the natural stone sector*

58 Finnwatch-verkosto, 2007, *Pölyä ja pakerrusta*

59 Ks. Kiinan kansankongressi, *Social Law*, http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Law/2009-02/20/content_1471106.htm ja *Constitution and the related laws*, http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Law/2007-12/12/content_1383823.htm (viitattu 28.11.2016)

Järjestäytymisvapaus ja kollektiivinen neuvotteluoikeus

Kiina ei ole ratifioinut Kansainvälisen työjärjestön järjestäytymisvapautta ja kollektiivista neuvotteluoikeutta koskevia perussopimuksia⁶⁰. Vaikka Kiinan perustuslaki takaa kansalaisille vapauden järjestäytyä, maan ammattiyhdistyslaki tunnustaa vain yhden ammattiliiton, All-China Federation of Trade Unions ACFTU:n. Työpaikoille perustettavien liittojen on haettava toimilupaa niiden yläpuolelle sijoittuvilta ACFTU:n paikallistason ammattiosastoilta ja alistuttava niiden valvontaan. Toisin sanoen työntekijät eivät voi vapaasti perustaa tai liittyä valitsemaansa ammattiliittoon.

Kiinan kommunistisen puolueen alaisuudessa toimivalla ACFTU:lla oli vuonna 2014 lähes kolme miljoonaa jäsentä⁶¹. Ammattiyhdistyslain mukaisesti ACFTU:n tehtävä on edistää työntekijöiden oikeuksia. Kyselytutkimusten perusteella työntekijät kuitenkin mieltävät ACFTU:n viranomaisten edustajaksi poliisin ja paikallisviranomaisten ohella⁶². Työpaikatasolla liittojen vastuuasemassa olevat henkilöt ovat usein yritysten johdon edustajia tai heidät on valittu yrityksen johdon asettamien ehdokkaiden keskuudesta. Työkiistojen sovittelussa työntekijöillä on tyypillisesti omat edustajansa ACFTU:n edustajan osallistuessa menettelyihin tarkkailijan roolissa.

Kiinan työelämän oikeuksiin keskittyvän kansalaisjärjestön edustajan mukaan vuoteen 2014 asti ACFTU painotti julkisuudessa pyrkimyksiään edistää työehtosopimusten⁶³

60 Kansainvälinen työjärjestö, *Ratifications for China*, http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11200:0::NO:11200:P11200_COUNTRY_ID:103404 (viitattu 29.11.2016)

61 National Bureau of Statistics of China, *Annual data (2015) – Basic statistics on trade unions*, <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2015/html/EN2427.jpg> (viitattu 29.11.2016)

62 Labour Education and Service Network, 2016, *工人的集體行動為甚麼沒有效?*, <http://www.lesnhk.org/?p=335> (viitattu 10.1.2017)

63 Kiinan laki takaa työntekijöille myös kollektiivisen neuvotteluoikeuden ja vuodesta 2010 lähtien lainsäädäntö on mahdollistanut maakuntatason paikallisviranomaisten ja ammattiliittojen väliset palkkaneuvottelut. Käytännössä kollektiivinen neuvotteluoikeus toteutuu vasta sen jälkeen, kun työntekijät ovat ensin menneet lakkoon. Ks. lisätietoa esim. Fair Wear Foundation, *China Country Study 2015*, saatavilla osoitteessa <http://www.fairwear.org/ul/cms/fck-uploaded/documents/countrystudies/china/FWFCChina2016.pdf>

laatimista ja työpaikkatason ammatillista järjestäytymistä. Käytännössä monet solmituista työehtosopimuksista olivat kuitenkin identtisiä paikallistason sääntelyn kanssa. Ammatiosastoja perustettiin paikallishallinnon pyynnöstä siten, että yrityksen johto liitti työpaikan sen hetkiset työntekijät liiton jäseniksi automaattisesti ilman työntekijöiltä saatua suostumusta. Vuoden 2015 jälkeen ACFTU:n toiminnassa on kuitenkin ollut havaittavissa muutoksia, ja se on korostanut julkisuudessa entistä enemmän rooliaan työllistymis- ja sosiaalipalveluiden tuottajana ja yhteiskuntarauhan takaajana työntekijöiden järjestäytymisen ja työehtosopimusten laatimisen sijaan. ACFTU:n rooli palvelujen tuottajana tukee valtionhallinnon uudistuksia, jotka ovat vastaus Kiinan talouskasvun hidastumiseen, ja heijastelee poliittista painetta entistä suurempaan työvoiman joustavuuteen.⁶⁴

Lakko-oikeus poistettiin Kiinan perustuslaista vuonna 1982, mutta Kiinan laki ei kuitenkaan silti kiellä työntekijöitä menemästä lakkoon. Erilaiset työnseisaukset ja työntekijöiden protestit ovatkin verrattain yleisiä. Nopeasti yleistynyt syy protesteille ovat tuotantolaitosten alasajot ja siirrot perinteisten tuotantoalueiden ulkopuolelle. Alasajojen taustalla on paitsi vähentynyt kysyntä, myös kaupunkialueiden uudelleenkehitys ja valtion hallinnon ajama teollisuustuotannon nykyaikaistaminen. Lakoista tai muista työntekijöiden protesteista ei kuitenkaan ole saatavilla luotettavia tilastotietoja. Asiantuntijoiden mukaan työntekijöiden halukkuus hakea julkisuutta protesteille on vähentynyt viime vuosina samalla kun viranomaisten kontrolli kansalaisyhteiskunnasta on tiukentunut presidentti Xi Jinpingin tultua valtaan. Myös kiristynyt internetsensuuri rajoittaa työntekijöiden mahdollisuutta saada laajempaa tukea mielenilmauksille.⁶⁵

Usein viranomaiset puuttuvat pitkittyneisiin lakkoihin, joskus myös voimakeinoja käytäten. Lakkoihin osallistuneet työntekijät saatetaan myös pidättää, jolloin pidätyksen

64 Puhelinhaastattelu 29.11.2016 työntekijöiden oikeuksia ajavan kansalaisjärjestön edustajan kanssa, joka ei halunnut omaa tai järjestönsä nimeä julkisuuteen.

65 Ibid.

virallinen syy on yleensä julkisrauhan rikkominen. Tyypillisempää kuitenkin on, että lakkojohtajat erotetaan työstään⁶⁶. Kansainvälisen työjärjestön järjestäytymisvapauskomitean käsiteltävänä oli tämän raportin kirjoittamisen aikana yksi tapaus Kiinasta. Kyseinen tapaus koskee kahdeksan ihmisoikeuspuolustajan pidättämistä ja vangitsemista heidän annettuaan työkiistoja koskevaa oikeusapua työntekijöille.⁶⁷

Työsopimukset ja sosiaalivakuutus

Kiinassa astui vuonna 2008 voimaan laki työ-sopimuksista. Sen mukaan työsuhteet tulee virallistaa työntekijän ensimmäisestä työpäivästä lähtien. Kirjallinen työ-sopimus tulee viimeistellä viimeistään kuukauden kuluttua työsuhteen alkamisesta ja työntekijälle tulee antaa kopio sopimuksesta. Työntekijälle tulee palkkauksen yhteydessä antaa tietoa työtehtävistä, työoloista ja -paikasta, työhön liittyvistä terveystarpeista, työturvallisuudesta ja palkan perusteista. Irtisanotuille työntekijöille tulee myös maksaa irtisanomisasi. Työntekijöiden sosiaalivakuutukseen kuuluu eläke, työtapaturmavakuutus, sairausvakuutus, työttömyysturva ja äitiysturva.⁶⁸

Kansalaisjärjestöjen mukaan joissakin Kiinan maakunnissa on ollut viime aikoina havaittavissa merkkejä siitä, että työnantajat eivät halua antaa työntekijöille kirjallisia työ-sopimuksia tai maksaa irtisanomisasi. Järjestöjen näkemyksen mukaan ongelmien taustalla on paine entistä suurempaan työvoiman joustavuuteen.⁶⁹

66 Ks. esim ITUC, Survey of violations of Trade Union Rights: China – in practice, <http://survey.ituc-csi.org/China.html#tabs-3> (viitattu 28.11.2016)

67 Kansainvälinen työjärjestö, Case No 3184 (China), <http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:50001:::NO:::> (viitattu 28.11.2016)

68 Ks. lisätietoa esim. China Labour Bulletin, Labour relations FAQ, <http://gb.clb.org.hk/en/frequently-asked-questions-about-labour-relations-china> (viitattu 10.1.2017)

69 Puhelinhaastattelu 29.11.2016 työntekijöiden oikeuksia ajavan kansalaisjärjestön edustajan kanssa, joka ei halunnut omaa tai järjestönsä nimeä julkisuuteen.

Palkkaus ja työajat

Kiinan minimipalkat ovat nousseet huomattavasti viimeisten vuosikymmenten aikana. Kuitenkin viime vuosina talouskasvun hidastumisen myötä myös minimipalkkojen nousu on hidastunut. Minimipalkkatasosta säädetään Kiinassa maakuntatasolla keskushallinnon ohjeistuksen pohjalta. Vaikka minimipalkat pitäisi tarkistaa vuosittain, jotkut Kiinan maakunnista ovat ryhtyneet jäädyttämään minimipalkkoja⁷⁰.

Palkkatasosta säädettyä maakuntatason viranomaiset ovat velvoitettuja ottamaan huomioon paikalliset elinkustannukset, vallitsevan palkkatason ja työvoiman saatavuuden. Keskushallinnon ohjeistuksen mukaan minimipalkan tulisi olla vähintään 40 prosenttia maakuntatason keskipalkasta. Käytännössä minimipalkka on kuitenkin yleensä vain noin 20–35 prosenttia keskipalkoista, ja minimipalkalla palkatut työntekijät ovat riippuvaisia ylitöistä, erilaisista kannustimista ja muista tuista tullakseen toimeen.

Normaali työaika on Kiinassa rajoitettu kahdeksaan tuntiin päivässä ja 40 tuntiin viikossa, ja ylityöt kolmeen tuntiin päivässä ja 36 tuntiin kuukaudessa. Työntekijöillä on oikeus viikottaiseen lepopäivään. Yleisiä vapaapäiviä on vuodessa 11. Sen lisäksi yli vuoden töissä olleilla työntekijöillä on oikeus palkalliseen vuosilomaan. Lain mukaan ylityöstä pitää maksaa työntekijöille vähintään 150 prosenttista palkkaa. Lepopäivänä tehdystä työstä tulee maksaa 200 prosenttinen korvaus ja yleisenä vapaapäivänä tehdystä työstä 300 prosenttinen korvaus.

Kiinan nykylakien mukaan työntekijöille pitää maksaa palkkaa vähintään kerran kuukaudessa. Työelämän oikeuksiin keskittyvän kansalaisjärjestön edustajan mukaan työnantajat joissakin Kiinan maakunnissa ovat kuitenkin viime aikoina alkaneet maksamaan työntekijöille muutaman kuukauden välein tai vain kerran vuodessa.⁷¹

70 Ks. esim. Caixin, 3.3.2016, Guangdong Freezes Worker Salaries 'to Help Manufacturers', <http://english.caixin.com/2016-03-03/100915615.html> (viitattu 10.1.2017)

71 Puhelinhaastattelu 29.11.2016 työntekijöiden oikeuksia ajavan kansalaisjärjestön edustajan kanssa, joka ei halunnut omaa tai järjestönsä nimeä julkisuuteen.

Kiinalaisten tehtaiden saadessa entistä vähemmän tilauksia myös ylitöiden määrää on monessa tehtaassa vähennetty. Työnantajat saattavat myös pohjustaa tuotannon siirtämistä toiselle paikkakunnalle vähentämällä keinotekoisesti ylitöiden määrää alasajettavassa tehtaassa. Näin ylityökorvauksista riippuvaiset työntekijät pakotetaan eroamaan vapaaehtoisesti, jolloin työnantajan ei tarvitse maksaa heille irtisanomisrahaa.⁷²

Lapsityövoiman hyväksikäyttö ja pakkotyö

Kiina on ratifioinut Kansainvälisen työjärjestön lapsityövoiman hyväksikäyttöä koskevat perussopimukset⁷³. Kansallisella tasolla työhön pääsyn vähimmäisiäksi on säädetty 16 vuotta ja alle 18-vuotiaat nuoret voivat laillisesti työskennellä tiettyjen ehtojen täytyessä.

Kiinan työelämän oikeuksiin keskittyneet kansalaisjärjestöt ovat kuitenkin raportoineet systemaattisesta ammattikoulujen oppilaiden hyväksikäytöstä työpaikoilla⁷⁴. Kiinan ammattikoulujen opetussuunnitelmaan sisältyy yleensä vuoden mittainen työharjoittelu. Nuorimmat työharjoittelijat ovat 15-vuotiaita eli nuorempia kuin mitä kansallisesti on säädetty työhön pääsyn vähimmäisiästä. Vaikka heille joskus maksetaankin minimipalkkaa tai jopa sen ylittävää palkkaa⁷⁵, minimipalkkaa ja työaika koskevat kansalliset lait eivät koske työharjoittelijoita⁷⁶. Ammattikoulun oppilaiden palkkaaminen näyttäytykin usein työnantajille houkuttelevana vaihtoehtona, ja harjoittelijoilla saatetaan teettää pitkiä työpäiviä hyvin alhaisilla palkoilla. Lisäksi harjoittelupaikat eivät usein vastaa oppilaiden opintoja.

72 Ibid.

73 Kansainvälinen työjärjestö, Ratifications for China

74 Ks. esim. China Labour Bulletin, 2012, The Mass Production of Labour – The exploitation of students in China's vocational school system, saatavilla osoitteessa http://www.clb.org.hk/sites/default/files/archive/en/share/File/general/vocational_school_system.pdf

75 Ks. esim. Chen, Lele (ed), 2016, 中等职业教育三十年探究, People's Daily Press

76 Joissakin Kiinan maakunnissa 16–18 -vuotiaiden työntekijöiden ylityöt on kuitenkin kielletty paikallisella sääntelyllä.

Työelämän oikeuksiin keskittyvän kansalaisjärjestön edustajan mukaan Kiinassa esiintyy myös jonkin verran muunlaista lapsityövoiman hyväksikäyttöä. Järjestölle esimerkiksi raportoidaan verrattain säännöllisesti 14–15-vuotiasta lapsityöläisistä, jotka ovat tippuneet pois koulusta⁷⁷. Kiinassa esiintyy myös systemaattista etnisiin vähemmistöihin kuuluvien lasten työvoiman hyväksikäyttöä. Etnisiin vähemmistöihin kuuluvia lapsia rekrytoidaan työnvälittäjien toimesta, jotka myös järjestävät majoituksen ja lasten kuljetuksen usein tuhansien kilometrien päässä toisessa maakunnassa sijaitseville työpaikoille. Välittäjät vastaavat tavallisesti myös lasten valvonnasta työpaikoilla.⁷⁸

Asiantuntijat pelkäävät, että lapsityövoiman hyväksikäyttö tulee lisääntymään Kiinan hitaan talouskasvun pitkittyessä. Vuonna 2016 Kiinan tiedotusvälineet raportoivat lapsityövoiman hyväksikäytöstä ainakin kahdessa eri tapauksessa. Toisessa näistä vaatteita valmistava tehdas Guangdongin maakunnassa jäi kiinni lapsityövoiman hyväksikäytöstä 15-vuotiaan lapsityöntekijän menehdyttyä äkillisesti. Menehtyneen pojan asuintovereiden mukaan lapset tekivät ko. tehtaalla jopa 13-tuntisia työpäiviä. Toisessa tapauksessa työnvälittäjien rinki jäi kiinni lasten rekrytoimisesta Yunnanin maakunnasta töihin Changshuun, Jiangsun maakuntaan. Changsussa lapset tekivät 12-tuntisia päiviä vaateeteollisuudessa.⁷⁹

Kiinassa esiintyy myös jonkin verran pakko-työtä. Kyse on yleensä vankityöstä. Vankityö kätkeytyy tavallisesti monimutkaisten alihankintajärjestelyjen taakse, ja siksi sen tunnistaminen on käytännössä hyvin haasteellista.

Yksikään tätä raporttia varten haastatelluista Kiinassa toimivien luonnonkiven sertifiointijärjestelmien edustajista ei raportoinut lapsityövoiman hyväksikäytöstä tai pakkotyöstä luonnonkiven tuotannossa Kiinassa.

Työterveys ja -turvallisuus

Tätä raporttia varten haastatelluista Kiinassa toimivien luonnonkiven sertifiointijärjestelmien edustajista kaikki korostivat työterveyteen ja -turvallisuuteen sekä suojaruusteiden saatavuuteen ja käyttöön liittyviä haasteita luonnonkiven tuotannossa Kiinassa alan keskeisenä ongelmana. Kiinan viranomaisten mukaan puutteet lainsäädännön toimeenpanossa ja osittain vanhentuneet tai keskenään ristiriitaiset säädökset ovat keskeinen osatekijä työtaturmien taustalla, mutta työtaturmista luonnonkivisektorilla ei ole saatavilla tilastotietoa.⁸⁰

Työelämän oikeuksiin keskittyvän kansalaisjärjestön edustajan mukaan heidän työssään on nähtävissä merkkejä siitä, että työntekijöiden on säännöllisistä terveystarkastuksista huolimatta vaikea saada diagnoosia työperäisille sairauksille. Järjestön haastatteleminen työntekijöiden mukaan terveystarkastusten aikana työterveydenhoitajat tarkoitushakuisesti jättävät huomiotta joitakin työntekijöiden raportoimista oireista.⁸¹ Kiviteollisuuden ammattitauteihin kuuluu esimerkiksi silikoosi, jota on käsitelty tarkemmin Intiaa koskevassa luvussa 2.1 (s. 13).

77 Kiinassa oppivelvollisuus kestää yhdeksän vuotta ja lapset aloittavat oppivelvollisuuden yleensä sinä vuonna kun he täyttävät seitsemän vuotta.

78 Puhelinhaastattelu 29.11.2016 työntekijöiden oikeuksia ajavan kansalaisjärjestön edustajan kanssa, joka ei halunnut omaa tai järjestönsä nimeä julkisuuteen.

79 Ibid. Ks. myös esim, South China Morning Post, 9.5.2016, Death of a boy, 15, prompts crackdown on child labour in southern Chinese province. <http://www.scmp.com/news/china/society/article/1942616/death-boy-15-prompts-crackdown-child-labour-southern-chinese>, ja; Pearvideo, 19.11.2016, 3名14岁男孩做童工, 每天干12小时http://www.pearvideo.com/video_1010371 (viitattu 10.1.2017)

80 AFP, 22.12.2016, 66,000 workplace deaths in China last year: report, <https://www.afp.com/en/news/205/66000-workplace-deaths-china-last-year-report> (viitattu 22.12.2016)

81 Puhelinhaastattelu 29.11.2016 työntekijöiden oikeuksia ajavan kansalaisjärjestön edustajan kanssa, joka ei halunnut omaa tai järjestönsä nimeä julkisuuteen.

3. Luonnonkiveä maahantuovien yritysten sosiaalisen vastuullisuuden linjaukset ja käytännöt

Finnwatch lähetti kesällä 2016 kyselyn 39 kiviteollisuuden ja rakennusalan yritykselle⁸². Kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa Suomeen maahantuotavan luonnonkiven alkuperää, maahantuodun luonnonkiven käyttöä julkisissa hankinnoissa sekä alan yritysten sosiaalisen vastuullisuuden linjauksia ja käytäntöjä. Yrityksistä 28 vastasi Finnwatchin kyselyyn. Granicon, Inno Group, Interrock, Kaavin kivi, Kymen Granite, Louhi Kivitasot, Seler Clean, Takuutuonti, Vientikivi ja Ylämaa Origin eivät vastanneet Finnwatchin kyselyyn. Majakivi, joka maahantuo luonnonkiveä Argentiinasta, Espanjasta, Indonesiasta, Intiasta, Kiinasta ja Norjasta n. 1 400 tonnia vuodesta, ja jonka maahantuonnista alle kaksi prosenttia menee julkisille hankkijoille, vastasi Finnwatchin kyselyyn vain osittain.⁸³

Yritysten vastausten yhteenveto on esitetty sivuilla 20–23 olevassa taulukossa. Monet luonnonkiveä maahantuovista yrityksistä käyttävät myös suomalaista alkuperää olevaa kiveä tuontikiven ohella.

Luonnonkiveä maahantuovista yrityksistä monet eivät halunneet antaa Finnwatchille tietoa alihankkijoistaan. Yritykset perustelevat alihankintaketjunsä salaamista tyypillisesti erilaisilla kilpailusyyillä kuten esimerkiksi sillä, että alihankintaketjujen kehitykseen satsatut panostukset valuisivat hukkaan jos tiedot ketjuihin kuuluvista toimijoista tulisivat kilpailijoiden tietoon. Luonnonkiven toimitusketjujen läpinäkyvyyden puutteeseen on kuitenkin muitakin syitä (ks. luku 1). Jotkut yritykset, jotka joko itse maahantuovat tai jotka ostavat erityisesti kiinalaista kiveä maahantuontiyrityksiltä, kertoivat vastauksissaan avoimesti, etteivät ne tiedä ostamansa kiven alkuperää sen tarkemmin ja että alihankintaketjujen toimijoiden tarkempi selvittäminen on niille erittäin haastavaa. Jos yritykset eivät tunne

alihankintaketjujaan, eivät ne luonnollisesti-kaan pysty varmistamaan niiden sosiaalista vastuullisuutta.

Vastuullisuussertifiointi- ja auditointijärjestelmien käyttö on ensisijaisesti suositeltava vaihtoehto yrityksille valvoa alihankintaketjujen vastuullisuutta. Suurin osa Finnwatchin kyselyyn vastanneista yrityksistä, jotka maahantuovat luonnonkiveä riskimaista, tai jotka ostavat riskimaista tuotua kiveä maahantuojilta, ei omien sanojensa mukaan tunne tai käytä sektorin keskeisiä vastuullisuusjärjestelmiä. Vain viisi yrityksistä – Emutrade, Erikstone, Luonnonkivi Palin, Rudus ja YIT – kertoivat ainakin osan alihankintaketjuihinsa kuuluvista toimijoista olevan jonkin vastuullisuussertifiointin piirissä. Luonnonkivi Palinin ja YIT:n kohdalla sertifiointi kuitenkin koskee vain niiden käyttämiä vientiyrityksiä ja vientiyritysten myyntitoimintaa eikä se siis kata luonnonkiven tehdastuotantoa tai louhintaa (ks. lisätietoa s. 33). Yksi yrityksistä – Rudus – on emoyhtiönsä kautta mukana hankintaketjujen läpinäkyvyyttä ja vastuullisuutta kehittävässä TFT:n Responsible Stone -ohjelmassa (TFT-RSP, ks. s. 34–35).

Auditoinnista on viime vuosikymmeninä tullut miljardibisnestä ja alalla toimii satoja auditointiyrityksiä. Useat auditointiyrityksistä tarjoavat asiakkailleen esimerkiksi työelämän oikeuksiin keskittyneitä, vastuullisuusjärjestelmistä erillisiä vastuullisuusauditointipalveluita. Osa yrityksistä – Askolan Granit, Luonnonkivi Palin ja R-Group – kertoikin alihankintaketjuihinsa kuuluvien kivitehtaiden olevan vastuullisuusauditoituja. Yritysten lisääntynyt vastuullisuusauditointien käyttö on askel oikeaan suuntaan. Kuitenkin sertifiointi- ja muista vastuullisuusauditointijärjestelmistä erillisinä ostettuihin auditointipalveluihin liittyy luotettavuusriski. Toisin kuin sertifiointi- ja vastuullisuusauditointijärjestelmien kohdalla yleensä, auditointiyritysten käyttämät vastuullisuusvaatimukset eivät välttämättä ole julkisia, ja ulkopuolisen tahon voi olla vaikea saada tietoa siitä, mitä

⁸² Yritykset, joille kysely lähetettiin, valittiin Kiviteollisuusliitto ry:n ja Rakennusteollisuus ry:n jäsenyritysten joukosta liikevaihdon perusteella tai niitä on käsitelty aiemmissa Finnwatchin tai Finnwatch-verkoston tutkimuksissa.

⁸³ Majakivi, Mikko Leppänen, sähköposti 19.7.2016.

auditoinnin kohteena olevalta yritykseltä vaaditaan auditoinnin läpäisemiseksi. Myös auditointiyrietysten pätevydestä ja sisäisestä laadunvalvonnasta voi olla vaikea saada tietoa. Joskus auditointiyrietykset markkinoivat vastuullisuusauditointejaan esimerkiksi sillä, että ne perustuvat ETI:n Base Code:en tai SA8000-standardiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että niiden tekemät auditoinnit tai auditointiraportit olisivat näiden organisaatioiden valtuuttamia tai vahvistamia. Vastuullisuusauditointien yleistyttyä myös auditointihuijaukset ja auditointitodistusten väärennykset ovat lisääntyneet.⁸⁴

Askolan Granitilla, Luonnonkivi Palinilla ja R-Groupilla ei ole sosiaalisen vastuullisuuden linjausta tai niiden linjaukset ovat hyvin suppeita kattaen esimerkiksi vain lapsityövoiman hyväksikäytön. Se, ettei yrityksillä ole käytössään uskottavia sosiaalisen vastuullisuuden linjauksia viittaa siihen, ettei vastuullisuustyötä ole jalkautettu niiden toimintakulttuuriin. YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden mukaisesti kaikilla yrityksillä on oltava käytössä niiden koon ja toimintaolosuhteiden mukaiset käytännöt ja prosessit, mukaan lukien sitoumus, joka määrittelee yrityksen ihmisoikeuksiin liittyvät työntekijöitä, liikekumppaneita ja muita yrityksen toimintaan, tuotteisiin ja palveluihin suoraan liittyviä osapuolia koskevat linjaukset.⁸⁵ Em. kuvauksen mukainen ihmisoikeuksia koskeva sitoumus on yrityksen vastuullisuustyön perusta.

Vaikka monet Finnwatchin kyselyyn vastanneista kivialan yrityksistä korostivatkin haluaan toimia vastuullisesti, oli niiden vastauksissa viitteitä verrattain suppeasta ymmärtämyksestä yritysvastuusta ja siitä, mitä ihmisoikeuksia sosiaalinen vastuullisuus kattaa. Yrietykset saattoivat esimerkiksi vastauksissaan todeta, että niiden alihankkijat

työstävät kiveä koneellisesti tai että niiden toiminta on kansallisen lainsäädännön mukaista. Nykyaikaiset työkonet voivat tulla työturvallisuuden kannalta askel oikeaan suuntaan, mutta niiden käyttö ei itsessään kerro vielä mitään muiden työelämän oikeuksien toteutumisesta. Riskimaissa on usein puutteita kansallisessa lainsäädännössä eikä niiden lakisääteinen minimitaso välttämättä riitä turvaamaan työntekijöiden oikeuksia sellaisten kansainvälisten standardien edellyttämällä tavalla, joihin yritysten vastuu kunnioittaa ihmisoikeuksia vähimmillään viittaa⁸⁶. Osa yrityksistä taas viittasi vastauksissaan laadunvalvontajärjestelmiin, joilla ei ole mitään tekemistä sosiaalisen vastuullisuuden kanssa.

Osa yrityksistä – Kauhavan Kiviveistämö, Liuskemestarit, Suomen Maisemarakentaja, Tulikivi ja Ylämaan Graniitti – kertoi valvovansa hankintaketjuiensa vastuullisuutta satunnaisten tehdas- tai louhimovierailujen tai alihankkijoiden itsearviointiraporttien tai vakuutusten kautta. Myös näiltä yrityksiltä puuttui sosiaalisen vastuullisuuden linjaus tai ne olivat suppeita. Finnwatch suhtautuu kriittisesti sekä ostajien itsensä toteuttamiin tehdasvierailuihin että tavarantoimittajien itsearviointeihin tai -vakuutuksiin vastuullisuusvalvonnan välineinä. Uskottava vastuullisuusvalvonta on riippumaton, systemaattista, strukturoitua ja läpinäkyvää kolmannen osapuolen valvontaa.

84 Ks. lisätietoa vastuullisuusauditointien laadusta esim. Finnwatch, 2016, Kaalimaan vartijat: Näkökulmia työelämän oikeuksia tarkastelevien sertifiointi- ja auditointijärjestelmien laatuun, saatavilla osoitteessa http://finnwatch.org/images/pdf/KaalimaanVartijat_web.pdf

85 Ohjaavat periaatteet 15 ja 16, YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet, saatavilla osoitteessa <http://tem.fi/documents/1410877/2872337/Yrietyksi%C3%A4++ja+ihmisoikeuksia+koskevat+ohjaavat+periaatteet+30012014.pdf>

86 Yrietysten vastuu kunnioittaa ihmisoikeuksia viittaa vähimmillään niihin ihmisoikeuksiin, jotka on ilmaistu ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa, YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevissa yleissopimuksissa, ja Kansainvälisen työjärjestön julistuksessa työelämän perusperiaatteista ja -oikeuksista. Ks. ohjaava periaate 12, YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet

Taulukko 1 – Luonnonkiveä maahantuovien yritysten sosiaalisen vastuullisuuden linjaukset ja käytännöt

Yrityksen nimi	Kuinka paljon luonnonkiveä yritys tuo maahan vuosittain?	Maahantuodun luonnonkiven alkuperä ⁸⁷	Antoiko yritys Finnwatchille tietoa sen alihankintaketjuihin kuuluvista tehtaista ja louhimoista?
Askolan Granit ⁸⁸	n. 4 200 tonnia	Kiina, Shandongin ja Fujianin maakunnat Portugali	Yritys ei antanut Finnwatchille tietoja tehtaista tai louhimoista.
Emutrade ⁸⁹	n. 8 000 tonnia	Kiina, Shandongin maakunta	Yritys antoi Finnwatchille tietoa tehtaista ja louhimoista. Yritys korosti vastauksessaan, että se tekee hankinnat suoraan tehtailta eikä vientiyrityksiltä.
Erikstone ⁹⁰	317,5 tonnia vuonna 2015	Italia Kiina, Shandongin maakunta Portugali Ruotsi Saksa Viro	Yritys antoi Finnwatchille tietoa tehtaista mutta ei louhimoista.
Kauhavan Kiviveistämö ⁹¹	n. 23–46 tonnia	Intia, Karnatakan osavaltio	Yritys antoi Finnwatchille tietoa tehtaista mutta ei louhimoista.
Lemminkäinen ⁹²	1 008 tonnia vuonna 2015	Kiina, Shandongin maakunta	Yritys antoi Finnwatchille tietoa tehtaista ja louhimoista.
Liuskemestarit ⁹³	n. 300 tonnia	Espanja Kiina Kreikka Norja Portugali	Yritys ei antanut Finnwatchille tietoja tehtaista tai louhimoista.
Loimaan Kivi ⁹⁴	n. 100 tonnia	Italia Norja Viro	Yritys ei maahantuo riskimaista.

87 Alkuperämaa ei välttämättä viittaa siihen maahan, mistä kivi on louhittu, vaan se saattaa myös viitata siihen maahan, missä kivi on käsitelty. Ks. myös s. 8

88 Askolan Granit, Juhani Pousi, sähköposti 19.7.2016

89 Emutrade, Jyrki Vahermo, sähköposti 13.1.2017

90 Erikstone, Juha Piipponen, sähköposti 14.7.2016 ja Petteri Iivarinen, sähköposti 20.7.2016.

Kuinka suuri osa maahantuodusta luonnonkivestä menee julkisille hankkijoille?	Sosiaalisen vastuullisuuden linjaukset	Sosiaalisen vastuullisuuden valvonta riskimaissa
99 % joko suoraan tai välillisesti.	Yrityksellä ei ole linjausta sosiaalisesta vastuullisuudesta. Tapausesimerkissä, jonka Askolan Granit jakoi Finnwatchin kanssa, tehdasauditoinnit kattoivat lapsityövoiman hyväksikäytön, pakkotyön, työterveyden ja -turvallisuuden, järjestäytymisvapauden, syrjinnän, kurinpidolliset toimenpiteet, työajat, palkkauksen ja johtamisjärjestelmän kysymyksiä.	Kivitehtaiden vastuullisuusjärjestelmistä erilliset auditoinnit.
Lähes 100 %	Yritys maahantuo riskimaista vain vastuullisuussertifioitua luonnonkiveä.	Kivitehtaiden SA8000-sertifiointi (ks.s. 32–33).
n. 0,3 % Vastauksensa mukaan Erikstone on hävinnyt julkisten hankkijoiden kilpailutuksia vastuullisuusertifioitun luonnonkiven kalliimman hinnan takia.	Yritys maahantuo riskimaista vain vastuullisuussertifioitua luonnonkiveä.	Kivitehtaiden Fair Stone -sertifiointi (ks.s. 26–29).
Ei yhtään.	Yritys edellyttää tavarantoimittajiltaan, että ne eivät käytä lapsityövoimaa.	Maahantuojan itse toteuttamat tehdasvierailut.
100 %	Vuodesta 2015 lähtien tavarantoimittajia on sitoutettu Lemminkäisen tavarantoimittajaohjeistukseen, joka perustuu ”kansainvälisiä ihmisoikeuksia, työelämän oikeuksia ja ympäristöä koskeviin säännöksiin”. Ohjeistuksessa kielletään lapsityövoiman hyväksikäyttö ja pakkotyö. Ohjeistus edellyttää tavarantoimittajilta, että ne pyrkivät vaikutusvaltansa puitteissa varmistamaan, että esimerkiksi niiden alihankkijat ja alurakoitsijat sekä muut kumppanit noudattavat ja edistävät Lemminkäisen ohjeistusta. Ennen vuotta 2015 tehtyihin sopimuksiin vaaditaan tavarantoimittajan vastuullisuussitoumus seuraavan auditoinnin yhteydessä.	Vuonna 2016 Lemminkäinen on uudistanut auditointiprosessinsa, ja se jalkautetaan organisaatioon vuonna 2017. Auditoinnit kohdistetaan uusiin tavarantoimittajiin, riskituotteisiin (1–2 kpl per vuosi), joihin kuuluu myös aasialaista alkuperää oleva luonnonkivi, tai niihin tavarantoimittajiin, joiden toiminnassa on ollut tai epäillä olevan ongelmia. Auditoinnit tullaan tekemään pääsääntöisesti Lemminkäisen oman henkilökunnan toimesta tai sen auditointiyrityksiltä tilaamina palveluina Lemminkäisen tavarantoimittajaohjeistusta vasten. Joissain tapauksissa Lemminkäinen hyväksyy toimittajan itsearvioinnin auditoinnin sijaan. Aikaisempien tehdasvierailujen aikana (viimeksi vuonna 2014) Lemminkäisen ja sen kiinalaisten tavarantoimittajien välillä on käyty keskusteluja lapsityövoimaan ja työturvallisuuteen liittyen.
n. 10 %	Yrityksellä ei ole linjausta sosiaalisesta vastuullisuudesta.	Maahantuojan itse toteuttamat tehdas- ja louhimovierailut.
Ei yhtään.	Yrityksellä ei ole linjausta sosiaalisesta vastuullisuudesta.	Yritys ei maahantuo riskimaista.

91 Kauhavan Kiviveistämö, Antti Mäki, sähköposti 7.6.2016

92 Lemminkäinen, Arja Korhonen, sähköposti 14.6.2016 ja 8.12.2016. Ks. myös Lemminkäisen ohjesääntö toimittajille (Supplier requirements), <http://www.lemminkainen.fi/Lemminkainen/Yritys/Kestava-kehitys/Tapamme-toimia/lemminkaisen-ohjesaanto-toimittajille/> (viitattu 1.12.2016)

93 Liuskemestarit, Arttu Jokinen, sähköposti 6.12.2016 ja 8.12.2016

94 Loimaan Kivi, Mikko Paljakka, sähköposti 22.5.2016

Yrityksen nimi	Kuinka paljon luonnonkiveä yritys tuo maahan vuosittain?	Maahantuodun luonnonkiven alkuperä ⁸⁵	Antoiko yritys Finnwatchille tietoa sen alihankintaketjuihin kuuluvista tehtaista ja louhimoista?
Luonnonkivi Palin ⁹⁵	n. 20 000 tonnia	Kiina, Shandongin ja Fujianin maakunnat Portugali	Yritys ei antanut Finnwatchille tietoa tehtaista tai louhimoista.
R Group ⁹⁶	n. 420 tonnia	Kiina	Yritys ei antanut Finnwatchille tietoa tehtaista tai louhimoista.
Rudus ⁹⁷	12 000 tonnia vuonna 2015	Kiina, Shandongin maakunta	Yritys ei antanut Finnwatchille tietoa tehtaista tai louhimoista.
Suomen Maisemarakentaja ⁹⁸	n. 6 000 tonnia	Kiina, Shandongin maakunta	Yritys ei antanut Finnwatchille tietoa tehtaista tai louhimoista.
Tulikivi ⁹⁹	n. 400–600 tonnia	Espanja Intia, Karnatakan osavaltio Italia Kiina, Fujianin maakunta Kreikka Portugali Saksa	Yritys antoi Finnwatchille tietoa tehtaista mutta ei louhimoista. Yritys kuitenkin kertoi, että osa sen maahantuomasta kivistä on louhittu esim. Brasiliasta.
YIT ¹⁰⁰	n. 2 100–2 800 tonnia Lisäksi YIT ostaa vastaavan määrän tuontikiveä muilta maahantuojilta.	Kiina, Shandongin ja Fujianin maakunnat Portugali	Yritys ei antanut Finnwatchille tietoa tehtaista tai louhimoista.
Ylämaan Graniitti ¹⁰¹	n. 150–190 tonnia	Intia, Tamil Nadun osavaltio Italia	Yritys antoi Finnwatchille tietoa tehtaista mutta ei louhimoista. Osa yrityksen Italiasta maahantuomasta kivistä on louhittu esim. Etelä-Afrikasta ja Brasiliasta.

95 Luonnonkivi Palin, Ari Hannula, sähköposti 15.8.2016

96 R Group, Antti Repo, sähköposti 25.7.2016

97 Rudus, Timo Syrjä, sähköposti 21. ja 30.6.2016

98 Suomen Maisemarakentaja, Sanna Fall, sähköposti 23.5.2016

Kuinka suuri osa maahantuodusta luonnonkivestä menee julkisille hankkijoille?	Sosiaalisen vastuullisuuden linjaukset	Sosiaalisen vastuullisuuden valvonta riskimaissa
n. 40–50 %	Yritys edellyttää tavarantoimittajiltaan, että ne eivät käytä lapsityövoimaa ja että työolot tehtailla ovat kansallisten työturvallisuussäädösten mukaisia.	Kivitehtaiden vastuullisuusjärjestelmistä erilliset auditoinnit. Vientirytyksen myyntitoiminnan SA8000-sertifiointi (ks.s. 33)
Ei yhtään.	Yritys edellyttää tavarantoimittajiltaan, että ne eivät käytä lapsityövoimaa.	Yrityksen oman henkilökunnan toimesta tehtävät tehdasvierailut tai sen auditointirytyksiltä tilaamat tehdasauditoinnit.
5 % suoraan. Osa yrityksen urakoitsijoille tai muille yrityksille myymästä kivistä päätyy myös julkisille hankkijoille, mutta tästä ei ole olemassa tilastotietoa.	Ruduksen tavoitteena on, että sen alihankkijat täyttävät TFT:n Responsible Stone -ohjelman tason 1 (ks. s. 34–35). Yrityksen mukaan tason 1 saavuttaminen kestää noin vuoden ensimmäisestä auditoinnista.	Yrityksen oman henkilökunnan toimesta tehtävät tehdasvierailut tai sen auditointirytyksiltä tilaamat tehdasauditoinnit. Osalla kivitehtaista on myös joko SA8000- tai Fair Stone -sertifikaatti (ks. s. 32–33 ja 26–29). Mukana emoyhtiönsä CRH:n kautta TFT:n Responsible Stone -ohjelmassa vuodesta 2016. Yrityksen mukaan CRH on palkannut Kiinassa myös Ruduksen hankintojen vastuullisuutta ohjaavan henkilön vuonna 2015.
95–99 %	Yritys edellyttää tavarantoimittajiltaan, että ne eivät käytä lapsityövoimaa ja että työntekijöille maksetaan palkkaa kansallisten minimipalkkasäädösten mukaisesti.	Maahantuojan itse toteuttamat tehdas- ja lounasvierailut. "Toimittajamme on myös allekirjoittanut todistuksen, joka koskee lapsityövoimaa, työoloja ja palkkausta. Hän takaa henkilökohtaisesti, että kaikkia määräyksiä noudatetaan."
Ei yhtään.	Yritys edellyttää tavarantoimittajiltaan, että työolot tehtailla ovat kansallisten työturvallisuussäädösten mukaisia.	Maahantuojan itse toteuttamat tehdasvierailut.
n. 50–60 %	YIT:n ohjeistus tavarantoimittajille sisältää vaatimuksia järjestäytymisvapaudesta ja kollektiivisesta neuvotteluoikeudesta, ja kieltää syrjinnän, lapsityövoiman hyväksikäytön ja pakkotyön. Palkkauksen ja työaikojen tulee olla vähintään kansallisen lainsäädännön mukaisia. Lisäksi ohjeistuksessa linjataan, että jokaisella työntekijällä on oikeus terveelliseen ja turvalliseen työympäristöön. Tarkemmat työterveys- ja turvallisuusvaatimukset koskevat kuitenkin vain YIT:n omia työmaita. YIT edellyttää tavarantoimittajiltaan, että ne varmistavat, että myös niiden alihankkijat noudattavat YIT:n toimittajaohjeistusta.	Maahantuojan itse toteuttamat tehdasvierailut. Vientirytyksen myyntitoiminnan SA8000-sertifiointi (ks. s. 33).
Vähäisiä määriä. Yrityksen edustaja muisti lähivuosilta vain yhden tapauksen, jossa Ylämaan Graniitti toimitti keittiötaisoja kahteen kotitalousluokkaan.	Yritys edellyttää tavarantoimittajiltaan, että työolot tehtailla ovat kansallisten työturvallisuussäädösten mukaisia.	Keskustelut tavarantoimittajan kanssa; tehdasvierailut mahdollisia tulevaisuudessa.

99 Tulikivi, Tapani Yli-Härsilä, sähköposti 3.6.2016

100 YIT, Jarno Arkko, sähköposti 17.8. ja 1.9.2016. Ks. myös <http://www.yitgroup.com/siteassets/purchasing/hankinta/eettiset-ohjeet/toimintaperiaatteet-yit-n-yhteistyokumppaneille.pdf> (viitattu 1.12.2016)

101 Ylämaan Graniitti, Jukka Tiainen, sähköposti 8.6.2016

3.1 LUONNONKIVEN JÄLLEENMYYJÄT

Seuraavilla yrityksillä ei niiden vastausten perusteella ole omaa luonnonkiven maahantuontia: Keikyän Kivi, Kivilinja, Kivipaasi, LT Granit, NCC, OK Graniitti, Palin Granit, Skanska, SRV, Suomen Graniittikeskus, Suomen Kiviteollisuus, Suomen Kivivalmiste, Tampereen Kovakivi, TG Granit.

Kivipaasi, SRV¹⁰² ja Suomen Graniittikeskus¹⁰³ kertoivat ostavansa luonnonkiveä maahantuojilta kuten Erikstone, Inno Group, Loimaan Kivi, Luonnonkivi Palin, Tulikivi ja Ylämaan Graniitti. Sekä Kivipaasi että SRV toimittavat maahantuotua luonnonkiveä myös julkisille hankkijoille. Suomen Graniittikeskus ei vastauksensa mukaan välitä tuontikiveä julkisille hankkijoille.

Kivipaasi ostaa maahantuojilta esimerkiksi kiinalaista alkuperää olevaa kiveä. Kivipaasi kertoo edellyttävänsä tavarantoimittajiltaan, että ne eivät käytä lapsityövoimaa. Todisteeksi riittää esimerkiksi tavarantoimittajan itsensä antama vakuutus siitä, että kivitehtailla tai louhimoissa ei esiinny lapsityövoiman hyväksikäyttöä. Lisäksi Kivipaasin edustaja saattaa vierailta tehtaissa tai louhimoissa.¹⁰⁴

SRV ostaa maahantuojilta Kiinasta, Italiasta ja Etelä-Amerikan maista peräisin olevaa luonnonkiveä. SRV edellyttää kaikilta alihankkijoiltaan kansallisen lainsäädännön noudattamista.

SRV:n luonnonkiven toimittajille ei ole määriteltä erityisehtoja vaan vaatimukset ovat kaikille tavarantoimittajille samat. Lisäksi tavarantoimittajia sitoutetaan SRV:n toimintaperiaatteisiin, jotka käsittelevät mm. tasa-arvoista ja oikeudenmukaista kohtelua ja turvallisen työympäristön varmistamista. SRV:n toimintaperiaatteet ja käytännön valvonta ovat kuitenkin keskittyneet taloudellisen vastuullisuuden näkökulmiin. Sosiaalisen vastuullisuuden osalta valvontakäytännöt ovat vielä työn alla. Samalla kehitetään alihankkijoiden vastuullisuuden seurantaa ja valvontaa.¹⁰⁵

102 SRV, Seppo Kopsa, sähköposti 8. ja 9.6.2016.

103 Suomen Graniittikeskus, Pauli Immonen, sähköposti 23.5.2016.

104 Kivipaasi, Ari Mikkola, sähköposti 5.12.2016

105 SRV, Anne-Maria Flanagan, sähköposti 6.1.2017, Ks. myös SRV, Eettiset periaatteet, <https://www.srv.fi/srv-yhtiona/vastuullisuus/eettiset-periaatteet> (viitattu 9.1.2017)

Myös Skanska ostaa maahantuojilta esimerkiksi kiinalaista, intialaista ja zimbabwelaista alkuperää olevaa kiveä. Vastauksessaan Finnwatchille Skanska totesi, ettei se voi antaa Finnwatchille alihankkijoidensa nimiä ilman näiden lupaa. Maahantuotua luonnonkiveä on Skanskan mukaan käytetty niin julkisiin hankintoihin kuuluvissa asuntohankkeissa kuin tie- ja katuhankkeissakin. Skanska edellyttää alihankkijoiltaan, että ne pystyvät pyydettyä osoittamaan luonnonkiven tarkan alkuperän louhimoiden koordinaattitietoineen ja raportoimaan siitä, miten ne varmistavat Skanskan eettisen ohjeiston toimeenpanon omissa tuotantoketjuissaan.

Skanskan eettinen ohjeisto perustuu YK:n Global Compactin kymmeneen periaatteeseen¹⁰⁶, Ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen ja Kansainvälisen työjärjestön perussopimukseen. Se päivitettiin vuonna 2016. Samalla alihankkijoille ja tavarantoimittajille laadittiin oma ohjeistonsa, joka otettiin käyttöön tätä Finnwatchin raporttia kirjoitettaessa syksyllä 2016. Sen mukaan Skanskan tavarantoimittajien työolojen, työaikojen, palkkojen ja etujen tulee olla kansallisten lakien ja Kansainvälisen työjärjestön sopimusten mukaisia. Ohjeiston mukaan Skanska ei hyväksy lapsityövoiman hyväksikäyttöä, pakotyötä tai syrjintää ja kunnioittaa työntekijöiden järjestäytymisvapautta. Skanska voi tarvittaessa teettää auditointeja selvittääkseen, miten alihankkijat toimeenpanevat eettisen ohjeiston omassa toiminnassaan ja alihankintaketjuissaan. Skanskan aikaisempi eettinen ohjeisto oli vaatimuksiltaan samankaltainen, mutta se ei sisältänyt mainintaa mahdollisista auditoinneista alihankintaketjuihin tai muuta täytäntöönpanon valvontaa.¹⁰⁷

106 UN Global Compact, The Ten Principles of the UN Global Compact, <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles> (viitattu 7.2.2017)

107 Skanska, Liisa Salmela, sähköposti 8.6. ja 23.9.2016. Ks. myös Skanska, Eettinen ohjeisto (2016), saatavilla osoitteessa http://www.skanska.fi/cdn-1d203c0350dc9d1/Global/About%20Skanska/Downloads/2016-06-29%20Code%20of%20Conduct%20FI%20version%20FINAL_APPROVED.pdf; Eettinen ohjeisto alihankkijoille (2016), saatavilla osoitteessa http://www.skanska.fi/cdn-1d20e59172e481b/Global/About%20Skanska/Downloads/Skanska_Supplier_Code_of_Conduct_pdf_FI.pdf, ja; Eettinen ohjeisto (2008), saatavilla osoitteessa: http://www.skanska.fi/cdn-1cefa40dac76b5a/Global/Tietoa_Skansasta/Downloads/CodeofConduct.pdf

4. Luonnonkiven sertifiointijärjestelmät ja alan muut vastuullisuushankkeet

Pelkästään luonnonkiven sertifiointiin erikoistuneita sosiaalisen vastuullisuuden sertifiointijärjestelmiä on kolme: Fair Stone Win=Win, Indo-German Export Promotion -säätiön IGEP-sertifiointi ja XertifiX. Lisäksi yleisistä tuotantolaitosten sertifiointi- tai auditointijärjestelmistä ainakin Business Social Compliance Initiative (BSCI) ja Social Accountability Internationalin (SAI) omistama SA8000-sertifiointi ovat alalla käytössä.

Määritelmällisesti kaikki sertifiointijärjestelmät perustuvat käytännösääntöihin eli kriteereihin, jotka määrittelevät mihin kysymyksiin valvontajärjestelmä keskittyy ja mitä vaatimuksia sertifiointin kohteena olevan tuotteen, tuotantolaitoksen tai yrityksen tulee täyttää saadakseen järjestelmän mukaisen hyväksynnän eli sertifikaatin. Sertifiointin tarkoituksena on siis osoittaa ennalta määriteltyjen vaatimusten täyttäminen. Alan parhaiden käytäntöjen mukaisesti toimivien järjestelmien käyttämät kriteerit ovat aina julkisia ja ne on kehitetty yhteistyössä sidosryhmien kanssa.

Lähes kaikkien olemassa olevien vastuullisuusjärjestelmien kriteerit perustuvat Kansainvälisen työjärjestön perussopimukseen, kansainväliseen ihmisoikeusasiakirjaan ja/ tai kansainvälisiin yritys vastuuhjeistoihin¹⁰⁸. Koska erilaiset kansainväliset ihmisoikeus-sopimukset, -julistukset ja -periaatteet ovat kuitenkin usein hyvin yleisellä tasolla, erot järjestelmien välillä muodostuvat siitä, miten ne käytännössä määrittelevät ihmisoikeuksia koskevan riittävän tason ja toimeenpaneavat vaatimustenmukaisuuden valvonnan.

Luonnonkiven sertifiointijärjestelmissä korostuu erityisesti työturvallisuus (Fair Stone) ja

lasten oikeudet (XertifiX, IGEP). Sertifiointijärjestelmiä on tässä luvussa arvioitu osittain Finnwatchin keväällä 2016 julkaisemassa raportissa *Kaalimaan vartijat: Näkökulmia työelämän oikeuksia tarkastelevien sertifiointi- ja auditointijärjestelmien laatuun*¹⁰⁹ käytetyn vertailumallin pohjalta. Finnwatchin vertailumallissa korostuvat ns. prosessuaaliset oikeudet kuten ammatillinen järjestäytymisvapaus ja kollektiivisesta neuvottelu-oikeudesta seuraava elämiseen riittävä palkka. Prosessuaalisten oikeuksien edistäminen on keskeistä pysyvien muutosten aikaansaamiseksi työntekijöiden oloissa.

Sertifiointitoimintaa voi periaatteessa harjoittaa mikä tahansa taho. Sertifiointijärjestelmien määrä onkin kasvanut räjähdysmäisesti viime vuosikymmeninä, mikä omalta osaltaan vaikeuttaa luotettavien järjestelmien tunnistamista. Yksi keskeinen tekijä järjestelmien luotettavuuden arvioinnissa on se, kuinka riippumatonta niiden vaatimustenmukaisuuden valvonta on. Valvonnan riippumattomuuden kannalta heikoimpana tasona pidetään yrityksen tai tuottajan itsearviointeja ja vahvimpana tasona prosessia, jossa sekä yrityksestä/tuottajasta että sertifiointijärjestelmästä riippumaton kolmas osapuoli suorittaa sekä auditoinnin että myöntää todistuksen vaatimustenmukaisuudesta eli sertifikaatin.¹¹⁰ IGEP-sertifiointia lukuunottamatta kaikissa tässä raportissa käsitellyissä sertifiointijärjestelmissä vaatimustenmukaisuuden valvonta on riippumaton kolmannen osapuolen valvontaa¹¹¹. IGEP-sertifiointissa IGEP Consult -konsulttiyritys sekä omistaa järjestelmän käyttämän standardin että suorittaa

¹⁰⁸ Kansainvälinen ihmisoikeusasiakirja muodostuu Ihmisoikeuksien yleismaailmallisesta julistuksesta ja YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevista yleissopimuksista. Kansainvälisiä yritys vastuuhjeistoja ovat esimerkiksi YK:n Global Compact -aloite, YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet ja OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille.

¹⁰⁹ Finnwatch, 2016, *Kaalimaan vartijat: Näkökulmia työelämän oikeuksia tarkastelevien sertifiointi- ja auditointijärjestelmien laatuun*, saatavilla osoitteessa http://finnwatch.org/images/pdf/KaalimaanVartijat_web.pdf

¹¹⁰ Ks. lisätietoa esim. Finnwatch, 2016, *Kaalimaan vartijat*

¹¹¹ Fair Stone -järjestelmässä kolmannen osapuolen auditointeja edellytetään ohjelmaan rekisteröityneiltä tuotantolaitoksilta kuitenkin vasta 36 kuukauden kuluttua, ks. lisätietoa s. 26–29.

vaatimustenmukaisuuden valvontaa ja tekee sertifiointipäätökset.

Toinen keskeinen tekijä järjestelmien luotettavuuden arvioinnissa on akkreditointi. Akkreditointi tarkoittaa valvontaa suorittavan tahon pätevyuden toteamista ja osoittamista riippumattomalla ja säännellyllä tavalla. Alan parhaita käytäntöjä noudattavat järjestelmät edellyttävät sertifiointipäätöksiä tekeville tahoilta (eli ns. sertifiointielimiltä, yleensä auditointiyritys) akkreditointia.¹¹² Fair Stone ja XertifiX eivät edellytä sertifiointielimien akkreditointia kansainvälisten standardien mukaisesti. Sen sijaan SA8000-sertifikaatteja voivat myöntää vain kansainvälisten standardien mukaisesti akkreditoituneet auditointiyrietykset. Vaikka BSCI ei olekaan sertifiointijärjestelmä, voi BSCI-auditointeja tehdä vain akkreditoituneet auditointiyrietykset.

Sosiaalisen ja ekologisen vastuullisuuden sertifiointi- ja akkreditointijärjestelmien kansainvälinen jäsenjärjestö ISEAL Alliance¹¹³ edistää sektorin parhaita käytäntöjä. ISEAL Alliancen jäsenjärjestöjen ja ulkopuolisten asiantuntijoiden näkymykset sosiaalisen ja ekologisen vastuullisuuden sertifiointi- ja akkreditointitoiminnan parhaista käytännöistä on koottu ISEAL Alliancen ohjeistoihin¹¹⁴. ISEAL Alliancen täysjäseniltä vaaditaan näiden ohjeistojen noudattamista niiden omassa toiminnassa. Yksikään tässä raportissa käsitellyistä sertifiointijärjestelmistä ei ole ISEAL Alliancen täysjäsen. Social Accountability Accreditation Services (SAAS), joka akkreditoi auditointiyrietyksiä suorittamaan esimerkiksi BSCI- ja SA8000-auditointeja, on ISEAL Alliancen täysjäsen¹¹⁵.

Sertifiointi- ja auditointijärjestelmien lisäksi luonnonkivisektorilla toimii myös muita vastuullisuushankkeita kuten Ethical Trading Initiative ETI:n hiekkakiven tuotannon vastuullisuuteen Intiassa keskittynyt projekti

Sandstone from Rajasthan sekä TFT:n Responsible Stone (TFT-RSP) -ohjelma. Vaikka myös sekä ETI:n että TFT:n toimintamallit pohjautuvat käytännesääntöihin eivät ne ser-
tifioidu tai auditoidu tuotteita tai tuotantolaitoksia. Sen sijaan näiden hankkeiden pyrkimyksenä on kohentaa työoloja niiden jäsenyritysten alihankintaketjuissa ketjuihin kuuluvien toimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön kautta.

Lähes kaikkien tässä luvussa käsiteltyjen sertifiointi- ja auditointijärjestelmien ja vastuullisuushankkeiden toimintamallit perustuvat siihen, että luonnonkiveä maahantuova yritys liittyy ensin niiden jäseneksi ja sitoutuu omilla toimenpiteillään edesauttamaan niiden alihankintaketjuihin kuuluvien toimijoiden saattamista järjestelmien suorittaman valvonnan tai yhteistyön piiriin. Se, että maahantuontiyritys on näiden järjestelmien jäsen tai hankkeissa mukana, ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki yrityksen alihankintaketjut ja niihin kuuluvat toimijat, tai kaikki niiden maahantuoma kivi tai kivituohteet, olisivat järjestelmien/hankkeiden suorittaman valvonnan piirissä. SA8000-sertifiointijärjestelmässä aloite vastuullisuusvalvonnan aloittamisesta tulee sertifiointia tavoittelevalta tuotantolaitokselta/vientiyrietykseltä itseltään eivätkä maahantuontiyrietykset ole sen jäseniä.

Fair Stone Win=Win -sertifiointi

Fair Stone Win=Win¹¹⁶ on vuonna 2006 perustettu sosiaalisesti ja ekologisesti vastuullisen luonnonkiven sertifiointijärjestelmä. Fair Stone -standardi kehitettiin vuonna 2007 yhteistyössä Win=Win Agency for Global Responsibility -konsulttiyrityksen ja International Social Security Association ISSA:n kesken. Win=Win Agency for Global Responsibility on erikoistunut elinkaarimallin mukaisesti toteutettaviin julkisiin hankkeisiin¹¹⁷. ISSA on kansainvälinen sosiaaliturvalaitosten

112 Ks. lisätietoa esim. Finnwatch, 2016, Kaalimaan varjijat

113 Ks. lisätietoa ISEAL Alliance, About us, <http://www.isealliance.org/about-us> (viitattu 24.11.2016)

114 Ks. ISEAL Alliance, Our Codes of Good Practice, <http://www.isealliance.org/our-work/defining-credibility/codes-of-good-practice> (viitattu 24.11.2016)

115 ISEAL Alliance, Full members, <http://www.isealliance.org/our-members/full-members> (viitattu 24.11.2016)

116 Ks. lisätietoa Fair Stone, <http://en.fairstone.org/> (viitattu 25.10.2016)

117 Ks. lisätietoa Win = Win Agency for Global Responsibility, <http://global-responsibility.agency/home/> (viitattu 25.10.2016)

kattojärjestö¹¹⁸. Fair Stonen takana on joukko näiden organisaatioiden työntekijöitä, sekä luonnonkivisektorilla toimivien yritysten ja Saksan viranomaisten edustajia, joiden henkilökohtaisena tavoitteena oli parantaa työoloja luonnonkiven tuotannossa Kiinassa. Fair Stone -standardin kehitystyö rahoitettiin osittain Saksan kehitys yhteistyöministeriön tuella. Fair Stone rekisteröitiin Saksassa itsenäisenä, voittoa tavoittelemattomana yhdistyksenä vuonna 2014.¹¹⁹

Sosiaalisen vastuullisuuden kriteerien osalta Fair Stone -standardi perustuu Kansainvälisen työjärjestön perussopimukseen, ja se on päivitetty viimeksi toukokuussa 2016. Standardi painottaa erityisesti työterveyttä ja -turvallisuutta. Fair Stonella on yhteensä 16 jäsenyritystä, jotka ovat luonnonkiven maahantuojia Saksassa (7), Sveitsissä (6) ja Iso-Britanniassa (3). Fair Stonen jäsenyritykset maahantuovat luonnonkiveä Kiinasta (15), Vietnamista (2) ja Intiasta (2). Jäsenyritykset ovat vastuussa Fair Stone -standardin toimeenpanosta niiden alihankintaketjuissa, ja niiden tulee toimittaa alihankkijoidensa yhteystiedot Fair Stonelle.¹²⁰

Kiinassa Fair Stone -ohjelmaan oli marraskuussa 2016 rekisteröitynyt noin 50 kivitehdasta, jotka ovat Fair Stonen yritysjäsenten alihankkijoita. Ensimmäiset kiinalaiset kivitehtaat rekisteröityivät ohjelmaan jo vuonna 2008. Vietnamissa ohjelmaan rekisteröityneitä tuotantolaitoksia (tehtaat ja louhimot) on kahdeksan ja Intiassa neljä. Jäsenyrityksensä toiveesta Fair Stone on parhaillaan mukauttamassa standardiaan esimerkiksi vastaamaan paremmin Intiassa esiintyviin ihmisoikeusriskeihin, kuten lapsityövoiman hyväksikäyttöön.¹²¹ Päivitetty Fair Stone

118 ISSA:lla on yhteensä 322 jäsenjärjestöä 156 eri maasta. Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus, Keva, Maatalousyrittäjien eläkelaitos, Tapaturmavakuutuskeskus, Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö ja Työttömyysvakuutusrahasto ovat ISSA:n jäseniä. Ks. lisätietoa ISSA, https://www.issa.int/en_GB/the-issa (viitattu 25.10.2016)

119 Fair Stone, About us, <http://en.fairstone.org/about-us/> (viitattu 23.11.2016)

120 Fair Stone, Partner, <http://en.fairstone.org/partner/fair-stone-partner/> (viitattu 16.11.2016)

121 Fair Stone, James Herrmann, puhelinhaastattelu 10.11.2016

-standardi tullaan julkaisemaan vuoden 2017 puolivälissä¹²².

Fair Stone -sertifioidun kiven tunnistaa Fair Stone -merkistä. Fair Stone -sertifioitu kivi tulee ohjelmaan rekisteröityneistä tai sen sertifioimista kivitehtaista, mutta kaikki rekisteröityneiden tai sertifioitujen tehtaiden prosessoima kivi tai niiden valmistamat kivituoitteet eivät ole sertifioituja, jos niitä ei ole hankittu järjestelmän vastuullisuusvalvonnan piiriin kuuluvasta louhimosta. Omista peruseräistä poiketen Fair Stone on kuitenkin toistaiseksi luopunut louhimoille suunnatun kriteeristön käytöstä Kiinassa. Tämä johtuu ongelmista kivimateriaalin jäljitettävyydessä (ks. luku 1). Toisin sanoen Fair Stone -sertifioitu kiinalainen kivi on jäljitettävissä, ja kuuluu järjestelmän vastuullisuusvalvonnan piiriin, tällä hetkellä vain tehdastasolle asti.¹²³

Fair Stone -standardin toimeenpano tapahtuu asteittain. Rekisteröityviltä tuotantolaitoksilta edellytetään, että:

- työntekijöillä on käytössään tarvittavat henkilökohtaiset suojavarusteet,
- työpaikalla järjestetään koulutusta työturvallisuudesta ja työelämän oikeuksista,
- työpaikalla ei ole lapsia riippumatta siitä, tekevätkö he töitä,
- työpaikalla on asianmukaisilla paikoilla turvallisuusriskeistä kertovia varoitusmerkkejä,
- työpisteissä on tietoa suojavarusteiden käyttöön liittyvistä vaatimuksista,
- työpaikalla on tarvittavat ensiapuvälineet,
- työpaikalla pidetään kirjaa työtunneista,
- työpaikalla on henkilö, joka vastaa työturvallisuuteen liittyvästä riskiarvioinnista ja työntekijöiden oikeuksista.¹²⁴

Rekisteröitymisehtojen täyttäminen todennetaan Fair Stonen paikallisen henkilökunnan toimesta. Yritykset voivat käyttää Fair Stone

122 Fair Stone, James Herrmann, sähköposti 17.1.2017

123 Fair Stone, James Herrmann, puhelinhaastattelu 10.11.2016

124 Ks. lisätietoa Fair Stone, Step by Step Manual I, saatavilla osoitteessa <http://en.fairstone.org/wp-content/uploads/sites/3/2013/04/Step-by-Step-Manual-I-EN-CN.pdf>

-merkkiä kivituohteissaan välittömästi heti rekisteröitymisestään lähtien jos ne täyttävät em. ehdot. Rekisteröitymistä seuraavien 36 kuukauden aikana yritysten on läpäistävä kolmannen osapuolen auditointi säilyttääkseen Fair Stone -statuksensa. Läpäistäkseen auditoinnit yrityksiltä edellytetään asteittaisia parannuksia rekisteröitymisen yhteydessä tehdyn suunnitelman mukaisesti. Auditoinnit teettää ja maksaa Fair Stonen jäsenyri-tyt, jonka alihankkija kyseinen rekisteröitynyt tuotantolaitos on. Fair Stone on valtuuttanut kaksi auditointiyritystä, TÜV Rhinelandin ja QS Zürichin, tekemään Fair Stone -standardin mukaisia auditointeja ja kouluttaa itse auditointeja. Auditoinnit ovat voimassa kolme vuotta.

Läpäistääkseen Fair Stone -auditoinnin tehtaiden ei tarvitse täyttää kaikkia Fair Stone -standardin kriteereitä; vaadittu taso on yksi-löity järjestelmän auditointimanaalisissa¹²⁵. Auditoiduilta tehtailta edellytetään vähintään, että:

- työpaikalla on kattava rekisteri työntekijöistä (mukaan lukien tiedot työtehtävistä, maksetuista palkoista ja ylityötunneista),
- työntekijöille maksetaan vähintään lakisääteistä minimipalkkaa myös silloin, kun heidän palkkauksensa on urakkaperusteista tai he eivät ole suorassa työsuhteessa tuotantolaitokseen (subcontracted workers),
- työntekijöiden vähimmäisikä on 16 vuotta,
- työpaikalla ei ole havaittavissa mitään velkaorjuuteen viittaavaa,
- työpaikalla on vähintään yksi työterveys ja -turvallisuusjohtaja,
- työpaikalla on järjestetty vähintään yksi työterveys- ja turvallisuuskoulutus viimeisen vuoden aikana; koulutus on nauhoitettu,
- työntekijät käyttävät suojakypäriä, kuulosuojaimia, suojalaseja ja hengityssuojaimia, jotka estävät vähintään 95 prosenttia pölystä.

125 Fair Stone, Auditor's Manual for Factories, saatavilla osoitteessa <http://en.fairstone.org/wp-content/uploads/sites/3/2013/04/Fair-Stone-Auditors-Manual.pdf>

Päätöksen siitä, läpäiseekö tuotantolaitos auditoinnin, tekee valtuutettu Fair Stone -auditoija itsenäisesti. Auditoinnit läpäisseet tuotantolaitokset ovat Fair Stone -sertifioituja tavarantoimittajia. Sertifioiduilta tavarantoimittajilta edellytetään, että ne jatkavat työolojen asteittaista parantamista, ja raportoivat tehdyistä toimenpiteistä ja niiden tulok-
sista vuosittain.¹²⁶

Fair Stonen kohdemaassa työskentelevä henkilökunta vierailee rekisteröityneillä ja myös sertifioiduilla tehtailta säännöllisesti. Vierailujen aikana Fair Stone paitsi tarkkailee työoloja ja auttaa tehdasta valmistautumaan tulevaan tai seuraavaan kolmannen osapuolen auditointiin myös tarjoaa työntekijöille ja yrityksen johdolle koulutusta työterveydestä ja -turvallisuu-
desta sekä suojavarusteiden käytöstä. Fair Stonen mukaan ohjelman keskeinen anti onkin tähän asti ollut lisääntynyt tietoisuus työhön liittyvistä terveysriskeistä. Järjestelmän vaikutuksia ei kuitenkaan ole arvioitu systemaattisesti.¹²⁷

Kiinassa Fair Stone -ohjelmaan rekisteröityneistä 50 tehtaasta noin 20–25 olivat marras-
kuussa 2016 läpäisseet kolmannen osapuolen auditoinnin. Fair Stonen mukaan suurin syy sille, miksi jotkut tehtaast eivät kolmenkaan vuoden määräajassa läpäise vaadittua auditointia, on yritysten haluttomuus tehdä tarvittavia parannuksia niiden asiakaskunnan muututtua. Toisin sanoen, jos asiakasyritykset eivät vaadi tehtailta sertifikaattia, niillä itsel-
lään ei ole motivaatiota panostaa parempiin työoloihin.¹²⁸

Luonnonkiveä Suomeen maahantuovista yri-tyksistä Erikstonella on yhteisyritys (joint venture), Yantai Yuyi Stone, Kiinassa. Yantai Yuyi Stone on kivitehdas, jolla on kaksi Fair Stone -sertifioitua tuotantoyksikköä. Yantai Yuyi Stonen toinen omistaja, vientiyri-tyt Yantai Liyi Industry & Trade Co., on rekisteröi-
tynyt Fair Stonen kannattajaksi¹²⁹. Fair Stonen rekisteröityneet kannattajat ovat tyypillisesti

126 Fair Stone, Audits, <http://en.fairstone.org/fair-stone/audits/> (viitattu 23.11.2016)

127 Fair Stone, James Herrmann, puhelinhaastattelu 10.11.2016

128 Ibid.

129 FS Supporter; Yantai Liyi, <http://en.fairstone.org/partner/supporter/fs-supporter-yantai-liyi/> (viitattu 23.11.2016)

juuri vientiyrityksiä, jotka hyödyntävät Fair Stone -statusta markkinoinnissaan. Ne ovat myös osa Fair Stone -sertifioidun kiven kontrolloitua arvoketjua (chain of custody).¹³⁰

Tiedot Fair Stone -ohjelmaan rekisteröityneistä tai Fair Stone -standardin mukaiset auditoinnit läpäisseistä tuotantolaitoksista (kivitehtaat ja louhimot) eivät ole julkisia. Sen sijaan tiedot Fair Stonen rekisteröityneistä kannattajista ja sen jäsenyrityksistä ovat julkisia.¹³¹

Saksassa ja Sveitsissä jotkut julkiset hankkijat (ks. esim. s. 38–40) edellyttävät Euroopan ulkopuolelta maahantuodulta kiveltä Fair Stone -sertifikaattia tai muuta vastaavaa todistusta luonnonkiven tuotannon vastuullisuudesta.¹³²

IGEP-sertifiointi

Indo-German Export Promotion -hanke (IGEP Project) sai alkunsa vuonna 1986 silleisen Saksan liittokansleri Helmut Kohlin ja Intian pääministeri Rajiv Gandhin yhteisestä aloitteesta. IGEP-hankkeen tarkoituksena oli edistää intialaisten tuotteiden vientiä Saksaan. Hanke saatettiin päätökseen vuonna 2005, minkä jälkeen IGEP on jatkanut toimintaansa säätiönä (IGEP Foundation¹³³) ja itsenäisenä konsulttiyrityksenä (IGEP Consult Pvt Ltd), joka tarjoaa vienninedistämisen ja konsulttipalveluita intialaisille yrityksille.¹³⁴ IGEP:in päätavoite on edistää Intian ja EU:n välistä kaupankäyntiä. IGEP:in edustajan mukaan yksi keino tämän tavoitteen saavuttamiseksi on kansainvälisissä standardeissa määriteltyjen työelämän oikeuksien edistäminen

Intian vientiteollisuudessa.¹³⁵ IGEP:in vastaukset Finnwatchin kysymyksiin luonnonkiven vastuullisuussertifioinnista olivat usein sekavia ja niihin oli vaikea saada selvyyttä jatkokysymyksillä.

IGEP Consult -konsulttiyritys on vuodesta 2008 lähtien sertifioinut luonnonkiven tuotantoa Intiassa. IGEP omistaa International Social & Environmental -standardin (ISES), johon IGEP-sertifiointi perustuu. Luonnonkiven tuotannon lisäksi ISES-standardia käytetään esimerkiksi mattojen tuotannon sertifioimiseen ('Rugmark').

ISES-standardin ensimmäinen versio, ISES 2000, kehitettiin jo vuonna 1995. Sen päivitetty versio ISES 2020 on juuri valmistunut eikä se ole kokonaisuudessaan julkinen¹³⁶. Standardin julkisen yhteenvedon mukaan se kuitenkin koostuu 11 eri osa-alueesta, joita ovat johtamisjärjestelmä, lapsityövoiman hyväksikäyttö, pakkotyö, työterveys ja -turvallisuus, järjestäytymisvapaus ja kollektiivinen neuvottelu-oikeus, syrjintä, kurinpidolliset toimenpiteet, työajat, palkkaus, alihankkijat ja ympäristönäkökohdat¹³⁷. IGEP:in edustajan mukaan standardin päivitys perustuu vaikutustenarviointeihin, joita IGEP teettää joka toinen vuosi. Vaikutustenarviointiraportit eivät kuitenkaan ole julkisia¹³⁸.

IGEP:in päätöstä ryhtyä sertifioimaan luonnonkiveä vauhditti kansalaisjärjestöjen raporttien ja tiedotusvälineiden Saksassa nostattama julkinen kohu laajamittaisesta lapsityövoiman hyväksikäytöstä Intian kiviteollisuudessa. IGEP viittaa kansalaisjärjestöjen ja tiedotusvälineiden raportoimaan lapsityövoiman hyväksikäyttöön omista julkisuusmateriaaleissaan "propagandana"¹³⁹.

130 Fair Stone, Fair Stone Supporter, <http://en.fairstone.org/partner/supporter/> (viitattu 23.11.2016)

131 Fair Stone, Fair Stone Partner, <http://en.fairstone.org/partner/fair-stone-partner/> (viitattu 23.11.2016)

132 Ks. myös Fair Stone, Public Procurement with Fair Stone, saatavilla osoitteessa <http://en.fairstone.org/wp-content/uploads/sites/3/2013/04/Fair-Stone-public-procurement.pdf>

133 IGEP-säätiö tukee lasten ilmaista koulutusta ja päivähoitomahdollisuuksien kehittämistä luonnonkivisektorilla. Ensimmäiset kolme vuotta IGEP-säätiö oli Intian kauppa- ja teollisuusministeriön rahoittama. Nykyisin IGEP Consult -konsulttiyritys rahoittaa IGEP-säätiötä. IGEP Consult, Sukrit Sharma, sähköposti 23.1.2017.

134 IGEP, About us – History, <http://www.igep.org/ourhistory.html> (viitattu 14.12.2016)

135 IGEP Consult, Sukrit Sharma, puhelinhaastattelu 14.12.2016. Ks. myös About us – Goals, <http://www.igep.org/ourgoal.html> (viitattu 14.12.2016)

136 IGEP Consult, Sukrit Sharma, puhelinhaastattelu 14.12.2016

137 IGEP, ISES 2020, <http://igep-zertifikation-natursteine.org/ises.html> (viitattu 14.12.2016)

138 IGEP Consult, Sukrit Sharma, puhelinhaastattelu 14.12.2016. 20.1.2017 lähettämässään sähköpostissa Sukrit Sharma tähdensi, että vaikutustenarvioinnit sisältävät tietoa mm. muutoksista lapsityövoiman hyväksikäytössä, työelämän oikeuksista, työajoista, palkoista, järjestäytymisvapaudesta ja syrjinnästä.

139 Ks. esim. IGEP, Certification of natural stones – A branch of industry under suspicion, <http://www.igep.org/stonecertification.html> (viitattu 14.12.2016).

IGEP-sertifiointi kattaa luonnonkiven ja kivi-
tuotteiden tuotannon louhimoista tehtäisiin,
mukaan lukien maan sisäiset kuljetukset ja
tuotteiden pakkaaminen¹⁴⁰. Lista IGEP-serti-
fioiduista vientiyrityksistä on julkinen. Julki-
nen lista on päivitetty viimeksi tammikuussa
2016, jolloin IGEP-sertifioituja vientiyrityksiä
oli 36¹⁴¹. Tiedot IGEP-järjestelmän valvon-
nan piiriin kuuluvista louhimoista tai kiviteh-
taista eivät ole julkisia, mutta IGEP:in edusta-
jan mukaan kivitehtaat ja vientiyritykset ovat
usein sama yritys¹⁴².

Läpäistäkseen IGEP-auditoinnin tuotanto-
laitosten tulee täyttää vähintään seuraavat
vaatimukset:

- yrityksissä ei esiinny lapsityövoiman hyväk-
sikäyttöä tai pakkotyötä,
- yrityksissä toteutuu järjestäytymisvapaus,
- yritys on halukas toimeenpanemaan muut
standardiin sisältyvät vaatimukset¹⁴³.

Jos auditoinnin kohteena oleva yritys ei täytä
muita ISES-standardin kriteereitä, sille laadi-
taan suunnitelma korjaavista toimenpiteistä.
IGEP:in edustajan mukaan intialaisten työn-
tekijöiden ja työnantajien tietoisuus työelä-
män oikeuksista on viimeisen viiden vuoden
aikana kohentunut huomattavasti, ja auditoin-
tien aikana havaitut poikkeamat ISES-stand-
ardista ovat vähäpätöisiä, ja ne on yleensä
helppo korjata¹⁴⁴.

IGEP-sertifioidut kivet ja kivit tuotteet tunnistaa
Together against Child Labour -merkistä. IGEP
ylläpitää seurantajärjestelmää, joka mahdol-
listaa jokaisen Together against Child Labour
-merkkiä kantavan kiven tuotantoketjun jäl-
jittämisen aina louhimotasolle asti. IGEP-
sertifiointi on voimassa vuoden kerrallaan.
Sen voimassaoloaikana IGEP tekee yrityksiin

vähintään kaksi seuranta-auditointia, jotka
ovat aina ns. yllätysauditointeja.¹⁴⁵

IGEP-auditoinnit tehdään IGEP Consult -kon-
sulttiyrityksen toimesta. IGEP:in mukaan se
on akkreditoitu sertifioimaan johtamisjärjes-
telmiä ISO/IEC 17021 -standardin mukaisesti
ja laatu järjestelmiä ISO/IEC 9001 -standar-
din mukaisesti. Se ei kuitenkaan ole hakenut
akkreditointia tuotteita, prosesseja ja pal-
veluita sertifioivia elimiä koskevan ISO/IEC
17065 -standardin mukaisesti.¹⁴⁶ Finnwatch
ei pystynyt varmistamaan IGEP:in antamia
tietoja sen akkreditoinneista.

XertifiX-sertifiointi

XertifiX on saksalaisten pienten ja keskisuur-
ten hautakivivalmistajien perustama luonnon-
kiven sertifiointijärjestelmä, joka painottaa
lasten oikeuksia ja toimenpiteitä velkaorjuu-
den kitkemiseksi. Ajatus lasten oikeuksiin
keskittyvän luonnonkiven sertifiointijärjes-
telmän perustamisesta syntyi saksalaisten
hautakivivalmistajien keskuudessa jo 1990-
luvulla intialaisen luonnonkiven maahantuon-
nin Saksaan lisääntyneä voimakkaasti. Xerti-
fiXin perustajat halusivat varmistua siitä, että
heidän käyttämänsä intialainen luonnonkivi
tuotettiin vastuullisissa oloissa.¹⁴⁷

XertifiX rekisteröitiin itsenäisenä voittoa
tavoittelemattomana yhdistyksenä vuonna
2005. Sertifiointitoiminnan lisäksi XertifiX
tukee lasten perus- ja ammatillista koulutusta
Intiassa¹⁴⁸. Lasten koulutusmahdollisuuksien
edistämiseen keskittynyt yhdistys, XertifiX
Sozialprojekte, rekisteröitiin XertifiXistä eril-
lisenä voittoa tavoittelemattomana yhdis-
tyksenä vuonna 2013. XertifiX Sozialprojekte
myös omistaa XertifiX-standardin.¹⁴⁹

XertifiX-standardi perustuu Kansainvälisen
työjärjestön perussopimuksiin. Niiden lisäksi
se sisältää työterveyteen ja -turvallisuuteen,
työehtoihin, ympäristönsuojelullisiin näkö-
kohtiin, vapaaseen ja tietoon perustuvaan

140 IGEP, Certification of natural stones – Principles of
certification, <http://www.igep.org/stonecertification.html> (viitattu 14.12.2016)

141 IGEP, Certified suppliers, saatavilla osoitteessa <http://igep-zertifikation-natursteine.org/Downloads/Certified%20Suppliers.pdf>

142 IGEP Consult, Sukrit Sharma, puhelinhaastattelu
14.12.2016

143 Ibid.

144 Ibid. Ks. myös IGEP, Label/Sticker/Seal, <http://www.igep.org/stonelabel.html> (viitattu 14.12.2016)

145 IGEP Consult, Sukrit Sharma, puhelinhaastattelu
14.12.2016

146 Ibid.

147 XertifiX, History, <http://www.xertifix.de/en/wir/entscheidung/> (viitattu 2.12.2016)

148 XertifiX, Social Projects, <http://www.xertifix.de/en/kinderarbeit/projekte/> (viitattu 2.12.2016)

149 XertifiX, Walter Schmidt, puhelinhaastattelu
2.12.2016

ennakkosuostumukseen (free, prior and informed consent) ja työntekijöiden asuinoloihin liittyviä kriteereitä. XertifiX-standardi päivitetään neljän vuoden välein; seuraava päivitetty versio julkaistaan huhtikuussa 2017.¹⁵⁰

XertifiX on toiminut Intiassa perustamisestaan lähtien, ja vuodesta 2014 lähtien se on laajentanut toimintaansa Kiinaan ja Vietnamiin. Sillä on 13 saksalaista jäsenyritystä ja yksi itävaltalainen jäsen. XertifiXin jäsenet maahantuovat luonnonkiveä Intiasta (11), Kiinasta (3) ja Vietnamista (1)¹⁵¹. Tiedot XertifiX-sertifioituista tuotantolaitoksista eivät ole julkisia, mutta toimintansa aloittamisen jälkeen XertifiX on sertifioinut lähes 200 louhimoa ja 150 kivitehdasta Intiassa, noin 25 louhimoa ja 30 kivitehdasta Kiinassa, ja yhden louhimon ja yhden tehtaan Vietnamissa. Osa sertifioituista tuotantolaitoksista on sittemmin kuitenkin menettänyt sertifikaatin tai XertifiXin jäsenyritykset eivät enää tee hankintoja niiltä. Osa on myös saattanut lopettaa toimintansa.¹⁵²

XertifiX-sertifioitu kivi on aina jäljitettävissä louhimotasolle asti¹⁵³. XertifiX-sertifioidun kiven tunnistaa XertifiX-merkistä, joka myönnetään lähetykskohtaisesti. Järjestelmä myöntää lähetyserille erilaisia merkkejä sen mukaan, kuinka suuren osan järjestelmän kriteereistä ko. lähetykseen sisältyvän kiven tuotantoketjuun kuuluvat toimijat täyttävät. Vähimmäisvaatimuksena sertifioituille tuotantolaitoksille on, että

- niiden toiminta on Kansainvälisen työjärjestön perussopimusten mukaista,
- työntekijöille maksetaan vähintään lakisääteistä minimipalkkaa,
- tuotantoketjut ovat jäljitettävissä louhimotasolle asti,
- työoloja parannetaan vuosisuunnitelman pohjalta asteittain.¹⁵⁴

150 XertifiX, Standard, saatavilla osoitteessa <http://www.xertifix.de/pic/XertifiX-Standard-2012-engl..pdf>

151 XertifiX, List of traders, <http://www.xertifix.de/en/handel/handlerliste-2/handlerliste-alphabetisch/> (viitattu 2.12.2016)

152 XertifiX, Walter Schmidt, puhelinhaastattelu 2.12.2016

153 Ibid.

154 XertifiX, Trademarks, <http://www.xertifix.de/en/siegel/marken/> (viitattu 2.12.2016)

XertifiX Plus -merkki myönnetään, kun lähetykseen sisältyvän kiven tuotantoketjuun kuuluvat toimijat täyttävät em. lisäksi muitakin kriteereitä, kuten esimerkiksi työterveyteen ja -turvallisuuteen liittyviä kriteereitä. XertifiXin mukaan työterveyteen ja -turvallisuuteen liittyvien kriteerien toimeenpano on haaste erityisesti louhimoille.¹⁵⁵

XertifiX valtuuttaa itse auditoijat suorittamaan järjestelmän mukaisia auditointeja. Lista XertifiXin valtuuttamista auditoijista on julkinen¹⁵⁶. XertifiX-järjestelmän piiriin kuuluvat louhimot ja tehtaat auditoidaan kahdesti vuodessa. Toinen vuosittaisista auditoinneista on ns. yllätyksauditointi. Auditoinnit teettää ja maksaa XertifiXin jäsenyritys eli maahantuoja. Jos auditoijat raportoivat järjestelmän piiriin kuuluvissa tuotantolaitoksissa poikkeamia, auditoinnin kohteena olevalle yritykselle annetaan varoitus. Jos samat poikkeamat toistuvat seuraavissa auditoinneissa, yritys menettää XertifiX-sertifikaatin. Sertifiointipäätökset tekee auditointiraporttien pohjalta XertifiX.¹⁵⁷

XertifiX on toimintansa aikana havainnut lapsityövoiman hyväksikäytön vähentyneen Intian luonnonkiviteollisuudessa. Silti tyypilliset poikkeamat XertifiX-standardista Intiassa liittyvät kuitenkin edelleenkin lapsityövoiman hyväksikäyttöön, velkaorjuuteen ja syrjintään. Kiinassa tyypilliset poikkeamat liittyvät työterveyteen ja -turvallisuuteen ja suojarusteiden käyttöön. XertifiXin pitkän aikavälin vaikutuksia ei ole arvioitu systemaattisesti.¹⁵⁸

Business Social Compliance Initiative -auditoinnit

Business Social Compliance Initiative (BSCI) on vuonna 2003 perustettu yritysvetoinen vastuullisuusverkosto, jolla olimaaliskuussa 2017 jäsenenä 1 946 yritystä. Suomalaisia yritysjäseniä BSCI:llä on 36¹⁵⁹. BSCI-standardi¹⁶⁰, jonka omistaa Foreign Trade Association,

155 XertifiX, Walter Schmidt, sähköposti 9.1.2017

156 XertifiX, Auditors, controls, certification and trainings, <http://www.xertifix.de/en/siegel/kontrollen/> (viitattu 2.12.2016)

157 XertifiX, 10 steps to Xertifix-label, <http://www.xertifix.de/en/handel/10schritte/> (viitattu 2.12.2016)

158 XertifiX, Walter Schmidt, puhelinhaastattelu 2.12.2016

159 BSCI, Members, <http://www.fta-intl.org/members> (viitattu 16.3.2017)

160 BSCI, Code of Conduct, <http://www.bsci-intl.org/content/bsci-code-conduct> (viitattu 15.11.2016)

perustuu Kansainvälisen työjärjestön perussopimukseen, YK:n ihmisoikeusjulistukseen, OECD:n toimintaohjeisiin monikansallille yrityksille sekä YK:n Global Compact-periaatteisiin.

BSCI:n jäsenyritykset ovat sitoutuneet edistämään alihankintaketjujensa vastuullisuutta riskimaissa. BSCI:n keskiössä on auditointijärjestelmä, jota voidaan käyttää eri aloilla ja tuotantomaissa toimivien tuotantolaitosten auditointiin. Aikaisemmin BSCI vaati, että sen jäsenyrityksillä tulee olla kaksi kolmesta riskimaiden tavarantoimittajista auditoituna viiden vuoden kuluttua järjestelmään liittymisestä. Tähän ns. sitoutumismenettelyyn (commitment formula) on kuitenkin odotettavissa muutoksia. BSCI-auditoinnit koskevat lähinnä tehtaita ja muita jatko tuotantolaitoksia ja vain harvoin alkutuotantoa, kuten esimerkiksi louhimoita.

Vaikka yksikään Suomeen luonnonkiveä maahantuovista yrityksistä ei ole BSCI:n jäsen, BSCI:n muut jäsenyritykset ovat teettäneet auditointeja luonnonkiven tuotantolaitoksiin. Tiedot BSCI-auditoiduista tuotantolaitoksista eivät ole julkisia, mutta BSCI ylläpitää jäsenilleen tietokantaa tuotantolaitosauditoinneista. Syyskuussa 2016 BSCI:n tietokannasta löytyi tietoa yli 450 rakentamis-, sisustus tai ympäristörakentamistuotteita valmistavasta tuotantolaitoksesta, joista ainakin osa oli kivitehtaita tai valmisti luonnonkivituotteita. Tarkempien lukujen esittämistä vaikeuttaa se, että BSCI ei tilastoi luonnonkiveä omana tuoteryhmäänään.¹⁶¹

Läpäistäkseen BSCI-auditoinnin tuotantolaitosten on saatava auditoinnista vähintään tietty kokonaisarvosana. Kokonaisarvosana muodostuu 13 osa-alueen perusteella. Näitä auditoinnin aikana tarkasteltavia osa-alueita ovat yrityksen vastuullisuusjohtamisjärjestelmä, työntekijöiden osallistaminen, järjestämisvapaus ja kollektiivinen neuvottelu-oikeus, syrjintä, palkkataso, työtunnit, työterveys ja -turvallisuus, lapsityövoiman hyväksikäyttö, nuorten työntekijöiden asema ja oikeudet, tilapäiset ja epätyypilliset työsuhteet, velkaorjuus, ympäristönäkökohdat sekä eettiset liiketoimintatavat (esim.

korruptionvastaiset toimenpiteet). BSCI-auditoinnit ovat voimassa kaksi vuotta.

BSCI:n jäsenyrityksillä on usein yhteisiä alihankkijoita. Tällöin yksi BSCI:n jäsenyritys on vastuussa ko. alihankkijasta ja teettää auditoinnit tehtaalla. Järjestelyn tarkoituksena on vähentää päällekkäisiä auditointeja ja ns. auditointiväsymystä ja -kustannuksia. BSCI-auditoinnit ovat aina kolmannen osapuolen auditointeja. BSCI:llä on puitesopimus Social Accountability Accreditation Service SAAS:in kanssa, ja vain SAAS:in akkreditoimat auditointijat voivat tehdä BSCI-auditointeja. BSCI ei ole tehnyt tai teettänyt arviointia järjestelmän vaikutuksista työoloihin luonnonkivisektorilla¹⁶².

SA8000-sertifiointi

Vuonna 1997 perustetun SA8000-sertifioinnin omistaa Social Accountability International (SAI). SAI:n SA8000-standardin¹⁶³ kehittämisestä vastaavassa komiteassa ovat edustettuina sekä ammattiyhdistykset että kansalaisjärjestöt. SA8000-standardi perustuu Kansainvälisen työjärjestön perussopimukseen, Ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen ja YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen.

Vaikka SA8000-standardin pitkän tähtäimen vaikutuksia ei ole systemaattisesti analysoitu, pidetään sitä silti usein kaikkein kunnianhimoisimpana ja kattavimpana yleisenä sosiaalisen vastuullisuuden sertifiointijärjestelmänä. SA8000-standardi esimerkiksi edellyttää, että sertifioinnin kohteena oleva yritys kunnioittaa työntekijöiden oikeutta elämiseen riittävään palkkaan. Elämiseen riittävä palkka kuuluu SA8000-standardissa auditoitavien asioiden piiriin, ja sertifioiduilta yrityksiltä vaaditaan, että ne maksavat työntekijöille palkkaa, joka riittää kattamaan työntekijän perustarpeet ja mahdollistaa kuukausittaisen säästämissen. Ainoana tässä raportissa käsiteltynä sertifiointijärjestelmänä SAI on myös mukana

¹⁶² Ylipäätään BSCI ei tee systemaattista vaikutustenarviointia. BSCI:n vaikutuksia ruoantuotantosektorilla on tutkittu vuonna 2010.

¹⁶³ SAI, Social Accountability 8000: International Standard June 2014, saatavilla osoitteessa: http://sa-intl.org/_data/n_0001/resources/live/SA8000%20Standard%202014.pdf

¹⁶¹ BSCI, Veronica Rubio, sähköposti 16.9.2016

sertifiointijärjestelmien yhteisessä Global Living Wage -koalitiossa¹⁶⁴.

Muita SA8000-järjestelmän mukaisia, auditoitavien asioiden piiriin kuuluvia työelämän oikeuksia ovat lapsityövoiman hyväksikäytön kieltä, pakkotyön kieltä, työterveys ja -turvalisuus, järjestäytymisvapaus ja kollektiivinen neuvottelu-oikeus, syrjinnän kieltä, kurinpidollisten käytäntöjen asianmukaisuus ja työtunnit. SA8000-standardin mukaiset auditoinnit ovat aina SAAS:in akkreditoimien auditointiyhtyritysten suorittamia. SA8000-sertifiointi on voimassa kolme vuotta.

SA8000-standardia voidaan käyttää lähestulkoon minkä tahansa työpaikan sertifiointiin missä tahansa maailmassa¹⁶⁵. Jos jokin yritys haluaa itselleen SA8000-sertifioinnin, sen tulee teettää järjestelmän kriteerien mukainen auditointi akkreditoitulla auditointiyhtyrityksellä siinä toimipaikassa, jolle se haluaa sertifikaatin. Jotkut Kiinassa toimivat vientiyhtyritykset, jotka myyvät luonnonkiveä ulkomaille, ovat SA8000-sertifioituja. SA8000-sertifioinnin kohteena olevan toiminnan (scope) tulee olla eriteltynä SA8000-sertifikaatissa; vientiyhtyrityksen kohdalla se voi olla esimerkiksi "sale of natural stone", luonnonkiven myynti. Em. kaltaiset myyntitoimintaa koskevat vientiyhtyritysten sertifikaatit eivät kata kyseisten yritysten myymän luonnonkiven tuotantoa, eikä niillä siten ole mitään tekemistä luonnonkiven vastuullisen tuotannon kanssa. Kuitenkin suomalaisista luonnonkiveä maahantuovista yrityksistä kaksi mainitsi tai toimitti Finnwatchille nähtäväksi vientiyhtyritysten SA8000-sertifikaatteja vastauksena kysymykseen siitä, miten ne valvovat maahantuomansa luonnonkiven vastuullisuutta. Myös jotkut Finnwatchin haastattelemat julkiset hankkijat viittasivat yhteydenpidossa Finnwatchin kanssa SA8000-sertifikaatteihin, jotka myöhemmin paljastuivat pelkiksi vientiyhtyritysten myyntitoimistoille myönnetyiksi sertifikaateiksi.

SAAS myönsi Finnwatchille käyvänsä jatkuvaa keskustelua auditointiyhtyritysten kanssa siitä, mitä sertifioinnin kohteella ymmärrettään ja miten sitä tulisi soveltaa. SAAS ei kuitenkaan pitänyt nykyistä vientiyhtyritysten sertifiointikäytäntöä potentiaalisesti harhaanjohtavana, koska sertifioinnin kohteena oleva toiminta on ilmoitettu sertifikaatissa, samoin kuin sertifioitun yrityksen nimi ja yhteystiedot. SAAS:in mukaan silloin, kun SA8000-sertifikaatti myönnetään vientiyhtyritykselle ja myytävän materiaalin tuotanto on sen toimintaan nähden keskeisessä asemassa, sertifioinnin kohteena ollutta vientiyhtyritystä suositellaan hankkimaan sertifiointi myös sen alihankintaketjuun kuuluville toimijoille ja sen odotetaan käyttävän vaikutusvaltaansa parantaakseen työoloja sen koko alihankintaketjussa. Näin on esimerkiksi silloin, kun yritys on keskittynyt vain yhden tuotteen (esim. luonnonkivi) myyntiin. Vientiyhtyritysten ei kuitenkaan edellytetä käyttävän pelkästään sertifioituja alihankkijoita.¹⁶⁶

Lista SA8000-sertifioiduista yrityksistä on julkinen. Julkisesta tietokannasta löytyy ainakin neljä intialaista yritystä, joiden SA8000-sertifikaatti kattaa kalkkikiven louhinnan; yksi intialainen yritys, jonka sertifiointi kattaa hiekkakivituotteiden valmistuksen ja viennin; ja yksi intialainen yritys, jonka sertifikaatti kattaa luonnonkivestä valmistettavien rakennusmateriaalien tuotannon. Listalta löytyy myös ainakin kaksi kiinalaista yritystä, joiden SA8000-sertifikaatti kattaa luonnonkiven myynnin ja yksi kiinalainen yritys, jonka sertifikaatti kattaa sekä luonnonkiven prosessoinnin että myynnin.¹⁶⁷

164 Ks. lisätietoa Global Living Wage Coalition, <http://www.isealliance.org/our-work/improving-effectiveness/global-living-wage-coalition> (viitattu 24.11.2016)

165 Ks. lisätietoa SAI, SA8000 Certification Exclusions, <http://www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=document.viewDocument&documentid=559&documentFormatId=1161> (viitattu 24.11.2016)

166 SAI, Rochelle Zaid, sähköposti 22.12.2016. Ks. myös Social Accountability 8000: International Standard June 2014, Clause 9.1.5

167 SAAS, SA8000 Certified Organisations, <http://www.saasaccreditation.org/certifacilitieslist.htm> (viitattu 30.12.2016). Viittaushetkellä julkinen lista oli viimeksi päivitetty joulukuussa 2016, ja se sisälsi tiedot syyskuuhun 2016 mennessä sertifioiduista yrityksistä.

Taulukko 2 – Luonnonkivisektorilla yleisesti käytettyjen sosiaalisen vastuullisuuden sertifiointijärjestelmien vertailutaulukko – yhteenveto¹⁶⁹

	BSCI	Fair Stone	IGEP	SA8000	Xertifix
Riippumattomuus (maksimipistemäärä 8)	1	0,5	-2	3	2
Läpinäkyvyys (7)	1	-1	-3	3	-3
Kriteerien kattavuus ja laatu (5)	-5	-3	-3	1	-4
Jäljitettävyys ja kuluttajaviestintä (1)	0	0	0	0	0
Vaikuttavuus (2)	0	0	1	-1	0
Yhteispisteet (25)	-3	-3,5	-7	6	-5

TFT:n Responsible Stone -ohjelma

TFT on järjestö, joka auttaa sen jäsenyrityksiä parantamaan niiden arvoketjuun kuuluvien alihankkijoiden sosiaalista vastuullisuutta. TFT kertoo toimintansa keskiössä olevan ns. VT-TV-mallin, joka perustuu arvoille, läpinäkyvyydelle, muutokselle ja todentamiselle (values, transparency, transformation, verification). Mallin toimeenpanon kahdessa ensimmäisessä vaiheessa TFT auttaa sen jäsenyrityksiä laatimaan vastuullisuuslinjauksia ja -käytäntöjä ja kartoittamaan omia hankintaketjujaan aina alkutuotannon tasolle asti. Lisäksi TFT tarjoaa yrityksille koulutusta ja käytännön työkaluja hankintaketjujen sosiaaliseseen ja ekologiseen vastuullisuuteen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi, ja on kehittämissä menetelmiä em. toimenpiteiden kautta saavutettujen tulosten verifiointiseksi. TFT ei kuitenkaan teetä tai edellytä jäseniltään alihankkijoiden kolmannen osapuolen auditointeja.¹⁶⁹

Yksi TFT:n toimialoista on luonnonkivi. TFT:n Responsible Stone -ohjelma (TFT-RSP)

perustettiin vuonna 2012¹⁷⁰. Ohjelmassa on mukana 12 yritystä, joista suurin osa on eurooppalaisia luonnonkiven maahantuontiyrityksiä. Kiinan Yantaissa, Shandongin maakunnassa sijaitseva Everfine Stone on TFT-RSP:n ensimmäinen ja toistaiseksi ainut tuotantolaitosjäsen ('Factory In Producing' country member)¹⁷¹. Irlantilaisyritys CRH, joka omistaa Suomeen luonnonkiveä maahantuovan Ruduksen, liittyi TFT-RSP:n jäseneksi vuonna 2016. Ensimmäiseksi tavoitteekseen TFT ja CRH ovat asettaneet CRH:n alihankintaketjujen kartoittamisen ja niiden läpinäkyvyyden lisäämisen. Työ on aloitettu Kiinasta.¹⁷²

TFT-RSP:n jäsenyritykset ovat sitoutuneet tukemaan alihankkijoitaan TFT:n Responsible Stone -standardin toimeenpanossa¹⁷³. Standardi on jaettu kolmeen tasoon. Lähtötason kartoituksen pohjalta TFT laatii jäsenyrityksensä alihankkijoille räätälöidyn toimenpide-

¹⁶⁸ Vertailutaulukko on kokonaisuudessaan tämän raportin liitteessä 1, ks. s. 55–59.

¹⁶⁹ Ks. lisätietoa TFT:n Values-Transparency-Transformation-Verification -mallista TFT, Our model, <http://www.tft-arth.org/what-we-do/our-model/>, ja; Scott Poynton, Beyond Certification, <http://www.tft-earth.org/stories/news/beyond-certification/> (viitattu 9.11.2016)

¹⁷⁰ TFT:n Responsible Stone -ohjelmaa edelsi TFT:n Quarry Working Group, joka 2012 yhdistyi alankomaalaisen kestävän luonnonkiven työryhmän (Dutch Working Group on Sustainable Natural Stone, WGNS) kanssa. WGNS perustettiin vuonna 2006, ja sen jäseniä olivat kansalaisjärjestöt ja maahantuontiyritykset. Yksi WGNS:n keskeisistä saavutuksista oli luonnonkivialan yrityksille laadittu toimintaohjeistus (Code of Conduct).

¹⁷¹ Ks. lisätietoa TFT Transparency Hub, Everfine, <http://www.tft-transparency.org/member/ee/?product=stone> (viitattu 9.11.2016)

¹⁷² Ks. lisätietoa TFT Transparency Hub, CRH, <http://www.tft-transparency.org/member/crh-2/?product=stone> (viitattu 9.11.2016)

¹⁷³ TFT, 2016, No exploitation of workers – Natural stone; Guidelines for sites, saatavilla osoitteessa http://www.tft-earth.org/wp-content/uploads/2016/07/English-No-Exploitation-of-Workers-Guidelines_-stone.pdf

suunnitelman, jonka avulla ne voivat asteittain parantaa työoloja toimipaikoissaan Responsible Stone -standardin kolmen tason mukaisesti.

Responsible Stone -standardin ensimmäisellä tasolla olevilta tuotantolaitoksilta edellytetään, että:

- niillä on tarvittavat toimitukset,
- ne antavat TFT:lle tietoa alihankkijoistaan ja helpottavat TFT:n henkilökunnan pääsyä louhimoihin,
- ne eivät käytä lapsi- tai pakkotyövoimaa (mukaan lukien velkaorjuus),
- niillä on käytössään hyvät terveys- ja turvallisuusstandardit koskien työpisteitä ja työntekijöiden majoitusta,
- kaikilla tuotantolaitokseen suorassa työsuhteessa olevilla työntekijöillä on työsopimukset ja he nauttivat kaikista lakisääteisistä oikeuksista ja eduista,
- niiden rekrytointikäytännöt ovat läpinäkyviä eikä työpaikalla esiinny syrjintää,
- ympäristövaikutusten hallintaa.¹⁷⁴

Ruduksen mukaan standardin ensimmäisen tason saavuttaminen kestää noin vuoden¹⁷⁵.

TFT-RSP:n jäsenyys ei tarkoita sitä, että kaikki jäsenyrityksen alihankintaketjut olisivat heti ohjelman piirissä; 100 prosenttinen kattavuus on ohjelman pitkän aikavälin tavoite. TFT kertoo erillisillä verkkosivuillaan, kuinka suuri osa jäsenyritysten alihankintaketjuihin kuuluvista toimijoista kuuluu ohjelman piiriin¹⁷⁶. Marraskuussa 2016 TFT oli laatinut toimenpidesuunnitelman yhteensä 18 tuotantolaitokselle, joista neljä oli saavuttanut Responsible Stone -standardin ensimmäisen tason. Lisäksi ohjelman piiriin kuului kymmenen tuotantolaitosta, joista seitsemälle oli tehty lähtötason baseline-selvitys. TFT:n Responsible Stone

174 TFT, Raising Standards in the Stone Industry, saatavilla osoitteessa <http://staging.tft-transparency.org/app/uploads/2015/10/About-the-TFT-Responsible-Stone-Programme.pdf>. Ks. lisätietoa muista standardin toimeenpanon tasoista, TFT, 2016, No exploitation of workers – Natural stone

175 Rudus, Timo Syrjä, sähköposti 30.6.2016

176 Ks. lisätietoa, TFT, Transparency Hub, <http://www.tft-transparency.org/product/stone/> (viitattu 17.11.2016)

-ohjelman toiminta on keskittynyt Kiinaan ja Intiaan, mutta mukana on myös tuotantolaitoksia esimerkiksi Vietnamista ja Indonesiasta. TFT-RSP on myös laajentamassa toimintaansa Brasiliaan. Tarkemmat tiedot ohjelman piiriin kuuluvista tehtaista ja louhimoista, tai niiden lähtötason baseline-selvitykset tai toimenpidesuunnitelmat, eivät ole julkisia.¹⁷⁷

TFT:n Responsible Stone -ohjelma ei tee suoraan yhteistyötä julkisten hankkijoiden kanssa, mutta osa sen jäsenyrityksistä toimittaa materiaalia julkisille hankkijoille. Julkiset hankkijat ja muut toimijat, joilla ei ole omaa hankintaketjua, mutta jotka tukevat Responsible Stone -standardia, voivat liittyä Responsible Stone -ohjelman tukijäseniksi.¹⁷⁸

ETI:n Sandstone from Rajasthan -projekti

Ethical Trading Initiative (ETI) on työntekijöiden oikeuksiin keskittynyt yritysten, ammattiyhdistysten ja kansalaisjärjestöjen yhteistyöjärjestö. ETI:n yritysjäsenet ovat sitoutuneet Kansainvälisen työjärjestön perussopimuksiin pohjautuviin ETI Base Code of Labour Practice -periaatteisiin¹⁷⁹. ETI ei kuitenkaan ole auditointi- tai sertifiointijärjestelmä¹⁸⁰, vaan se auttaa sen yritysjäseniä toimeenpanemaan ETI Base Code:n niiden hankintaketjuissa erilaisten yhteistyöhankkeiden, koulutuksen ja tiedonvaihdon avulla. Lisäksi ETI julkaisee sektorikohtaisia ja temaattisia vastuullisen hankintaketjun hallinta- ja muita oppaita, jotka perustuvat yhteistyöhankkeiden kautta identifiointeihin parhaisiin käytäntöihin.

Yksi ETI:n projekteista keskittyy hiekkakiven tuotantoon Rajasthanissa Intiassa¹⁸¹. Vuonna 2011 käynnistyneen projektin toimintaa ohjaa

177 TFT-RSP, Katie Kendrick, puhelinhaastattelu 8.11.2016

178 TFT, Raising Standards in the Stone Industry

179 Ks. lisätietoa ETI Base Codesta ja siinä asetetuista vaatimuksista ETI, Base Code, <http://www.ethicaltrade.org/eti-base-code> (viitattu 28.2.2017)

180 Tästäkin huolimatta ETI:n mukaan markkinoilla on liikkeellä "ETI Base Code -sertifikaatteja". Ko. sertifikaatit eivät kuitenkaan ole ETI:n hyväksymiä eikä se vastaa ETI Base Code:n mukaisiksi väitettyjen auditointien laadusta. ETI, Hannah Bruce, puhelinhaastattelu 21.10.2016

181 Ks. lisätietoa ETI, Sandstone from Rajasthan, India, <http://www.ethicaltrade.org/programmes/sandstone-rajasthan-india> (viitattu 25.10.2016)

työryhmä, johon kuuluu neljä brittiläistä yritystä, joista 2–3 toimittaa kivimateriaalia julkiselle sektorille, yksi kansalaisjärjestö – Dalit Solidarity Network (UK) – sekä yksi ammattiliitto.¹⁸²

ETI auttaa projektissa mukana olevien yritysten alihankkijoita toimeenpanemaan ETI:n Base Code:n omassa toiminnassaan ja kehittämään paikallisiin olosuhteisiin ja toimintaympäristöön sopivia ratkaisuja niiden tuotantolaitoksissa havaittuihin epäkohtiin. Projektin toimeenpano alkaa jäsenyritysten alihankintaketjujen ja sidosryhmien kartoituksella. ETI:n projekti keskittyy alihankintaketjujen ensimmäisen portaan toimijoihin (eli kivitehtaisiin) hiekkakiven jäljitettävyydessä esiintyvien ongelmien takia (ks. s. 8).¹⁸³

ETI:n projektin ensisijaisena tavoitteena on lisätä tietoisuutta kansainvälisissä standardeissa määritellyistä työelämän oikeuksista paikallisten yritysten, kansalaisjärjestöjen, ammattiliittojen ja viranomaisten keskuudessa. ETI järjestääkin vähintään noin neljä kertaa vuodessa pyöreän pöydän keskusteluja (State Forum on Natural Stone) aiheeseen liittyen. ETI:n mukaan pyöreän pöydän keskustelut ovat tarpeen, koska kansainvälisten standardien ja Intiassa vallitsevien olosuhteiden ja ihmisoikeuskäsityksen välillä on merkittävä ero.¹⁸⁴

Keskeisiä ihmisoikeusongelmia, joita ETI on havainnoinut sen jäsenyritysten alihankintaketjuihin kuuluvien yritysten toiminnassa, ovat puutteet työterveydessä ja -turvallisudessa, epäviralliset työsuhteet ja puutteet järjestäytymisvapauden ja kollektiivisen neuvotteluoikeuden toteutumisessa. ETI on järjestänyt työntekijöille koulutusta silikoosista ja muista työperäisistä sairauksista ja testannut työtuntikirjanpitojärjestelmää, jonka avulla on voitu tehostaa päivä- ja urakkaperusteista palkkaa saavien työntekijöiden työtuntien ja heille maksettujen palkkojen seuraamista.¹⁸⁵

Yksi projektin julkaisuista on opas vastuullisiin luonnonkiven hankintoihin

Rajasthanista¹⁸⁶. Opas on suunnattu ostajayrityksille, ja se tarjoaa niille käytännön työkaluja työolojen kohentamiseen intialaisen luonnonkiven alihankintaketjuissa. Muita projektin julkaisuja ovat opas tehdaskohtaisten valitusmekanismien ja korvauskäytäntöjen kehittämiseen¹⁸⁷ sekä kartoitus luonnonkivialalle keskeisestä kansallisesta lainsäädännöstä Intiassa¹⁸⁸.

182 ETI, Hannah Bruce, puhelinhaastattelu 21.10.2016

183 Ibid.

184 Ibid.

185 Ibid.

186 ETI, A guide for the ethical sourcing of natural stone from Rajasthan, India, http://s3-eu-west-1.amazonaws.com/www.ethicaltrade.org/files/shared_resources/rajasthan_sandstone_ethical_sourcing_guide_aw.pdf?m6d9_OLX96JjkGpjm5pzuK2fztKHKAK (viitattu 25.10.2016)

187 ETI, Grievance mechanism guidance for the Rajasthan natural stone sector, India (Factory level), http://s3-eu-west-1.amazonaws.com/www.ethicaltrade.org/files/shared_resources/rajasthan_sandstone_grievance_mechanism_guide_english_web.pdf?abqCbBU.9Yx11X4C1wLQ6jn85Mo6wwwwk (viitattu 25.10.2016)

188 ETI, A review of human rights and labour law in India, for the natural stone sector, http://s3-eu-west-1.amazonaws.com/www.ethicaltrade.org/files/shared_resources/legal_review_-_natural_stone_india.pdf?BBWGRRu47iBh0VVcbGdB1q961BuR.uFN (viitattu 25.10.2016)

5. Sosiaalisen vastuullisuuden huomioiminen julkisissa hankinnoissa

YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet rakentuvat kolmen pilarin varaan, joista yksi on valtion velvollisuus suojella ihmisoikeuksia. Valtiot ovat tärkeimpiä kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vastuunkantajia. Noudattaakseen ihmisoikeuksia koskevaa suojeluvollisuuttaan valtioiden on muun muassa pantava täytäntöön lakeja, joiden tavoitteena on, että yrityksiä vaaditaan kunnioittamaan ihmisoikeuksia. Kun valtiot osallistuvat itse yritystoimintaan esimerkiksi ostajina tai omistajina, on niiden tarvittaessa vaadittava yrityksiltä ihmisoikeuksia koskevaa huolellisuusvelvoitetta (periaate 4), harjoitettava riittävää valvontaa (periaate 5) ja edistettävä ihmisoikeuksien kunnioittamisen yrityksissä (periaate 6)¹⁸⁹.

Julkiset hankinnat tarjoavat valtioille ainutlaatuiset mahdollisuudet edistää ihmisoikeuksien kunnioittamista ja lisätä niihin liittyvää tietoisuutta yrityksissä markkinamekanismien kautta. Julkisia hankintoja Suomessa tekevät valtion keskus-, alue- ja paikallishallinnon viranomaiset sekä kuntien viranomaiset, kuntayhtymät, kuten koulutus kuntayhtymät tai sairaanhoitopiirit, sekä kuntien ja kuntayhtymien liikelaitokset¹⁹⁰.

Suomi hyväksyi vuonna 2014 YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden kansallisen toimeenpanosuunnitelman, jossa huomioidaan viranomaisten mahdollisuus käyttää julkisia hankintoja kannustimena sosiaalisesti vastuullisen liiketoiminnan kehittämiseen¹⁹¹. Jo vuonna 2012 Suomen

valtioneuvosto teki yhteiskuntavastuun periaatepäätöksen, jonka mukaan valtioneuvosto kannustaa julkisia hankintoja tekeviä tahoja huomioimaan sosiaaliset näkökohdat hankinnoissaan¹⁹². Tästä huolimatta julkisia hankintoja on Suomessa tehty pääasiassa halvimman hinnan perusteella eikä tuotteiden alkuperää tai vastuullisuutta ole vaadittu varmistamaan¹⁹³.

Hankintalain kokonaisuudistus astui Suomessa voimaan tätä raporttia kirjoitettaessa vuoden 2017 alussa¹⁹⁴. Kokonaisuudistuksessa oli kyse EU:n uusien hankintadirektiivien kansallisesta toimeenpanosta¹⁹⁵. Prosessiin kohdistui monia odotuksia, sillä EU direktiivit painottivat julkisten hankintojen sosiaalista vastuullisuutta. Suomen uusi hankintalaki jättää kuitenkin monilta osin siihen kohdistuneet odotukset lunastamatta. Siitä huolimatta, että sosiaalisten näkökohtien huomioiminen julkisissa hankinnoissa tulee uuden lain toimeenpanon myötä olemaan jatkossa jonkin verran helpompaa¹⁹⁶, voidaan hankintapäätöksiä silti edelleenkin tehdä pelkästään

189 YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet, saatavilla osoitteessa <http://tem.fi/documents/1410877/2872337/Yrityksi%C3%A4+%2Bihmisoikeuksia%2Bkoskevat%2Bohjaavat%2Bperiaatteet+30012014.pdf>

190 Suomen Kuntaliitto, Julkisten hankintojen neuvontayksikkö, Hankintayksiköt, <http://www.hankinnat.fi/fi/julkinen-hankinta/hankintayksikot/Sivut/default.aspx> (viitattu 24.11.2016)

191 Työ- ja elinkeinoministeriö, 2014, YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden kansallinen toimeenpanosuunnitelma, <http://tem.fi/documents/1410877/2132280/yritykset-ja-ihmisoikeudet-toimeenpanosuunnitelma/25887fdf-aacf-42fa-a3c4-6e0454963d69> (viitattu 24.11.2016)

192 Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskuntavastuusta, 2012, saatavilla osoitteessa http://www.sfs.fi/files/1929/vnp_yhteiskuntavastuu_2012.pdf

193 Ks. esim. Finnwatch, 2011, Eettistä kiveä, vastuullista valurautaa?, ja; 2013, Alkuperä tuntematon: Sosiaalinen kestävyys kuntien julkisissa hankinnoissa

194 Finnwatch on ottanut kantaa hankintalain kokonaisuudistukseen useasti. Ks. esim. Finnwatch, 7.10.2016, Lausunto eduskunnan talousvaliokunnalle hankintalakiuudistuksesta, saatavilla osoitteessa <http://www.finnwatch.org/images/Finnwatchin-lausunto-talousvaliokunnalle-hankintalakiuudistuksesta-7.10.2016.pdf>; 14.10.2016, Lisälausunto eduskunnan talousvaliokunnalle hankintalakiuudistuksesta, saatavilla osoitteessa <http://www.finnwatch.org/images/Finnwatchin-lislausunto-talousvaliokunnalle-hankintalakiuudistuksesta-14.10.2016.pdf>; 3.7.2015, Lausunto: Hankintalainsäädännön kokonaisuudistus, saatavilla osoitteessa <http://www.finnwatch.org/images/hankintalakiuudistus.pdf>

195 Ks. Euroopan unionin virallinen lehti, L 094, 28. maaliskuuta 2014, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2014:094:FULL&from=FI> (viitattu 24.11.2016)

196 Vuoden 2017 alussa voimaan astunut uusi hankintalaki esimerkiksi mahdollistaa suoraan tietyn merkin tai sertifiointivaatimisen sen kriteereihin viittaamisen sijaan. Edelleenkin kuitenkin myös muut vastaavat todistustavat tulee hyväksyä.

halvimman hinnan perusteella¹⁹⁷ eikä uusi laki tarjoa julkisille hankkijoille merkittäviä uusia työkaluja hankintojen sosiaalisen vastuullisuuden edistämiseen. Laista puuttuvat kokonaan esimerkiksi säännökset sosiaalisen vastuullisuuden varmistavasta, YK:n ohjaavien periaatteiden mukaisesta huolellisuusveloitteesta ja valvonnasta alihankintaketjuissa.

Julkisten hankintojen sosiaalista vastuullisuutta on kuitenkin mahdollista uuden lain puitteissa edistää vapaaehtoisuuden ja julkisten hankkijoiden harkinnanvaran pohjalta¹⁹⁸. Jotta uuden lain tarjoamat mahdollisuudet julkisten hankintojen sosiaalisen vastuullisuuden lisäämiseksi jalkautuisivat hankintayksiköiden käytäntöön, tarvitaan niiden tueksi enemmän käytännön koulutusta ja neuvontaa.

Julkisten hankintojen keskeinen rooli on viime aikoina huomioitu myös YK:n kestävän kehityksen tavoiteohjelman (Agenda 2030¹⁹⁹) kansallisessa toimeenpanosuunnitelmassa, joka tuli eduskunnan käsittelyyn helmikuussa 2017²⁰⁰. Siinä linjataan, että julkisten ”hankintojen strategista johtamista parannetaan mm. asettamalla tavoitteita ja kehittämällä seuranta sekä lisäämällä osaamista ja kannustimia hankkia kestäviä ja innovatiivisia ratkaisuja. Strategisen johtamisen ja osaamisen parantamisella lisätään julkisten hankintojen vastuullisuutta ja vaikuttavuutta. Sosiaalista vastuullisuutta lisätään parantamalla riskinarviointia sekä koko hankintaketjun kestävyttä mm. vuoropuhelun avulla hyödyntämällä YK:n ja

197 Finnwatch on aiemmin esittänyt, että mahdollisuus käyttää pelkkää hintaa tai kustannuksia hankintaperusteena (93 §) poistetaan hallituksen esityksestä uudeksi hankintalakiaksi, ks. Finnwatch, 7.10.2016, Lausunto eduskunnan talousvaliokunnalle hankintalakiuudistuksesta

198 Ks. myös Finnwatch, Julkisten hankintojen vastuullisuus nyt kuntalaisista kiinni, <https://www.finnwatch.org/fi/blogi/425-julkisten-hankintojen-vastuullisuus-nyt-kuntalaisista-kiinni>

199 Agenda 2030, johon kaikki YK:n jäsenvaltiot ovat sitoutuneet, astui voimaan vuoden 2016 alussa. Ohjelmassa on 17 päätavoitetta ja 169 alatavoitetta, joista yksi koskee kestävien julkisten hankintakäytäntöjen edistämistä (tavoite 12.7). Ks. Agenda 2030, <http://yk.fi/sdg> (viitattu 28.2.2017)

200 Valtioneuvosto, 2.2.2017, Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta: Kestävän kehityksen Suomi – pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti, saatavilla osoitteessa https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_1+2017.pdf

muita kansainvälisiä yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevia periaatteita.” Valtioneuvoston selonteon painotukset strategisen johtamisen, osaamisen ja riskiarviointien parantamiseen sekä viittaus YK:n ihmisoikeuksia ja yrityksiä koskeviin ohjaaviin periaatteisiin ovat tervetulleita, mutta jäävät linjauksessa vielä epämääräisiksi.

Seuraavissa alaluvuissa käsitellään sosiaalisten näkökohtien huomioimista luonnonkiiven julkisissa hankinnoissa tapausesimerkien kautta. Esimerkit esittelevät Utrechtin, kuuden ruotsalaisen kaupungin – Tukholman, Malmön, Göteborgin, Lundin, Linköpingin ja Orebron – Helsingin sekä Zürichin kaupunkien hankintakäytäntöjä. Kaupunkien käytännöissä korostuvat yhtäällä sertifikaattien käyttö ja toisaalla hankintasopimuksen toteuttamisen ehtojen hyödyntäminen ja niiden toteutumisen seuraaminen tai alihankintaketjujen riskianalyysi ja läpinäkyvyys.

Zürichin kaupunki edellyttää tarjoajilta sertifikaatteja ja sopimuskumppanit sitoutetaan toimintaohjeistukseen

Zürichin kaupunki asetti vuonna 2007 tavoitteekseen kestävät julkiset hankinnat. Vuonna 2010 kaupunki teki linjauksen sosiaalisesti vastuullisista julkisista hankinnoista. Linjaus sitoo kaikkia kaupungin hankintaelimiä ja koskee kaikkia niiden tekemiä hankintoja. Linjauksessa hankinnoille on määritelty vastuullisuusvaatimukset tuotantomaaan mukaan. Esimerkiksi Sveitsin ulkopuolella tapahtuvan tuotannon on oltava tuotantomaaan kansallisen lainsäädännön ja vähintään Kansainvälisen työjärjestön perussopimusten mukaista.

Sosiaalisten näkökohtien huomioiminen tapahtuu Zürichin tapauksessa lähinnä hankintasopimuksen toteuttamisen ehtojen kautta. Kuitenkin tarjoajien on liitettävä jo tarjouksiinsa kuvaus yrityksestä sekä allekirjoitettu vastuullisuusjulistus²⁰¹, joissa ne antavat vaaditut tiedot itsestään sekä takavat niin niiden oman kuin niiden alihankkijoidenkin toiminnan olevan Zürichin kaupungin

201 Stadt Zürich, Firmenprofil / Selbstdeklaration, saatavilla osoitteessa <https://www.stadt-zuerich.ch/content/dam/stzh/fd/Deutsch/Ueber%20das%20Department/Weitere%20Dokumente/Firmenprofil.pdf>

toimintaperiaatteiden mukaista. Myös alihankkijoiden on annettava pyydetty tiedot itseään koskien. Ne tarjoajat, jotka eivät anna pyydettyjä tietoja tai jotka antavat tiedot puutteellisesti, suljetaan hankintamenettelyn ulkopuolelle.

Hankintasopimusta tehtäessä yritysten on lisäksi allekirjoitettava kaupungin toimintaperiaatteet²⁰², joihin sisältyy vaatimus siitä, että Sveitsin ulkopuolella tapahtuvan tuotannon tulee olla Kansainvälisen työjärjestön perussopimusten mukaista. Toimintaperiaatteiden mukaan sopimuskumppani vastaa toimintaperiaatteiden toteutumisesta sen alihankintaketjuissa, ja kaupunki voi milloin tahansa sopimuksen voimassaoloaikana pyytää sopimuskumppanilta todistusta sopimusehtojen toteutumisesta myös sen alihankintaketjuissa. Sopimusehtojen mukaan kaupunki voi lisäksi milloin tahansa teettää sopimusehtojen valvontaa, esimerkiksi auditointeja, myös ulkopuolisella taholla ja/tai sopimuskumppanin alihankintaketjuihin.

Vastuullisuuslinjauksen ja yleisten sopimusehtojen lisäksi kaupunki on asettanut lisävaatimuksia korkean riskin tuoteryhmille. Luonnonkivet on luokiteltu korkean riskin tuoteryhmäksi jo vuodesta 2010. Käytännössä lisävaatimukset tarkoittavat sitä, että tarjoajan on hankittava vastuullisuussertifikaatti, joka osoittaa hankinnan kohteena olevan tuotteen tuotanto-olosuhteiden olevan Kansainvälisen työjärjestön perussopimusten mukaisia. Tarjoajan tulee liittää tiedot sertifikaateista ja kiven alkuperästä jo edellä mainittuun vastuullisuusjulistukseen²⁰³. Luonnonkiven osalta sertifiointivaatimus kattaa sekä louhimot että kivitehtaat. Zürichin kaupunki hyväksyy riittäväksi todistukseksi lisävaatimusten täyttämistä seuraavat

sertifikaatit: SA8000, BSCI²⁰⁴, ETI²⁰⁵, XertifiX ja Fair Stone. Näiden sertifikaattien lisäksi riittäväksi todistukseksi kelpaa myös muu kolmannen osapuolen auditointiraportti, jossa työolosuhteita on arvioitu Kansainvälisen työjärjestön perussopimuksia vasten²⁰⁶. Käytännössä ainut todistus, jota tarjoajat ovat tähän mennessä kaupungille antaneet, on ollut Fair Stone -sertifiointi²⁰⁷. Ylivoimaisesti suurin osa Zürichin kaupungin tarjoajien käyttämästä, ei-eurooppalaista alkuperää olevasta luonnonkivestä on ollut peräisin Kiinasta.

Zürichin kaupunki valvoo sopimusehtojen toteutumista luonnonkiven osalta satunnaisilla pistokokeilla rakennustyömaille. Vierailujen aikana tarkistetaan, että työmaalle toimitetulla luonnonkivellä on vaadittu sertifiointimerkki, kuten esimerkiksi Fair Stone -merkki.

Sertifiointi- ja auditointijärjestelmät tarjoavat julkisille hankkijoille tehokkaan työkalun sosiaalisten kriteerien täyttämisen todentamiseksi ja sopimusehtojen toteutumisen seuraamiseksi. Sertifiointijärjestelmien välillä on kuitenkin huomattavia eroja esimerkiksi niiden sertifioituille tuotantolaitoksille asetettujen vähimmäisvaatimusten ja vaatimustenmukaisuuden valvonnan suhteen (ks. luku 4). Julkisten hankkijoiden onkin oltava valmiita ottamaan selvää järjestelmien välisistä eroista varmistuakseen siitä, että ne vastaavat hankinnoille asetettuja sosiaalisia kriteereitä, ja pystyäkseen arvioimaan niiden suorittaman valvonnan luotettavuutta. Esimerkiksi, vaikka Fair Stone -standardi perustuukin Kansainvälisen työjärjestön perussopimukseen, on järjestelmään rekisteröityneille ja myös auditoiduille tuotantolaitoksille asetettu vaatimusten vähimmäistaso huomattavasti alhaisempi eikä se kata Kansainvälisen työjärjestön perussopimuksissa asetettuja vaatimuksia kokonaisuudessaan. Tästä huolimatta jo Fair

202 Stadt Zürich, Code of Conduct of contracting partners of the City of Zurich, saatavilla osoitteessa https://www.stadt-zuerich.ch/content/dam/stzh/fd/Deutsch/Ueber%20das%20Departement/Weitere%20Dokumente/Code_of_Conduct_January_2016_e.pdf

203 Stadt Zürich, Herkunft der Natursteine, https://www.stadt-zuerich.ch/content/ted/de/index/taz/fachunterlagen/ingenieurbuero.html#submission_vertragbauunternehmen (viitattu 24.11.2016)

204 BSCI ei ole sertifiointijärjestelmä, mutta BSCI jäsenyritykset teettävät järjestelmän mukaisia auditointeja niiden alihankintaketjuihin kuuluvissa yrityksissä, ks. s. 31–32

205 ETI ei ole sertifiointijärjestelmä, eivätkä ETI Base Code:a vasten tehdyt auditoinnit ole ETI:n hyväksymiä, ks. s. 35–36.

206 Stadt Zürich, Herkunft der Natursteine, https://www.stadt-zuerich.ch/content/ted/de/index/taz/fachunterlagen/ingenieurbuero.html#submission_vertragbauunternehmen (viitattu 24.11.2016)

207 Zürichin kaupunki, Beat von Felten, puhelinhaastattelu 21.10.2016

Stone -ohjelmaan rekisteröityneet tuotantolaitokset voivat käyttää Fair Stone -merkkiä kivituohteissaan vaikka niitä ei olisi vielä edes auditoitu. Fair Stone -sertifiointimerkki ei myöskään ole tae siitä, että kiven tuotantolosuhteet kuuluisivat järjestelmän valvonnan piiriin louhimotasolle asti. Esimerkiksi Kiinassa louhimot eivät tällä hetkellä kuulu järjestelmän valvonnan piiriin jäljitettävyysongelmien takia (ks. lisätietoa s. luku 1 ja s. 26–29).

Myös muu Zürichin kaupungin tekemä sopimusehtojen toteutumisen seuranta on Finnwatchin näkemyksen mukaan puutteellista. Kaupunki ei esimerkiksi pyydä nähtäväkseen sertifioitujen tuotantolaitosten auditointiraportteja tai pyydä Fair Stonelta tietoa sertifiointijärjestelmän vaikutuksista työoloihin, eikä se siksi tiedä omiin alihankintaketjuhinsa liittyviä ihmisoikeusriskejä tai pysty seuraamaan, onko sen hankintaketjuihin kuuluvien yritysten työoloissa tapahtunut parannusta kaupungin vastuullisille hankintakäytännöille asettamien tavoitteiden mukaisesti. Vaikka kaupunki voisi sopimusehtojen mukaisesti teettää auditointeja sopimuskumppaneidensa alihankintaketjuihin, ja myös langettaa niille sopimussakkoja jos niiden toiminta ei ole kaupungin toimintaperiaatteiden mukaista, ei Zürichin kaupunki kuitenkaan ole vielä koskaan tehnyt niin.²⁰⁸

Lisätietoa:

Zürichin kaupunki, Beschaffungsrichtlinien, Soziale Nachhaltigkeit (Hankintatoimen ohjeet: Sosiaalinen kestävyys) https://www.stadt-zuerich.ch/fd/de/index/das_department/departementssekretariat_aufgaben/beschaffungskoordination/beschaffungsrichtlinien.html (viitattu 24.11.2016)

208 Ibid.

Ruotsissa kaupungit panostavat sopimusehtojen toteutumisen seurantaan

Ruotsissa Tukholman, Malmön, Göteborgin, Lundin, Linköpingin ja Orebron kaupungit ovat tehneet yhteistyötä luonnonkiven hankinnoissa vuodesta 2007 lähtien. Näillä kuudella kaupungilla on käytössään yhteiset toimintaperiaatteet, ja ne sisällyttävät sosiaalisia kriteereitä sekä tarjouspyyntöihin että sopimusehtoihin kaikissa hankintamenettelyissä, joihin liittyy luonnonkiven hankintaa. Lisäksi ne tekevät yhteistyötä sopimusehtojen toteutumisen seuraamiseksi. Kaupunkien yhteistyön tavoitteena on kehittää työehtoja ja -oloja luonnonkiven alihankintaketjuissa siten, että ne täyttävät Kansainvälisen työjärjestön sopimuksissa esitetyt vaatimukset. Kaupunkien yhteistyötä koordinoi konsultti, joka toimii myös projektin neuvonantajana²⁰⁹.

Kaupunkien toimintaperiaatteet perustuvat YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen sekä Kansainvälisen työjärjestön perussopimukseen ja muihin työterveyttä ja -turvallisuutta koskeviin sopimuksiin. Kaupungit edellyttävät sopimuskumppaniensa tavarantoimittajilta toimintaperiaatteiden mukaisia työoloja pitkällä aikavälillä. Vaikutusten arviointia varten tavarantoimittajilta edellytetään suunnitelmaa asteittaisista parannuksista.

Kaupungit eivät itse osta luonnonkivituohteita vaan hankinnat tehdään aina urakoitsijoiden kautta. Sopimuskumppaneilta edellytetään, että ne esittävät riittävät todisteet kaupunkien toimintaperiaatteisiin pohjautuvien sosiaalisten kriteerien täyttämisestä hankintasopimuksen solmimisen jälkeen. Riittäväksi todistukseksi hyväksytään kolmannen osapuolen auditointitodistus²¹⁰, joka saa olla korkeintaan kaksi vuotta vanha. Auditointien aikana tulee olla haastateltu auditoinnin kohteena olevan yrityksen työntekijöitä, ja ne tulee olla tehty akkreditoitun auditointiyhtiön toimesta. Jos auditoinnin kohteena oleva yritys on kuulunut kaupunkien

209 Ks. lisätietoa Ecoplan, <http://www.ecoplan.se/index.php> (viitattu 14.11.2016)

210 Käytännössä auditointiraportteja vaaditaan yleensä kaksi, sillä tyypillisesti louhimo ja kivitehdas ovat erilisiä yrityksiä, jotka auditoidaan erikseen.

Ruotsalaisia julkisia hankkijoita pidetään usein vastuullisten hankintamenettelyjen uranuurtajina

Ruotsalaiset julkiset hankkijat ovat jo 1990-luvulta lähtien ottaneet huomioon ekologisia näkökohtia julkisissa hankinnoissa. Vuonna 2007 ympäristönsuojelullisten kriteerien huomioiminen julkisissa hankinnoissa lisääntyi entisestään Ruotsin hallituksen julkaistua toimintasuunnitelman elologisesti kestävästä julkisista hankinnoista. Vaikka Ruotsin hallitus ei ole hyväksynyt samanlaista toimintasuunnitelmaa sosiaalisesti kestävästä julkisista hankinnoista, ovat hankintayksiköt kuitenkin ryhtyneet itsenäisesti kehittämään erilaisia tapoja sosiaalisten näkökohtien huomioimiseksi hankintamenettelyissä.

Sosiaalisten näkökohtien huomioiminen ja julkisten hankkijoiden välinen yhteistyö on Ruotsissa viety pisimmälle maakäräjien tasolla. Ruotsissa maakäräjät vastaavat terveydenhuollon ja julkisen liikenteen hankinnoista. Yhdessä ne ovat päättäneet priorisoinnista, jonka mukaan tiettyjen tuotekategorioiden (esim. tekstiilit, sairaalakäsineet, ruoka) hankintoihin sovelletaan sosiaalisia kriteereitä. Tuotekategorioiden priorisointi perustuu riskianalyysiin. Maakäräjien yhteiset toimintaperiaatteet, joihin tavarantoimittajien odotetaan sitoutuvan, perustuvat ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen, Kansainvälisen työjärjestön perussopimukseen, YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, YK:n korruption vastaiseen sopimukseen ja kansalliseen lainsäädäntöön.

Sosiaalisten kriteerien laatimista ja niiden toimeenpanon seuraamista maakäräjien toimesta tukee kansallinen koordinaattori. Toimeenpano tapahtuu yleensä sopimusehtojen kautta. Sopimuksen toteuttamisen ehdoissa edellytetään esimerkiksi, että tavarantoimittajilla on käytössään prosessit alihankkijoiden toiminnan vastuullisuuden arvioimiseen, seurantaan ja säännölliseen yhteydenpitoon, sekä poikkeamien hallintaan.

Maakäräjät ovat panostaneet myös sopimusehtojen toteutumisen seurantaan. Sopimuskumppaneiden esimerkiksi edellytetään raportoivan säännöllisesti niistä prosesseista, joita sopimuskumppaneilla on käytössään ihmisoikeusriskien identifioimiseksi ja lieventämiseksi.

Sopimuskumppaneiden itsearviointien lisäksi maakäräjät arvioivat vuosittain asiantuntijoiden tuella, kuinka hyvin sosiaaliseen vastuullisuuteen liittyvät sopimusehdot toteutuvat sopimuskumppanien toiminnassa. Arviointien tulokset jaetaan maakäräjien kesken. Maakäräjät myös teettävät auditointeja sopimuskumppaneidensa alihankintaketjuihin. Jos auditointitulokset osoittavat poikkeamia maakäräjien toimintaperiaatteista, sopimuskumppaneilta edellytetään korjaavia toimenpiteitä tietyn ajan kuluessa. Toistuvat poikkeamat saattavat johtaa sopimuksen irtisanomiseen.

Kuntatasolla julkisten hankkijoiden välinen yhteistyö on vähäisempää ja sosiaalisten näkökohtien huomioiminen hankintamenettelyissä epäyhtenäisempää. Kuitenkin jo vuonna 2011 Sveriges Kommuner och Landsting SKL:n Kommentus Inköpscentral (SKI) laati sosiaalisia auditointeja koskevan puitesopimuksen kunnille. Noin puolet Ruotsin kunnista on liittynyt sopimukseen. Vuosittaista maksua vastaan ne voivat tehdä esityksiä auditoinneista sopimuskumppaneidensa alihankintaketjuihin. Lopulliset päätökset auditointien kohteista tekee kahdeksanjäseninen asiantuntijaryhmä, joka koostuu hankintayksiköiden henkilökunnan edustajista. Auditointeja tehdään noin 15–20 vuodessa, ja niiden tulokset jaetaan kaikkien sopimuksessa mukana olevien kuntien kesken. SKI seuraa korjaavien toimenpiteiden toimeenpanoa kuntien puolesta.

SKI tekee kunnille ja maakäräjille myös yhteisiä puitesopimuksia useille eri tuote- ja palvelukategorioille. Puitesopimukseen sisältyy sosiaalisia kriteereitä. Vuonna 2016 SKI:n ja maakäräjien käyttämät toimintaperiaatteet ja sopimusehdot yhtenäistettiin.

Lisätietoa:

Swedwatch, 2016, Agents for Change: How public procurers can influence labour conditions in global supply chains. Case studies from Brazil, Pakistan and Thailand, saatavilla osoitteessa http://www.swedwatch.org/sites/default/files/tmp/82_agents_for_change_enkelsidor.pdf

alihankintaketjuihin aiemminkin, on sen lisäksi pystyttävä osoittamaan, että työoloissa on tapahtunut parannusta.

Kaupungit edellyttävät urakoissa käytettävän luonnonkiven 100 prosenttista jäljitettävyyttä. Viimeaikaisten kokemusten perusteella jäljitettävyys louhimotasolle on huonontunut, ja tehtaiden, jotka ovat saattaneet tehdä pitkäänkin yhteistyötä tiettyjen louhimoiden kanssa, on täytynyt löytää uusia alihankkijoita. Ylivoimaisesti suurin osa Tukholman, Malmön, Göteborgin, Lundin, Linköpingin ja Orebron kaupunkien urakoissa käytetystä luonnonkivestä tulee Kiinasta.²¹¹

Kaupungit ovat tehneet yhteistyötä myös sopimusehtojen toteutumisen seurannan kehittämiseksi ja tehostamiseksi. Vuodesta 2010 lähtien kaupungit ovat vaatineet kaikissa tapauksissa nähtäväkseen itse auditointiraportit ja kehittäneet järjestelmän, jonka avulla ne arvioivat auditointiraportteja. Poikkeamat kaupunkien sosiaalisista kriteereistä on luokiteltu punaisiin, keltaisiin ja vihreisiin, ja niille on ennalta määritelty vaadittavat jatkotoimenpiteet. Esimerkiksi lapsityövoiman hyväksikäyttö ja pakkotyö ovat punaisiksi luokiteltuja käytäntöjä, joista seuraa automaattisesti urakkasopimuksen purkaminen. Keltaisiksi luokitelluille poikkeamille vaaditaan suunnitelma korjaavista toimenpiteistä, jonka toimeenpanon todentamiseksi kaupungit vaativat seuranta-auditointeja kolmen kuukauden sisään. Jos korjaavia toimenpiteitä ei ole toimeenpantu, langetetaan urakoitsijan maksettavaksi sopimussakko.

Urakoitsijoiden tulee toimittaa auditointiraportit kaupungeille viimeistään kaksi viikkoa ennen kivimateriaalin toimitusta. Myös auditointiraporttien toimittaminen myöhässä saattaa johtaa urakkasopimuksen purkamiseen. Auditointiraportit toimitetaan myöhässä arviolta noin viidessä prosentissa urakoista²¹². Silloin kun auditointiraportteissa annetut tiedot herättävät epäilyjä mahdollisesta auditointihuijauksesta tai muita jatkokysymyksiä, kaupungit pyytävät

sopimuskumppaneilta ja tarvittaessa myös auditointiyrityksiltä jatkoselvityksen.

Finnwatchin näkemyksen mukaan hankintasopimusten automaattinen purkaminen silloin, kun sopimuskumppanien alihankintaketjuista löytyy ihmisoikeusongelmia ei ole suositeltava käytäntö edes niissä tapauksissa, joissa ongelmat ovat niinkin vakavia kuin lapsityövoiman hyväksikäyttö tai pakkotyö. Näissäkin tapauksissa kaupungit voisivat edellyttää sopimuskumppaneiltaan ensisijaisesti korjaavia toimenpiteitä ja esimerkiksi määritellä toimenpiteitä, kuten esimerkiksi vahingonkorvauksia työntekijöille tai toimenpiteitä alihankkijoiden tukemiseksi, joita sopimuskumppaneilta edellytettäisiin, ja/tai langettaa sopimuskumppanin maksettavaksi sopimussakkoja. Korjaaviin toimenpiteisiin tulisi sisältyä yhteistyö sen maan viranomaisten kanssa, minkä alueelta tai lainkäyttöalueelta lapsi- tai pakkotyövoima on löydetty uhrien oikeusturvan takaamiseksi ja syyllisten saatamiseksi vastuuseen teoistaan.²¹³

Vuonna 2010 kaupungit teettivät riippumattomalla auditointiyrityksellä omia auditointejaan niiden käyttämien urakoitsijoiden alihankintaketjuihin kuuluvissa kivitehtaissa ja louhimoissa Kiinassa Shandongin maakunnassa²¹⁴. Auditointien kustannukset jaettiin kaupunkien kesken. Kaupungit suunnittelivat seuranta-auditointeja urakoitsijoiden alihankintaketjuihin syksyksi 2016, mutta ne jouduttiin hyllyttämään toistaiseksi Kiinan viranomaisten yllättäen sulkiessa tiettävästi kaikki kaupunkien

²¹³ EU:n hankintadirektiivin mukaan tarjoajat, joille on annettu tuomio lapsityövoiman hyväksikäytöstä tai ihmiskaupasta, on suljettava kilpailumenettelyn ulkopuolelle. Hankintasopimus voidaan myös purkaa sen voimassaoloaikana, jos lapsityövoiman hyväksikäyttöä tai ihmiskauppaa käy ilmi vasta sopimuksen solmimisen jälkeen, ja se johtaa rikosoikeudelliseen tuomioon. Suomen hallituksen esitys uudeksi hankintalain on näiltä osin direktiivin kanssa yhdenmukainen. Kuitenkin rikosoikeudelliset tuomiot lapsityövoiman hyväksikäytöstä ja ihmiskaupasta ovat valittavan harvinaisia ongelman laajuuteen nähden, joten käytännössä direktiivin vaikutus jäänee näiltä osin vähäiseksi. Direktiivin, tai Suomen uuden hankintalain pakolliset poissulkemisperusteet eivät kata muita työelämän perusoikeuksia, vaan niistä on säädetty harkinnanvaraisina poissulkemisperusteina.

²¹⁴ Kaupungit teettivät samanaikaisesti auditointeja myös Portugalissa. Portugalissa auditoinnin kohteena oli neljä yritystä ja Kiinassa Shandongin maakunnassa 10. Auditointujen yritysten tarkemmat tiedot ovat luottamuksellisia.

²¹¹ Ecoplan, Maria Länje, puhelinhaastattelu 14.9.2016

²¹² Ecoplan, Maria Länje, sähköposti 27.10.2016

sopimuskuoppeneiden alihankintaketjuihin kuuluvat louhimot Shandongissa loppukestästä 2016.

Suurin osa poikkeamista kaupunkien asettamista sosiaalisista kriteereistä koskee työterveyttä tai -turvallisuutta (suojavarusteiden käyttö, ensiapu, työterveys- ja turvallisuus-koulutus) ja palkkausta ja työajaneuranta (esim. minimipalkka, ylityötunnit ja ylityökorvaukset). Tiedot kaupunkien sopimuskuoppeneiden alihankkijoista eivät ole julkisia.²¹⁵

Kaupunkien yhteistyöprojektin koordinaattorin arvioiden mukaan vasta sen jälkeen, kun kaupungit vuonna 2010 ryhtyivät systemaattisesti seuraamaan sopimusehtojen toimeenpanoa käymällä läpi auditointiraportteja, esittämällä jatkokysymyksiä ja teettämällä omia auditointejaan, on niiden käyttämällä sosiaalisilla kriteereillä ollut havaittavia, positiivisia vaikutuksia alihankintaketjujen työoloihin. Myös yritysten asenteissa on samalla tapahtunut muutoksia. Kaupunkien aloittaessa yhteistyönsä osa louhimoista ei ollut koskaan joutunut vastaamaan kysymyksiin työoloista tai sosiaalisesta vastuullisuudesta, mikä vaikeutti tiedon keräämistä. Myös kivitehtaat suhtautuivat penseästi louhimoiden työolojen tarkastamiseen. Sittemmin tietoisuus on lisääntynyt ja raportointi parantunut.²¹⁶

Lokakuussa 2016 kaupunkien alihankkijoista suurin osa täytti kaupunkien asettamat lähötason vaatimukset, jotka koskevat esimerkiksi palo- ja sähköturvallisuutta, ilmastointia, ensiapua sekä henkilökohtaisten suojavarusteiden käyttöä. Kaikilta alihankkijoilta edellytetään myös, että ne eivät käytä lapsi- tai pakkotyövoimaa. Kuitenkin vain harvat alihankkijoista ovat saavuttaneet kaupunkien asettaman, astetta korkeamman vaatimustason. Tällä astetta korkeammalla tasolla olevilla alihankkijoilla on käytössä työajaneurantajärjestelmä, työntekijöille maksetaan asianmukainen korvaus ylitöistä, ja työntekijöiden sairaus- ja sosiaalivakuutusmaksut ovat kunnossa. Alihankkijoista kukaan ei vielä ole saavuttanut kaupunkien tavoitteeksi asettamaa parhaiden käytäntöjen mukaista

vaatimustasoa, mikä tarkoittaisi sitä, että niiden toiminta olisi Kansainvälisen työjärjestön perussopimusten ja paikallisen lainsäädännön mukaista.

Lisätietoa:

Tukholman, Malmön, Göteborgin, Lundin, Linköpingin ja Orebron kaupungit, 2015, Vägledning för etiska krav och uppföljning av nätursten (Ohjeita eettisten vaatimusten asettamiseksi ja seuraamiseksi koskien luonnonkiven hankintaa), saatavilla osoitteessa http://www.th.tkgbg.se/Portals/0/STARTFLIKEN/Program%20och%20policy/Milj%C3%B6/V%C3%A4gledning%20f%C3%B6r%20etiska%20krav%20och%20uppf%C3%B6ljning%20av%20natursten_2016-04.pdf

Helsingin kaupunki on kokeillut sosiaalisia ehtoja hankintasopimuksissa

Helsinki otti ensimmäisenä kuntana Suomessa käyttöön globaalin vastuun strategian vuonna 2012²¹⁷. Strategian mukaan kaupungin hankinnoissa tulee huomioida kestävän kehityksen näkökohtia, ja siinä esimerkiksi linjataan, että "Helsinki noudattaa hankinta-toiminnassaan Kansainvälisen työjärjestön perusnormeja mm. lapsityövoiman käytön vähentämiseksi. (...) Kaupunki tekee elinkeinöelämän kanssa yhteistyötä yhteiskuntavastuun edistämiseksi". Vaikka Helsingin kaupungin hankintastrategiassa painottuvat ekologiset näkökohdat, on kaupunki pyrkinyt kehittämään myös hankintojen sosiaalista vastuullisuutta. Sosiaalisesti vastuullisiin hankintoihin Helsingin kaupunki on hakenut innoitusta Ruotsista (ks. yllä)²¹⁸.

Helsingin kaupungin rakennusvirasto vastaa Helsingin katu- ja viheralueista sekä kaupungin toimitilojen suunnittelusta ja rakennuttamisesta. Rakennusvirasto tilaa rakennus- ja kunnossapitotyöt kaupungin omalta

215 Ecoplan, Maria Länje, puhelinhaastattelu 14.9.2016
216 Ibid.

217 Helsingin kaupunki, Strategiaohjelma 2013-2016, saatavilla osoitteessa http://www.hel.fi/static/taske/julkaisut/2013/Strategiaohjelma_2013-2016_Kh_250313.pdf

218 Helsingin kaupungin hankintakeskus, Perttu Pohjonen, sähköposti 7.9.2016

tuotantoyksiköltä Staralta tai yksityiseltä urakoitsijalta. Rakennusviraston projekteissa käytettävän luonnonkiven hankinnoista vastaa siis Stara tai yksityinen urakoitsija. Rakennusviraston urakkasopimukseen sisältyvistä kivi-hankinnoista ei ole saatavilla tilastotietoa²¹⁹.

Stara (Helsingin kaupungin rakentamispalvelu) kilpailuttaa Helsingin kaupungin virastojen ja liikelaitosten tarpeisiin materiaaleja ja palveluja. Rakennusviraston katu- ja puisto-osasto on yksi Staran suurimmista asiakkaista Helsingin kaupungin kiinteistöviraston tilakeskuksen, HKR-Rakennuttajan ja Helsingin seudun ympäristöpalveluiden ohella²²⁰. Vuonna 2015 Stara hankki reunakiveä lähes 23 000 juoksumetriä ja noppa- ja nupukiveä noin 8 450 neliometriä. Kivestä arviolta 95 prosenttia oli kiinalaista alkuperää.²²¹

Stara asetti ensimmäisen kerran luonnonkiven hankinnalle sosiaalisia kriteereitä vuonna 2014²²². Sosiaaliset näkökohdat huomioitiin sekä tarjouspyynnössä että hankintasopimuksen ehdoissa. Tarjouspyynnössä yksi hankkeen kohteen kriteereistä koski sosiaalista vastuullisuutta²²³:

Urakoitsija noudattaa itse ja huolehtii siitä, että toimittajan aliurakoitsijat sekä materiaallintoimittajat noudattavat Kansainvälisen työjärjestön ILO:n perussopimusten sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen määräyksiä tarjottavaa tuotetta ja/tai raaka-ainetta valmistettaessa siinä tapauksessa, että niitä ei vielä ole pantu täytäntöön kansallisessa lainsäädännössä.

Tarjoaja liittää tarjoukseensa mahdolliset eettisen ja ekologisen tuotannon todistukset.

Tarjouspyynnössä urakoitsijaa pyydettiin myös ilmoittamaan tiedossa olevat tavaran-toimittajansa. Tarjouspyynnössä ei kuitenkaan eritelty tarkemmin, mitä toimitusketjuihin kuuluvia toimijoita urakoitsijan haluttiin

ilmoittavan (esim. maahantuontiyritys, vientiyritys, kivitehdas, louhimo).

Sosiaalisia kriteereitä tarkennettiin hankintasopimuksessa, johon sisällytettiin luettelo niistä Kansainvälisen työjärjestön sopimuksesta, joita sopimuskumppanin ja sen alihankintaketjuun kuuluvien toimijoiden tulee noudattaa. Perussopimusten lisäksi näitä olivat eräät Kansainvälisen työjärjestön vähimmäispalkkaa, työaika, työsuojelua ja työterveydenhuoltoa sekä työnantajan aloitteesta tapahtuvan työsuhteen päättämisen seuraamuksia koskevat sopimukset (ks. tekstilaitikko *Ote Staran luonnonkivitöiden urakkasopimusmallista: Eettiset periaatteet ja sosiaalinen vastuu*, s. 45).

Vuodesta 2015 lähtien Stara on solminut kolme luonnonkiven hankintoja koskevaa puitesopimusta, joihin kaikkiin on sisällytetty sosiaalisen vastuullisuuden kriteereitä em. kuvauksen mukaisesti²²⁴. Sosiaalisia kriteereitä ei kuitenkaan ole painotettu, ja tarjoutten valintaperusteena on ollut halvin hinta²²⁵.

Todistukseksi edellä mainittujen kriteerien täyttämistä Stara edellyttää sopimuskumppaneilta kolmannen osapuolen sertifiointia, auditointia tai muuta kolmannen osapuolen varmentamaa vastuullisuusraporttia, tai niiden puuttuessa sopimuskumppanin itsearviointia sosiaalista vastuullisuutta koskevien sopimusehtojen toteutumisesta sen alihankintaketjuissa. Jos sopimusehdoista poikkeamista havaitaan, sopimusteksti mahdollistaa sen, että Stara laatii yhdessä urakoitsijan kanssa parannussuunnitelman korjaavista toimenpiteistä, jotka urakoitsijan on pantava toimeen sovitun aikataulun mukaisesti. Finnwatchin näkemyksen mukaan urakoitsijan itsearviointi ei voi korvata kolmannen osapuolen antamaa todistusta sosiaalista vastuullisuutta koskevien kriteerien täyttämistä.

219 Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Heidi Huvila, puhelinhaastattelu 13.10.2016

220 Helsingin kaupungin hankintakeskus, Perttu Pohjonen, sähköposti 7.9.2016

221 Helsingin kaupungin hankintakeskus, Perttu Pohjonen, sähköposti 27.9.2016

222 Stara, via Tanja Dickman, sähköposti 23.1.2017

223 Ote Staran luonnonkivitöiden tarjouspyynnöstä

224 Helsingin kaupungin hankintakeskus, Perttu Pohjonen, sähköposti 27.9.2016

225 Stara, Tarjouspyyntö, Luonnonkivityöt

Ote Staran luonnonkivitoiden urakkasopimusmallista: Eettiset periaatteet ja sosiaalinen vastuu

Urakoitsijan tulee noudattaa itse ja huolehtia siitä, että toimittajan aliurakoitsijat sekä materiaalitoimittajat noudattavat alla mainittuja Kansainvälisen työjärjestön ILO:n perussopimusten sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen määräyksiä tarjottavaa tuotetta ja/tai raaka-ainetta valmistettaessa siinä tapauksessa, että niitä ei vielä ole pantu täytäntöön kansallisessa lainsäädännössä:

- pakkotyön poistamista koskevat yleissopimukset (sopimukset 29 ja 105);
- vähimmäispalkkaa koskevat normit (sopimus 131);
- työaika koskevat normit (sopimukset 1 ja 30);
- yhdistäytymisvapautta koskevat sopimukset (ammattillinen järjestäytymisvapaus sekä järjestäytymisoikeuden ja kollektiivisen neuvotteluoikeuden periaatteiden soveltaminen (sopimukset 87 ja 98);
- syrjinnän kieltä (sopimukset 100 ja 111);
- työsuojelu ja työterveydenhuolto (sopimukset 115, 155 ja 170);
- työnantajan aloitteesta tapahtuvan työsuhteen päättämisen seuraukset (sopimus 158).

Hankintayksiköllä tai tämän määräämällä kolmannella riippumattomalla taholla on kustannuksellaan oikeus sopimuskauden aikana tarkastaa ja valvoa Urakoitsijalle asetettujen eettisiä periaatteita sekä sosiaalista vastuuta koskevien sopimusehtojen noudattamista sekä raportoida havaitsemistaan tuloksista.

Jos Urakoitsija ei tee vastuullisuusraporttia tai Urakoitsijalla ei ole käytössään sopimuksen kohteena oleville tuotteille/raaka-aineille sosiaalisen vastuun auditointia tai sertifiointia tai muuta kolmannen osapuolen varmentamaa sosiaalista vastuuta koskevaa todistusta tai muuta selvitystä, Urakoitsijan on pyydettyä suoritettava itsearviointi annettuun määräaikaan mennessä täyttämällä ja palauttamalla erikseen lähetettävä vastuullisuuskyselylomake, jolla kartoitetaan eettisiä periaatteita ja sosiaalista vastuuta koskevien sopimusehtojen noudattamista toimitusketjussa.

Jos sopimusehdoista poikkeamia havaitaan, Tilaja ja Urakoitsija laativat yhteistyössä parannussuunnitelman toimenpiteistä poikkeamisten korjaamiseksi ja puutteiden poistamiseksi.

Urakoitsijan on ryhdyttävä parannussuunnitelman mukaisiin toimenpiteisiin sovitun aikataulun mukaisesti.

Vaikka Staran mukaan yritykset ovatkin liittäneet alihankkijoidensa vastuullisuussertifiikaatin tai auditointiraportin urakkatarjouksiinsa, on erilaisten sertifikaattien ja auditointiraporttien tulkinta ja keskinäinen vertailu koettu Starassa vaikeaksi. Silti Staran mukaan auditointiraporteista ei ole käynyt ilmi poikkeamia sosiaalista vastuullisuutta koskevista sopimusehdoista, eikä parannussuunnitelmia ole toistaiseksi ollut tarpeellista laatia. Stara ei myöskään ole toistaiseksi teettänyt omia auditointejaan sopimuskomppaniensa

toimitusketjuihin.²²⁶ Finnwatch ei saanut Staralta tarkkoja tietoja yritysten alihankkijoiden vastuullisuussertifikaateista tai -auditoinneista, tai auditointiraportteja, nähtäväksi.

Vuoden 2017 alussa voimaan astuneen, uudistetun hankintalain toimeenpanon myötä Stara tulee jatkossa pyytämään sosiaaliseen vastuullisuuteen liittyvät selvitykset, mukaan lukien mahdolliset sertifiointitodistukset, lähtökohtaisesti vain tarjouskilpailun voittamassa olevilta yrityksiltä. Tähän asti Stara on

226 Stara, Tanja Dickman, puhelinhaastattelu 5.12.2016

pyytänyt lähes aina selvitykset jo tarjouksen liitteenä.²²⁷

Kun Finnwatch aiemmin vuosina 2011 ja 2013 selvitti luonnonkiven julkisten hankintojen sosiaalista vastuullisuutta, ei Staralla ollut käytössä sosiaalisia kriteereitä luonnonkiven hankinnoille. Se, että Stara on kehittänyt hankinnoille sosiaalisia kriteereitä, on tervetullut askel oikeaan suuntaan. Staralla on kuitenkin edelleen kehitettävää sosiaalista vastuullisuutta koskevien kriteerien täyttämisen todentamisessa sekä sopimusehtojen toteutumisen seuraamisessa. Näitä voitaisiin kehittää esimerkiksi edellyttämällä yrityksiltä alihankintaketjujen jäljitettävyyttä ja toimenpiteitä ketjujen läpinäkyvyyden lisäämiseksi, tietoa alihankintaketjujen ihmisoikeusriskeistä ja toimenpiteistä riskien lieventämiseksi sekä keräämällä systemaattisesti tietoa auditointien tuloksista ja korjaavien toimenpiteiden toimeenpanosta. Myös tarjoajayritysten henkilökunnan yri-tysvastuusaamista voitaisiin kartoittaa.

Helsingin kaupungin rakennusvirastolla ei ole vielä systemaattisesti käytössä sosiaalisen vastuullisuuden kriteereitä luonnonkiven hankinnoissa. Rakennusvirasto on kuitenkin kokeiluluontoisesti käyttänyt Staran mallin mukaisia sosiaalisen vastuullisuuden kriteereitä yhdessä luonnonkiven hankintaa sisältäneessä hankintamenetelyssä vuonna 2016. Sosiaalista vastuullisuutta koskevat näkökohdat sisällytettiin tarjouspyynnön liitteenä olleeseen urakaohjelmaan, mutta niitä ei käytetty tarjousten vaatimustenmukaisuuden selvittämiseen tai tarjousten vertailuun. Loka-kuuhun 2016 mennessä rakennusvirasto ei ollut vielä tehnyt linjausta siitä, sisällytetäänkö vastaavanlaisia sosiaalisia kriteereitä kilpailutuksiin jatkossakin.²²⁸ On epäselvää, miten urakaohjelmaan sisällytetyt sosiaalisen vastuullisuuden näkökohdat edistävät hankintojen vastuullisuutta, jos niitä ei huomioida tarjouksia käsitel- täessä tai hankintapäätöksiä tehtäessä.

227 Stara, Tanja Dickman, sähköposti 23.1.2017

228 Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Heidi Hu- vila, puhelinhaastattelu 13.10.2016. Haastattelu- hetkellä urakan kilpailuttaminen oli vielä kesken.

Finnwatchin näkymyksen mukaan Rakennus- viraston tulisikin ottaa sosiaalisen vastuulli- suuden näkökohtia huomioon niin tarjoajia valittaessa, tarjouksia vertailtaessa kuin sopi- musehdoissakin. Staran ja Rakennusviraston tulisi myös yhdenmukaistaa luonnonkiven hankinnoissa käytettyjä sosiaalisia kriteereitä.

Lisätietoa:

Helsingin kaupungin kestävien hankintojen opas, 2015, saatavilla osoitteessa http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/48db87b4-f27c-46bc-982a-2afe995f8875/Helsingin_kaupungin_kestavien_hankintojen_opas%E2%80%932015.pdf?MOD=AJPERE&useDefaultText=0&useDefaultDesc=0

Utrechtin kaupunki edellyttää tarjoajilta alihankintaketjun ihmisoikeusriskien arviointia

Utrecht ryhtyi vuonna 2013 rakentamaan kaupungille uutta julkisen liikenteen kes- kusta.²²⁹ Massiivinen hanke koostuu useista projekteista. Yksi hankkeen projekteista on kaupungin asema-aukion uudistaminen.²³⁰ Asema-aukion uudistamista varten Utrechtin kaupunki hankki runsaasti luonnonkiveä. Kivi- materiaalin hankinnassa huomioitiin sosiaa- liset näkökohdat hankintaprosessin kaikissa vaiheissa markkinakartoituksesta aina han- kintasopimuksen ehtojen toteutumisen seu- rantaan asti.

Hankintojen valmisteluvaiheessa Utrechtin kaupunki teki yhteistyötä Kestävät aukiot ja torit -projektin (Duurzame Pleinen²³¹) kanssa. Tarjouspyynnössä käytiin läpi paitsi kau- pungin hankintakäytäntöjä myös luonnonki- ven tuotantoon liittyviä sosiaalisia ongelmia. Sosiaalisen vastuullisuuden osalta siinä kiinni- tettiin huomiota lapsityövoiman hyväksikäyt- töön, pakkotyöhön, työterveyteen ja -turvalli- suuteen, epävirallisiin työsuhteisiin, alhaisiin

229 Ks. lisätietoa CU2030, What is CU2030, <http://cu2030.nl/page/english> (viitattu 14.11.2016)

230 Ks. lisätietoa CU2030, Stationsquare, <http://cu2030.nl/page/en-stationsplein-oost-nieuwe-stationsstraat> (viitattu 14.11.2016)

231 Ks. lisätietoa Duurzame Pleinen Wijzer, <https://www.somo.nl/nl/duurzame-pleinen-wijzer/> (viitattu 14.11.2016)

palkkoihin, pitkiin työaikoihin ja syrjintään. Tarjouskilpailuun osallistuneilta yrityksiltä edellytettiin riskienhallintajärjestelmää, joiden avulla ne voivat varmistaa, että tarjouspyynnössä listatut riskitekijät eivät toteudu niiden alihankintaketjuissa.

Jo vähimmäisvaatimuksena yritysten oli eriteltävä luonnonkivien louhintapaikka ja käsittelylaitos sekä tehtävä Kansainvälisen työjärjestön perussopimukset kattava riskianalyysi alihankintaketjuistaan. Utrecht asetti osallistujille myös muita vaatimuksia, jotka koskivat työtunteja, työterveyttä ja -turvallisuutta sekä työntekijöille maksettavaa palkkaa. Yritysten riskienhallintajärjestelmän kattavuutta käytettiin hankinnassa yhtenä vertailuperusteena.

Riskienhallintajärjestelmän lisäksi kilpailutukseen osallistuneilta yrityksiltä edellytettiin myös riskien hallintaa koskevien suunnitelmien laatimista ja sisällyttämistä tarjouksiin. Lisäksi vaadittiin selontekoa siitä, miten yritys kommunikoi työelämän oikeuksia koskevista asioista alihankkijoidensa kanssa ja millaisia vastuullisuusvaatimuksia se on sisällyttänyt alihankkijoidensa kanssa solmimiinsa sopimuksiin. Lisäksi yritysten tuli eritellä toimenpiteille aikataulutetut tavoitteet ja kertoa, miten tavoitteiden toteutumista valvotaan sekä miten ja kuinka usein yrityksen vastuullisuuskäytäntöjä päivitetään.

Tarjousten arvioinnissa käytettyjen sosiaalisten kriteerien painoarvo oli pisteytyksessä 20/100. Kilpailutuksen voitti yritys, joka hankki luonnonkivet Espanjasta. Lopuksi vielä hankintasopimuksen toteuttamisen ehtoihin sisällytettiin sosiaalisen vastuullisuuden ehtoja Alankomaiden keskushallintoviranomaisten mallin mukaisesti (ks. tekstilaatikko *Kokeiluja sosiaalisesti vastuullisten julkisten hankintojen edistämiseksi Alankomaissa*, s. 48–49).

Lisätietoa:

SOMO, 2014, A review of Dutch policy for socially responsible public procurement saatavilla osoitteessa <https://www.somo.nl/wp-content/uploads/2014/03/A-review-of-Dutch-policy-for-socially-responsible-public-procurement.pdf>

Kokeiluja sosiaalisesti vastuullisten julkisten hankintojen edistämiseksi Alankomaissa

Alankomaat asettivat julkisten hankintojen vastuullisuutta koskevia tavoitteita valtion keskuhallintoviranomaisille, aluehallinnolle, kunnille ja muille paikallisviranomaisille jo vuonna 2005. Valtionhallinnolle asetetut tavoitteet olivat kunnianhimoisia: alkuperäisen suunnitelman mukaan kaikkien keskushallinnon hankintojen tuli olla 100 prosenttisesti vastuullisia vuoteen 2010 mennessä. Tavoitetta ei kuitenkaan saavutettu. Vuonna 2011 hankintojen vastuullisuuden lisäämiseksi viranomaiset kehittivät ympäristönsuojelullisia vähimmäiskriteereitä, joita ryhdyttiin käyttämään keskushallintoviranomaisten hankinnoissa. Kriteereitä kehitettiin 45 tuoteryhmälle²³², mukaan lukien luonnonkivi, ja niitä voidaan käyttää hankintamenettelyissä tarjoajien poissulkemisperusteina, arvioitaessa tarjoajien teknistä suorituskykyä ja pätevyyttä, tarjousten vertailuperusteina ja hankintasopimuksen ehtoina.

Vuonna 2012 vaatimuksia täydennettiin kehittämällä kaikkiin tuoteryhmiin sovellettavissa olevia kansainvälisiä sosiaalisen vastuullisuuden ehtoja (internationale sociale voorwaarden, social conditions), ja vuodesta 2013 lähtien niiden käyttäminen on ollut pakollista kaikissa valtion keskushallintoviranomaisten hankinnoissa²³³. Keskushallintoviranomaiset ovat myös kannustaneet muita hankintaeliimiä käyttämään ko. ehtoja omissa hankinnoissaan. Nämä kansainväliset sosiaalisen vastuullisuuden ehdot ovat hankintasopimuksen toteuttamisen ehtoja, eikä niitä voida käyttää esimerkiksi vertailuperusteina. Kansainväliset sosiaalisen vastuullisuuden ehdot on jaoteltu yleisiin ja täydentäviin ehtoihin.

Yleiset kansainväliset sosiaalisen vastuullisuuden ehdot koskevat kaikkia hankintoja,

jotka ylittävät EU-direktiiveissä määritellyt kynnysarvot. Yleiset sosiaaliset ehdot pohjautuvat Kansainvälisen työjärjestön perussopimuksiin²³⁴. Täydentävät sosiaaliset ehdot liittyvät työtunteihin, työterveyteen ja -turvallisuuteen ja elämiseen riittävään palkkaan. Täydentäviä sosiaalisia ehtoja on asetettu tietyille tuoteryhmille kuten kahvi ja tee, kaakao, tekstiilit ja kukat. Julkiset hankkijat voivat halutessaan asettaa täydentäviä sosiaalisia ehtoja myös muille, korkean riskin tuotekategorioille. Riskien arvioimiseksi julkiset hankkijat voivat käyttää erityistä riskienhallintaan kehitettyä työkalua²³⁵.

Sopimuskumppanit voivat todistaa sosiaalisten ehtojen toteutumisen kolmella eri tavalla²³⁶:

- 1) osallistumalla viranomaisten hyväksymään vastuullisen hankintaketjun hallintaan tähtäävään ohjelmaan²³⁷,
- 2) antamalla vakuutuksen siitä, että niiden alihankintaketjuihin ei liity sosiaalisen vastuullisuuden kannalta olennaisia ongelmia, tai
- 3) jos yrityksen mukaan sen alihankintaketjuihin liittyy olennaisia riskejä, yrityksen tulee

234 Ks. lisätietoa PIANOo, Preparing the invitation to tender, <https://www.pianoo.nl/public-procurement-in-the-netherlands/sustainable-public-procurement-spp/spp-themes/social-conditions-in-global-supply-chains-4> (viitattu 12.1.2017)

235 Ks. lisätietoa, CSR Risk Checker, <http://www.mvorisicochecker.nl/en> (viitattu 12.1.2017)

236 Ks. lisätietoa PIANOo, Reviewing bids, <https://www.pianoo.nl/public-procurement-in-the-netherlands/sustainable-public-procurement-spp/spp-themes/social-conditions-in-global-supply-chains-1> (viitattu 12.1.2017)

237 Alankomaiden viranomaisten hyväksymiä vastuullisen hankintaketjun hallintaan tähtäävään ohjelmaa olivat joulukuussa 2016 seuraavat sertifiointi- ja auditointijärjestelmät: Fair Flowers Fair Plants, Fair Wear Foundation, Social Accountability International (SA8000-sertifikaatti), Max Havelaar (Reilu kauppa), Union for Ethical BioTrade, UTZ ja Rainforest Alliance. Ks. lisätietoa <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/inkopen-door-het-rijk/inhoud/maatschappelijk-verantwoord-inkopen-door-het-rijk/voldoen-aan-sociale-voorwaarden>. Viranomaiset ovat asettaneet ohjelmien hyväksymiselle ehtoja, jotka koskevat järjestelmien riippumattomuutta, kriteerien laatua, vaatimusten täyttämisen valvontaa, ja vaikutusten seuranta. Ks. lisätietoa <https://www.pianoo.nl/sites/default/files/documents/documents/aanmeldformulierketeninitiatieven.pdf>.

232 Ks. lisätietoa PIANOo (the Dutch Public Procurement Expertise Centre), Environmental criteria for sustainable public procurement, <https://www.pianoo.nl/public-procurement-in-the-netherlands/sustainable-public-procurement-spp/environmental-criteria-for-sustainable-public> (viitattu 12.1.2017)

233 Ks. lisätietoa PIANOo, Social conditions in global supply chains, <https://www.pianoo.nl/public-procurement-in-the-netherlands/sustainable-public-procurement-spp/spp-themes/social-conditions-in-global-supply-chains> (viitattu 12.1.2017)

”parhaan kykynsä mukaan” ja ”kohtuullisin keinoin” ryhtyä lieventäviin toimenpiteisiin. Lisäksi jos sopimukseen liittyy myös täydentäviä sosiaalisen vastuullisuuden ehtoja, tai hankinnan kohteeseen liittyy erityisiä riskejä, on yrityksen laadittavia suunnitelma riskien hallitsemiseksi sopimuskauden alussa.

Sosiaalisten ehtojen käyttöä on Alankomaissa arvioitu sekä kansalaisjärjestöjen että viranomaisten toimesta vuonna 2014 samankaltaisin tuloksin: niillä on käytännössä ollut vain vähäistä vaikutusta julkisten hankintojen vastuullisuuden edistämiseen. Arviointien tulosten mukaan sosiaalisia ehtoja ei aina aseteta, ja silloin kun niitä on asetettu, yritykset ovat yleensä päätyneet todistamaan ehtojen toteutumisen antamalla vakuutuksen siitä, ettei niiden alihankintaketjuihin liity olennaisia ihmisoikeusriskejä. Julkiset hankkijat eivät juuri kyseenalaista yritysten antamia vakuutuksia tai sitä, millä perusteella ne ovat todenneet, ettei niiden hankintaketjuihin liity olennaisia riskejä. Arviointien mukaan sosiaalisten ehtojen toteutumisen seuraaminen hankintasopimusten voimassaoloaikana on myös ollut puutteellista.

Vaikutusten arviointien tulosten pohjalta julkisten hankintojen sosiaalista vastuullisuutta on Alankomaissa ryhdytty kehittämään erilaisin pilottiprojektein. Tarkemmat tiedot näistä pilottiprojekteista tai niiden tulokset eivät ole vielä julkisesti saatavilla. Alankomaiden viranomaisten päivitetty ohjeistus sosiaalisten näkökohtien huomioimisesta julkisissa hankinnoissa on odotettavissa huhtikuussa 2017.

Lisätietoa:

Heyl, Diewertje, 30.9.2016, Public Procurement and Human Rights in the Netherlands: the case of natural stone. Julkaistu International Learning Hub on Public Procurement and Human Rights -blogissa, <http://www.hrprocurementlab.org/blog/public-procurement-and-human-rights-in-the-netherlands-the-case-of-natural-stone/> (viitattu 14.11.2016)

SOMO, 2014, A review of Dutch policy for socially responsible public procurement, saatavilla osoitteessa <https://www.somo.nl/wp-content/uploads/2014/03/A-review-of-Dutch-policy-for-socially-responsible-public-procurement.pdf>

6. Yhteenveto

Suomi on luonnonkiven nettoviejä, mutta silti Suomeen myös tuodaan paljon luonnonkiveä ja luonnonkivituotteita, kuten katukiviä. Tuontikiveä käytetään paljon julkissa hankkeissa. Esimerkiksi vuonna 2015 noin 95 prosenttia Staran (Helsingin kaupungin rakentamispalvelu) urakoissa käytetystä kivistä oli tuontikiveä.

Merkittävimmistä luonnonkiven tuonti- maista kaksi, Intia ja Kiina, ovat ns. riskimaita. Molemmissa luonnonkiven tuotantoon liittyy useita eri ihmisoikeusriskejä. Keskeisimmät luonnonkiven tuotantoon liittyvät ongelmat Intiassa koskevat lapsityövoiman hyväksikäyttöä ja työterveyttä ja -turvallisuutta, mutta myös esimerkiksi velkaorjuutta. Myös Kiinassa työterveyteen ja -turvallisuuteen liittyvät ongelmat ovat yleisiä. Kummassakin maassa työajanseurannassa on puutteita, jotka vaikuttavat myös palkkoihin, ja järjestäytymisvapauden toteutumisessa on ongelmia. Lisäksi etenkin Kiinassa ongelmat raaka- aineen jäljitettävyydessä louhimotasolle tuovat omat haasteensa alihankintaketjujen vastuullisuudenvalvonnalle.

Valtion ja kuntien hankintayksiköillä on suurostajina mahdollisuus edistää ihmisoikeuksien kunnioittamista yritystoiminnassa ja lisätä ihmisoikeuksiin liittyvää tietoisuutta edellyttämällä sosiaalisen vastuullisuuden huomioimista niiden hankkimissa tuotteissa ja palveluissa. Sosiaalisten kriteerien käyttö Suomessa luonnonkiven julkisissa hankinnoissa on kuitenkin vielä hapuilevaa kaikissa hankintaprosessin vaiheissa.

Julkisten hankintojen sosiaalisen vastuullisuuden edistämiseksi on jo pitkään peräänkukulutettu lisää neuvontaa, koulutusta ja tukea. Uuden hankintalain toimeenpanon myötä erilaisten eri tuoteryhmiä koskevien hankintapilottien teettäminen on suositeltavaa. Pilottien avulla tulee pyrkiä identifioimaan monistetavissa olevia parhaita käytäntöjä, joiden avulla voidaan edesauttaa sosiaalisten kriteerien entistä laajamittaisempaa ja yhdenmukaisempaa käyttöä eri hankintayksiköiden välillä myös luonnonkiven hankinnoissa.

Erilaiset vastuullisuussertifiointi- ja auditointijärjestelmät tarjoavat sekä yrityksille että julkisille hankkijoille tehokkaan työkalun sosiaalisen vastuullisuuden valvontaan. Alan parhaita käytäntöjä noudattavat järjestelmät perustuvat julkisiin standardeihin, jotka on asetettu sidosryhmäyhteistyössä. Niissä vaatimustenmukaisuuden valvontaa suorittaa riippumaton kolmas osapuoli, joka myös toteaa täyttääkö sertifioinnin tai auditointin kohteena oleva yritys tai tuotantolaitos ennaltamääritellyt vaatimukset. Koska sertifiointi- ja auditointijärjestelmät seuraavat työolojen kehitystä ja korjaavien toimenpiteiden toimeenpanoa, tarjoavat ne työkaluja myös sosiaalista vastuullisuutta painottavien hankintasopimusehtojen toteutumisen seuraamiseen.

Tässä raportissa käsitellyistä suomalaisista luonnonkiven maahantuontiyrityksistä vain viisi kertoi Finnwatchille alihankintaketjuhinsa kuuluvien toimijoiden olevan kolmannen osapuolen sertifiointi- tai auditointijärjestelmän suorittaman valvonnan piirissä. Lisäksi yksi yritys oli mukana alihankintaketjujen vastuulliseen hallintaan tähtäävässä yhteistyöhankkeessa. Useilta yrityksiltä puuttui sosiaalisen vastuullisuuden linjaus kokonaan, vaikka se on yritysten uskottavan vastuullisuustyön perusta. Huomattavan yleisiä olivat myös sertifiointi- ja auditointijärjestelmistä erillään tehtävät auditoinnit, joiden kattavuutta ja luotettavuutta on usein lähes mahdotonta arvioida, eikä niiden käyttö siksi ole suositeltavaa kolmannen osapuolen suorittamaa valvontaa korvaavana toimenpiteenä.

Myös sertifiointi- ja auditointijärjestelmien välillä on huomattavia eroja esimerkiksi siinä, millaisia vähimmäisvaatimuksia ne asettavat valvonnan kohteena oleville yrityksille ja siinä, miten uskottavaa niiden suorittama valvonta on. Lisäksi sen hahmottaminen, mitä jokin tietty sertifikaatti kattaa, saattaa joissain tapauksissa olla haasteellista. Esimerkiksi SA8000-sertifioinnin kohteena saattaa olla pelkästään luonnonkiven myyntitoimintaa harjoittava vientiyritys eikä Fair Stone

-sertifiointi välttämättä kata luonnonkiven louhimotuotantoa Kiinassa. Vaikka vastuullisuussertifikaattien edellyttäminen julkisissa hankinnoissa on suositeltavaa, on julkisten hankkijoiden siis oltava valmiita ottamaan selvää eri järjestelmistä ja niiden välisistä eroista jo tarjouspyyntöä valmisteltaessa.

Julkisille hankinnoille osoitettujen määrärahojen tulee riittää kattamaan vastuullisen tuotannon kustannukset. Myös uskottava vastuullisuusvalvonta lisää kustannuksia, suorittaa sen sitten sopimuskumppani tai julkinen hankkija itse, ja tämä tulisi ottaa huomioon hankintapäätöksiä tehtäessä.

Julkisten hankkijoiden omien valvontajärjestelmien kehittäminen voi kuitenkin olla tarpeen, jos yritysten itsensä suorittama alihankintaketjujen vastuullisuusvalvonta ei herätä riittävää luottamusta. Näin on esimerkiksi silloin, kun yritykset käyttävät vastuullisuusvalvontaan kolmannen osapuolen vastuullisuussertifioinneista ja -auditointijärjestelmistä erillisiä auditointeja. Huomattavasti tehokkaampaa, ja myös YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden mukaista, olisikin käyttää julkisia hankintoja kannustimena yrityksille niiden oman liiketoiminnan ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin ja vastuullisen alihankintaketjujen hallinnan lisäämiseksi.

Suosituksset

LUONNONKIVEÄ MAAHANTUOVILLE YRITYKSILLE

- Yritysten tulee laatia ja ottaa käyttöön ihmisoikeussitoumus YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden mukaisesti. Sitoumuksessa tulee määritellä yrityksen ihmisoikeuksiin liittyvät odotukset myös liikekumppaneiden ja muiden keskeisten toimijoiden osalta. Ihmisoikeussitoumus muodostaa perustan yrityksen vastuullisuustyölle ja on ensimmäinen askel ihmisoikeuksien kunnioittamisen juurruttamisessa yrityksen toimintakulttuuriin.
- Yritysten tulee luoda ja ottaa käyttöön riittävät prosessit niiden oman toiminnan ihmisoikeusvaikutusten arvioimiseksi. Lisäksi niiden on osana huolellisuusvelvoitteen toimeenpanoa tarvittaessa ryhdyttävä havaintojen perusteella lieventäviin tai korjaaviin toimenpiteisiin, seurattava toimenpiteiden vaikutuksia, ja tiedotettava niistä.
- Yritysten tulee valita liiketoimintamallit niin, että ne kykenevät hallitsemaan niiden toimintaan liittyviä ihmisoikeusriskejä asianmukaisella tavalla. Tarvittaessa yritysten tulisi pyrkiä lisäämään vaikutusvaltaansa esimerkiksi yhteistyössä toimialajärjestöjen kautta.
- Yritysten tulee lisätä alihankintaketjunjensa läpinäkyvyyttä aina louhimotasolle asti, ja ottaa käyttöön uskottavaa alihankintaketjujen vastuullisuusvalvontaa, kuten esimerkiksi kolmannen osapuolen vastuullisuussertifioinnit. Sertifiointien tulee kattaa myös luonnonkiven louhinta.
- Yritysten tulee osallistua aktiivisesti luonnonkiven vastuullisuussertifiointijärjestelmien kehittämiseen.

HANKINTAYKSIKÖILLE

- Julkisten hankkijoiden tulee käyttää kaikki uuden hankintalain tuomat mahdollisuudet asettaa hankinnoille sosiaalisia kriteereitä. Voidakseen asettaa laadukkaita sosiaalisia kriteereitä ja pystyä arvioimaan yritysten sosiaalisen vastuullisuuden valvonnan käytäntöjen riittävyttä ja asianmukaisuutta tulee julkisten hankkijoiden tehdä tuotekohtainen riskianalyysi hankintaprosessin alkuvaiheissa. Riskienkartoittamisvaiheessa tulee kuulla ihmisoikeus- ja yritys vastuun asiantuntijoita tarpeen mukaan. Asiantuntijoiden osaamista voidaan hyödyntää myös hankinnan kohteeseen liittyvien vastuullisuussertifiointi- ja auditointijärjestelmien ja muiden vastuullisuushankkeiden kartoittamiseksi ja niiden laadun arvioimiseksi. Korkean riskin tuoteryhmille tulee tarvittaessa asettaa lisäkriteereitä.
- Jotta julkiset hankkijat voisivat edistää ihmisoikeuksien kunnioittamista ja lisätä niihin liittyvää tietoisuutta yrityksissä, tulisi sopimuskumppaneilta edellyttää huolellisuusvelvoitteen toimeenpanoa ja uskottavaa alihankintaketjuihin sisältyvien ihmisoikeusriskien hallintaa.
- Hankintaketjujen läpinäkyvyys on edellytys niiden uskottavalle vastuullisuuden valvonalle. Yksi keskeinen haaste sosiaalisesti vastuullisille, riskimaista maahantuodun luonnonkiven hankinnoille onkin raaka-aineen jäljitettävyyteen liittyvät ongelmat. Julkisten hankkijoiden tulisi edellyttää yrityksiltä 100 prosenttista luonnonkiven jäljitettävyyttä louhimotasolle asti. Läpinäkyvyysvaatimuksia voidaan tarvittaessa soveltaa asteittain.
- Sertifiointi- ja auditointijärjestelmät tarjoavat julkisille hankkijoille tehokkaan työkalun sosiaalisten kriteerien täyttämisen todentamiseksi ja hankintojen vastuullisuuden seuraamiseksi. Järjestelmien välillä on kuitenkin huomattavia eroja niiden

tuotantolaitoksille asettamien vähimmäisvaatimusten sekä niiden harjoittaman valvonnan suhteen (ks. luku 4). Julkisten hankkijoiden onkin oltava valmiita ottamaan selvää eri sertifiointijärjestelmistä pystyäkseen erottamaan uskottavat järjestelmät muista alan toimijoista. Uuden hankintalain myötä tiettyjen vastuullisuusmerkkien ja -sertifikaattien vaatiminen suoraan on entistä helpompaa. Kriteeristöltään kunnianhimoisimmat järjestelmät, jotka edellyttävät järjestäytymisvapauden aktiivista edistämistä ja elämiseen riittävää palkkaa, ovat ensisijaisesti suositelta vaihtoehto.

- Erityisesti silloin kun sopimuskumppanin toimittama luonnonkivi ei ole uskottavan, kolmannen osapuolen vastuullisuussertifiointi- tai auditointijärjestelmän piirissä, tulee julkisten hankkijoiden kehittää omia prosesseja sosiaaliseen vastuullisuuteen liittyvien sopimusehtojen toteutumisen ja niiden vaikutusten seurantaan, kuten esimerkiksi auditointeja. Hankkijan vastuulle siirtyvän vastuullisuusvalvonnan kuten auditointien kustannukset on otettava huomioon tarjouksia vertailtaessa.
- Julkisten hankkijoiden tulee tehdä enemmän keskinäistä yhteistyötä sosiaalisesti vastuullisten hankintojen edistämiseksi. Hankintayksiköiden välinen tiedonjako ja yhteistyö niin toimintaperiaatteita, sosiaalisia kriteereitä ja sopimusehtoja määriteltäessä kuin myös sopimusehtojen toteutumisen seuraamiseksi tekevät sosiaalisten kriteerien käytöstä tehokkaampaa ja systemaattisempaa. Yhteistyö lisää julkisten hankkijoiden vaikutusvaltaa tavaran-toimittajia kohtaan kun ne voivat yhdistää ostovoimansa. Toisaalta yhtenäiset kriteerit ja seurantakäytännöt tekevät vaatimusten noudattamisesta helpompaa myös julkisten hankkijoiden sopimuskumppaniyrityksille.
- Sosiaalisesti vastuullisten luonnonkiven hankintakäytäntöjen edistämiseksi tulee tehdä erilaisia hankintapilotteja. Pilottiprojektien pohjalta tulee laatia käytännönläheisiä materiaaleja, jotka mahdollistavat niiden kautta identifioitujen parhaiden käytäntöjen laajamittaisen toimeenpanon ja monistamisen.

PÄÄTTÄJILLE

- Julkisille hankinnoille osoitettujen määrärahojen tulee riittää kattamaan sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä tuotannon kustannukset.
- Hankintayksiköiden henkilökunnalle on annettava lisää neuvontaa, koulutusta ja tukea sosiaalisesti vastuullisten julkisten hankintojen lisäämiseksi. Tällä hetkellä neuvontaa annetaan käytännössä vain ympäristöasioissa.

Liite 1: Sertifiointi- ja auditointijärjestelmien vertailutaulukko

Alla oleva sertifiointi- ja auditointijärjestelmien vertailutaulukko perustuu Finnwatchin aikaisemmassa raportissa *Kaalimaan vartijat – Näkökulmia työelämän oikeuksia tarkastelevien sertifiointi- ja auditointijärjestelmien laatuun* esiteltyyn vertailumalliin.²³⁸ Taulukon tulosten yhteenveto on tämän raportin luvussa 4 (ks. s. 34).

Vertailutaulukon kysymykset on laadittu Finnwatchin muista tutkimusprojekteista kumpuavien havaintojen ja suositusten sekä

muiden tahojen tekemien sertifiointi- ja auditointijärjestelmien laatua koskevien julkaisujen pohjalta. Taulukossa punaisella värillä on merkitty kohdat, joissa järjestelmässä on Finnwatchin näkemyksen mukaan selkeitä puutteita kun taas vihreällä merkityt kohdat edustavat parhaita olemassa olevia käytäntöjä. Keltaisella on merkitty kohdat, joissa järjestelmä on tehnyt toimenpiteitä, mutta joissa sen on vielä syytä kehittää toimintaansa. Taulukon vertailuperusteet on esitelty *Kaalimaan vartijat* -raportissa.

<p>Business Social Compliance Initiative BSCI</p> 	<p>Fair Stone Win=Win</p> 	<p>IGEP</p> 	<p>SA8000</p> 	<p>Xertifix</p>
---	---	---	---	---

Valvontajärjestelmien riippumattomuus

Kuka omistaa auditointijärjestelmän/sertifiointin?

Yritysten etujärjestö Foreign Trade Association (FTA). BSCI:llä on 1 714 jäsentä.	Fair Stone. Fair Stonen jäsenyys on avoin kaikille. Toukokuussa 2016 Fair Stonella oli 13 jäsentä. Jäsenet ovat yksityishenkilöitä, joilla on yhtäläinen päätäntävalta järjestössä.	IGEP Consult -konsulttiyritys. Hallituksen 12 yksityishenkilöllä on yhtäläinen päätäntävalta.	Standardin omistaa Social Accountability International (SAI). SAI:lla ei ole jäsenjärjestöjä. Korkein päätäntävalta on SAI:n hallituksen jäsenillä (11 hlöä). Sidosryhmien edustajista koostuva neuvoo-antava elin (Advisory Board) vastaa SA8000-standardin laatimisesta ja tulkinnasta (20 hlöä, jotka edustavat yrityksiä, kansalaisjärjestöjä, ammattiyhdistyksiä ja akateemikkoja).	Standardin omistaa Xertifix Sozialprojekte. Xertifix Sozialprojekten jäsenet ovat yksityishenkilöitä. Xertifix Sozialprojekten hallituksessa on kolme henkilöä.
---	---	---	--	---

Ovatko ammattiliitot järjestelmän päättävissä elimissä?

Eivät.	Eivät.	Eivät.	Kyllä. Ammattiyhdistykset ovat edustettuina neuvoo-antavassa elimessä, joka vastaa standardin päivittämisestä ja tulkinnasta.	Järjestelmässä sertifiointipäätökset tekee Xertifix, joka on Xertifix Sozialprojektista erillinen järjestö. Ammattiliitot ovat edustettuina Xertifixin hallituksessa.
--------	--------	--------	---	---

Mistä järjestelmän rahoitus tulee?

Jäsenmaksut ja auditointimaksut.	Jäsenyritysten maksamat tukimaksut per rekisteröity alihankintaketju, lisenssimaksut, jäsenyritysten alihankkijoidensa koulutuksesta ja muista tukitoimenpiteistä maksamat maksut.	Auditointimaksut.	Social Fingerprint -työkalusta perittävät maksut, auditointiyritysten maksamat rojalit, kurssimaksut.	Jäsenmaksut, lisenssimaksut.
----------------------------------	--	-------------------	---	------------------------------

²³⁸ Tässä raportissa käsitellyistä viidestä sertifiointi- ja auditointijärjestelmästä, kaksi BSCI ja SA8000 olivat mukana myös Finnwatchin Kaalimaan vartijat -raportissa. Niitä koskevat tiedot järjestelmien vertailutaulukkoon on kopioitu sellaisenaan Kaalimaan vartijat -raportista, joka julkaistiin huhtikuussa 2016.

<p>Business Social Compliance Initiative BSCI</p> 	<p>Fair Stone Win=Win</p> 	<p>IGEP</p> 	<p>SA8000</p> 	<p>Xertifix</p>
--	--	--	--	--

Kuka kriteeristön täyttämistä koskevaa valvontaa suorittaa?

Kolmannen osapuolen palveluntarjoajat.	Rekisteröityneiden tuotantolaitosten valvontaa suorittaa Fair Stone. Rekisteröityneiden tuotantolaitosten on läpäistävä kolmannen osapuolen auditointi rekisteröitymisestä seuraavien 36 kuukauden aikana säilyttääseen Fair Stone statuksensa. Lisäksi sertifioitujen tuotantolaitosten on tehtävä vuosittainen itsearviointi.	IGEP Consult -konsulttiyritys.	Kolmannen osapuolen palveluntarjoajat.	Kolmannen osapuolen palveluntarjoajat.
--	---	--------------------------------	--	--

Tekeekö kolmas osapuoli päätöksen auditoitavan kohteen vaatimustenmukaisuudesta?

Kyllä.	Kyllä, ks. yllä.	Ei.	Kyllä.	Kyllä.
--------	------------------	-----	--------	--------

Edellyttääkö järjestelmä auditoijien akkreditointia?

BSCI:llä on puitesopimus Social Accountability Accreditation Servicesin (SAAS) kanssa. Tällä hetkellä vain SAAS:in akkreditoimat auditoijat voivat suorittaa BSCI-auditointoja.	Ei.	–	Kyllä. Akkreditoinnin suorittaa Social Accountability Accreditation Services (SAAS).	Ei.
---	-----	---	--	-----

Jos järjestelmä ei edellytä auditoijien akkreditointia, mitä muita toimenpiteitä sillä on käytössä auditoitien laadun varmistamiseksi?

–	Valitusmekanismi, rinnakkaisauditoinnit, varjoauditoinnit.	Valitusmekanismi, asiakirjojen tarkasteluun perustuvat auditoinnit, rinnakkaisauditoinnit.	–	Valitusmekanismi, varjoauditoinnit.
---	--	--	---	-------------------------------------

Rajoitetaanko saman tahon tekemien peräkkäisten auditoitien määrää?

Ei.	Ei.	Ei.	Auditointiyriytysten tulee kierrättää auditoijia niin, että yksikään auditoija ei suorita enemmän kuin viisi auditointia per asiakas per sertifiointisykli.	Ei.
-----	-----	-----	---	-----

Kuinka kauan auditointi/sertifiointi on voimassa?

2 vuotta.	3 vuotta.	1 vuotta.	3 vuotta.	1 vuotta.
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

Teetetäänkö paikan päällä tehtäviä seuranta-auditointoja?

Seuranta-auditointi tehdään 12 kuukauden sisään jos vaatimustenmukaisuus täyden auditoinnin aikana on alle tason A (erintoinen) tai B (hyvä).	Ei. Fair Stone suorittaa kuitenkin itse tarkastuksia auditoitien välissä.	Kyllä, kahdesti vuodessa.	Kyllä. Ensimmäisen sertifiointisyklin aikana seuranta-auditointoja tehdään kuuden kuukauden välein. Vähintään yhden näistä auditoinneista tulee olla yllätysauditointi. Ennen uudelleensertifiointia auditoinnin kohteena olevat yritykset voivat pyytää, että auditointiyriykset arvioivat niiden kelpoisuuden hakea harvempaa auditointiväliä.	Kyllä.
---	---	---------------------------	--	--------

Onko seuranta-auditoitien joukossa yllätysauditointoja?

BSCI:n sihteeristö järjestää vuosittain yllätysauditointoja. Edustava otos valitaan satunnaisesti joko BSCI:n sihteeristön omasta tai jäsenen aloitteesta. Tämän lisäksi BSCI:n jäsenet voivat milloin tahansa suorittaa BSCI-auditointoja lyhyellä varoitusaajalla tai täysin yllätyksenä.	Ei. Osa Fair Stonen tekemistä tarkistuksista voidaan kuitenkin tehdä ilmoittamatta niistä etukäteen.	Kyllä.	Auditointiyriytysten tulee suorittaa vähintään yksi yllätysauditointi per tehdas kolmivuotisen sertifiointisyklin aikana. Yllätysauditointoja voidaan suorittaa tarvittaessa enemmän esim. korkean riskin maissa tai valitusten pohjalta.	Kyllä.
---	--	--------	---	--------

<p>Business Social Compliance Initiative BSCI</p> 	<p>Fair Stone Win=Win</p> 	<p>IGEP</p> 	<p>SA8000</p> 	<p>Xertifix</p>
--	--	--	--	--

Kuuluuko auditointiprosessiin työntekijöiden haastatteluja? Toteutetaanko työntekijähaastatteluja on-site vai off-site?

Kyllä, auditointien tulee haastatella johtoa, erityisesti henkilöstöjohtajia ja työturvallisuudesta vastaavia johdon edustajia, työntekijöiden edustajia, sisäisiä auditointeja sekä työntekijöitä. Haastattelut voivat olla joko on-site tai off-site.	Kyllä, on-site.	Työntekijöitä haastatellaan sekä on- että off-site.	Kyllä. Työntekijähaastattelut voidaan tehdä joko on- tai off-site.	Kyllä. Työntekijähaastattelut voidaan tehdä joko on- tai off-site.
---	-----------------	---	--	--

Järjestelmien läpinäkyvyys

Ovatko järjestelmän kriteerit julkisia?

Kyllä.	Kyllä.	Eivät, vain kriteerien lyhyt yhteenveto on julkinen.	Kyllä.	Kyllä.
--------	--------	--	--------	--------

Onko auditointien teknisiä vaatimuksia koskeva implementointimanuaali julkinen?

Kyllä.	Osittain.	Eivät, vain manuaalin lyhyt yhteenveto on julkinen.	Kyllä.	Ei.
--------	-----------	---	--------	-----

Onko kriteerien tulkinnan sisältävä auditoinnin implementointimanuaali julkinen?

Kyllä.	Kyllä.	Eivät, vain manuaalin lyhyt yhteenveto on julkinen.	Kyllä.	Ei.
--------	--------	---	--------	-----

Ovatko auditointiraportit tai auditointien tulokset julkisia?

Ei.	Ei.	Ei.	Ei.	Ei.
-----	-----	-----	-----	-----

Ovatko tiedot auditoinnin läpäisemisestä yrityksistä/tuottajista julkisia?

Ei.	Ei, vain lista maahantuontiryksistä on julkinen.	Ei, vain lista vientiryksistä on julkinen.	Kyllä.	Ei, vain lista maahantuontiryksistä on julkinen.
-----	--	--	--------	--

Julkaiseeko järjestelmä vuosittain numeerista tietoa siitä moniko auditoinnin kohteena ollut yritys/tuottaja on läpäissyt ja ei-läpäissyt auditoinnit?

Ei.	Ei.	Ei.	Ei.	Ei.
-----	-----	-----	-----	-----

Onko auditointien selkeät ohjeet siitä miten heidän tulee toimia jos he havaitsevat auditointivierailun aikana rikokseen viittaavaa toimintaa? Ilmoitetaanko tällaisesta toiminnasta aina viranomaisille?

BSCI:llä on Zero Tolerance -protokolla, jota seurataan jos auditoinnin aikana löydetään vakavia ihmisoikeusloukkauksia. Protokollan mukaan BSCI:n jäsenet voivat päättää lähettävätkö ne tutkimuspyynnön paikallisille työviranomaisille.	Fair Stone on valtuuttanut tietyt auditointiryksiset tekemään järjestelmän mukaisia auditointeja. Havaitessaan rikoksiin viittaavaa toimintaa, auditointit seuraavat oman työnantajaryksensä ohjeistusta.	Kyllä. IGEP ei kuitenkaan antanut Finnwatchille lisätietoa ohjeista.	Vain vakavissa rikoslain rikkomuksissa auditointien tulee raportoida viranomaisille. Tällaisia ovat esimerkiksi tapaukset, joissa työntekijät ovat välittömässä vaarassa tai joissa tavataan pakkotyötä tai fyysistä hyväksikäyttöä.	Kyllä. Auditointia on ohjeistettu tekemään yhteistyötä paikallisten viranomaisten kanssa esimerkiksi sellaisissa tapauksissa, että auditoiduilta tuotantolaitoksilta löytyy merkkejä pakkotyövoimasta tai velkaorjuudesta.
---	---	--	--	--

Kriteerien kattavuus ja laatu

Edellytetäänkö auditointien kohteena olevilta yrityksiltä omaa, niiden arvoketjuun suuntautuvaa ihmisoikeuksia koskevaa huolellisuusvelvoitetta? Kysymys ei koske alkutuotantoa.

Ei.	Ei.	Ei.	Kyllä. Standardiin sisältyy vaatimus siitä, että auditoinnin kohteena olevat yritykset tuovat osan arvoketjustaan huolellisuusvelvoitteen piiriin. Velvoitteen toimeenpano arvioidaan auditointien aikana.	Ei.
-----	-----	-----	--	-----

<p>Business Social Compliance Initiative BSCI</p> 	<p>Fair Stone Win=Win</p> 	<p>IGEP</p> 	<p>SA8000</p> 	<p>Xertifix</p>
--	--	--	--	--

Suositteleeko tai edellyttääkö järjestelmä auditointeja/sertifiointeja käytäviltä yrityksiltä vastuullisia ostokäytäntöjä (esimerkiksi pidempiä ostosopimuksia, erilaisia takuuhintamekanismeja tai sertifioitujen/auditoidujen raaka-aineiden käytön lisäämistä)?

Ei.	Ei.	Tapaamisissa maahantuontiyri-tysten kanssa niitä kannuste- taan sitoutumaan tuottajiin pit- källä tähtäimellä.	Ei.	Maahantuontiyrityksiä kannuste- taan sitoutumaan tekemään os- toja sertifioiduilta tuotantolaitok- silta pitkällä tähtäimellä.
-----	-----	--	-----	---

Edistetäänkö järjestäytymisvapautta aktiivisesti?

Ei. BSCI kuitenkin kannustaa työntekijöitä käyttämään ole- massa olevia valitusmekanis- meja.	Ei.	Ei.	Kyllä. Sertifioitujen yritysten tu- lee pystyä osoittamaan, että ne ovat aktiivisesti kehittäneet ja toimeenpanneet toimenpiteitä, jotka ovat tarpeellisia sen takaa- miseksi, että työntekijät voivat turvallisessa ympäristössä täysin vapaasti tehdä päätöksiä järjes- täytymisestä. Sellaisissa maissa, joissa ei ole mahdollista lainsää- dännöllisistä rajoituksista johtu- en perustaa itsenäisiä ammatti- yhdistyksiä, työntekijöiden tulee antaa vapaasti valita omat edus- tajansa. Auditoinnin kohteena oleva yritys ei saa millään tavoin haitallisesti puuttua työntekijöi- den järjestöjen perustamiseen, toimintaan tai hallintaan tai työ- ehtosopimusneuvotteluihin.	Ei.
--	-----	-----	--	-----

Edellytetäänkö elämiseen riittävää palkkaa? Jos kyllä, miten kriteeriä implementoidaan?

Ei. BSCI kuitenkin tarjoaa tehtail- le työkaluja elämiseen riittävän palkan laskemiseksi.	Ei.	Ei.	Kyllä. SA8000:n malli elämiseen riittävän palkan laskemisesta on Guidance Document for SA8000 -dokumentissa. Lisäksi SAI on Global Living Wage Coalitionin jäsen.	Ei.
---	-----	-----	--	-----

Mukautetaanko kriteereitä/auditointeja kunkin riskimaan erityiskysymyksiin?

Ei.	Kyllä. Mukauttamisprosessi on parhaillaan kesken.	IGEP toimii vain Intiassa.	Kyllä. SAAS on kehittänyt erityi- sen prosessin, jonka perusteella valvontaprosessit voidaan kate- gorisoida maakohtaisen riskita- son mukaan. Korkeamman riskin maissa tapahtuvaan toimintaan kohdennetaan enemmän val- vontaa kuin matalan riskin maa- han. Myös akkreditointikriteerit mukautetaan maakohtaisen ris- kitason mukaan.	Ei.
-----	--	----------------------------	---	-----

Raaka-aineiden jäljitettävyys ja kuluttajaviestintä

Onko järjestelmällä auditoidujen/sertifioitujen raaka-aineiden seuranta koskeva chain of custody-standardi?

-	Fyysinen jäljitettävyys.	Fyysinen jäljitettävyys.	-	Fyysinen jäljitettävyys.
---	--------------------------	--------------------------	---	--------------------------

Kuinka suuri osa raaka-aineista on oltava kriteerien mukaisia, jotta tuotteesta voidaan tehdä vastuullisuusväittämiä?

-	100 %	100 %	-	100 %
---	-------	-------	---	-------

<p>Business Social Compliance Initiative BSCI</p> 	<p>Fair Stone Win=Win</p> 	<p>IGEP</p> 	<p>SA8000</p> 	<p>Xertifix</p>
--	--	--	--	--

Järjestelmän vaikuttavuus

Mitä tukitoimenpiteitä järjestelmällä on käytössä niille auditoiduille yrityksille/tuottajille, jotka eivät ole läpäisseet auditointia tai joilla on ongelmia järjestelmän yksittäisten kriteerien täyttämässä?

<p>BSCI:n koulutusohjelmassa (BSCI Academy) on tehtaalle suunnattuja koulutusohjelmia. BSCI järjestää kansallisia pyöreän pöydän keskusteluja, ja sillä on paikallinen yhteyshenkilö Bangladeshissä ja Kiinassa.</p>	<p>Suunnitelma jatkuvasta kehityksestä, räätälöidyt koulutukset (erityisesti työterveyteen ja -turvallisuuteen liittyen).</p>	<p>Räätälöidyt koulutukset.</p>	<p>SAI:lla ei ole suoraa suhdetta SA8000-auditointeihin tai -sertifiointiin, eikä se siksi tarjoa räätälöityä koulutusta poikkeamiin liittyen. Social Fingerprint -työkalun integroiminen SA8000-sertifiointiin kuitenkin avaa entistä suoremman kanavan SAI:lle tarjota ohjeistusta ja edistää vuoropuhelua sidosryhmien kanssa.</p>	<p>Räätälöidyt koulutukset.</p>
--	---	---------------------------------	---	---------------------------------

Seurataanko järjestelmän aikaansaamia laajempia vaikutuksia systemaattisesti? Onko vaikutusten arviointiin asetettu mittareita?

<p>Ei. Vuonna 2010 on kuitenkin teetetty vaikutustenarviointi elintarvikesektorin BSCI-auditoinneista.</p>	<p>Ei.</p>	<p>Kyllä. Vaikutustenarviointi raportit eivät kuitenkaan ole julkisia. IGEP:in mukaan ne sisältävät tietoa mm. muutoksista lapsityövoiman hyväksikäytössä, työelämän oikeuksista, työajoista, palkoista, järjestäytymisvapaudesta ja syrjinnästä.</p>	<p>SAI:n tavoitteena on tehdä enemmän vaikutusten arviointia standardin uudistuksen ja Social Fingerprint -työkalun käyttöön ottoon liittyen. Social Fingerprint on ohjelma, joka on suunniteltu mittaamaan sosiaalisia vaikutuksia.</p>	<p>Ei.</p>
--	------------	---	--	------------

Finnwatch ry
Malminrinne 1B, 2.krs
00180 Helsinki
info@finnwatch.org
www.finnwatch.org
[@Finnwatch1](https://www.instagram.com/finnwatch1)